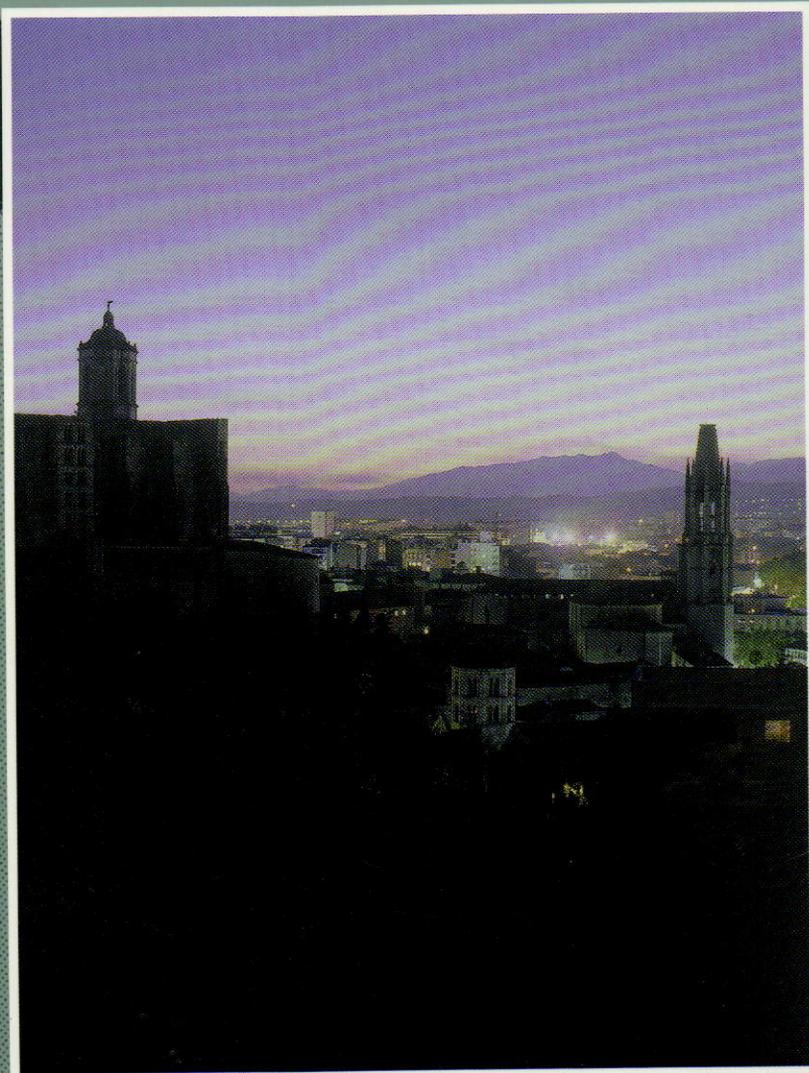

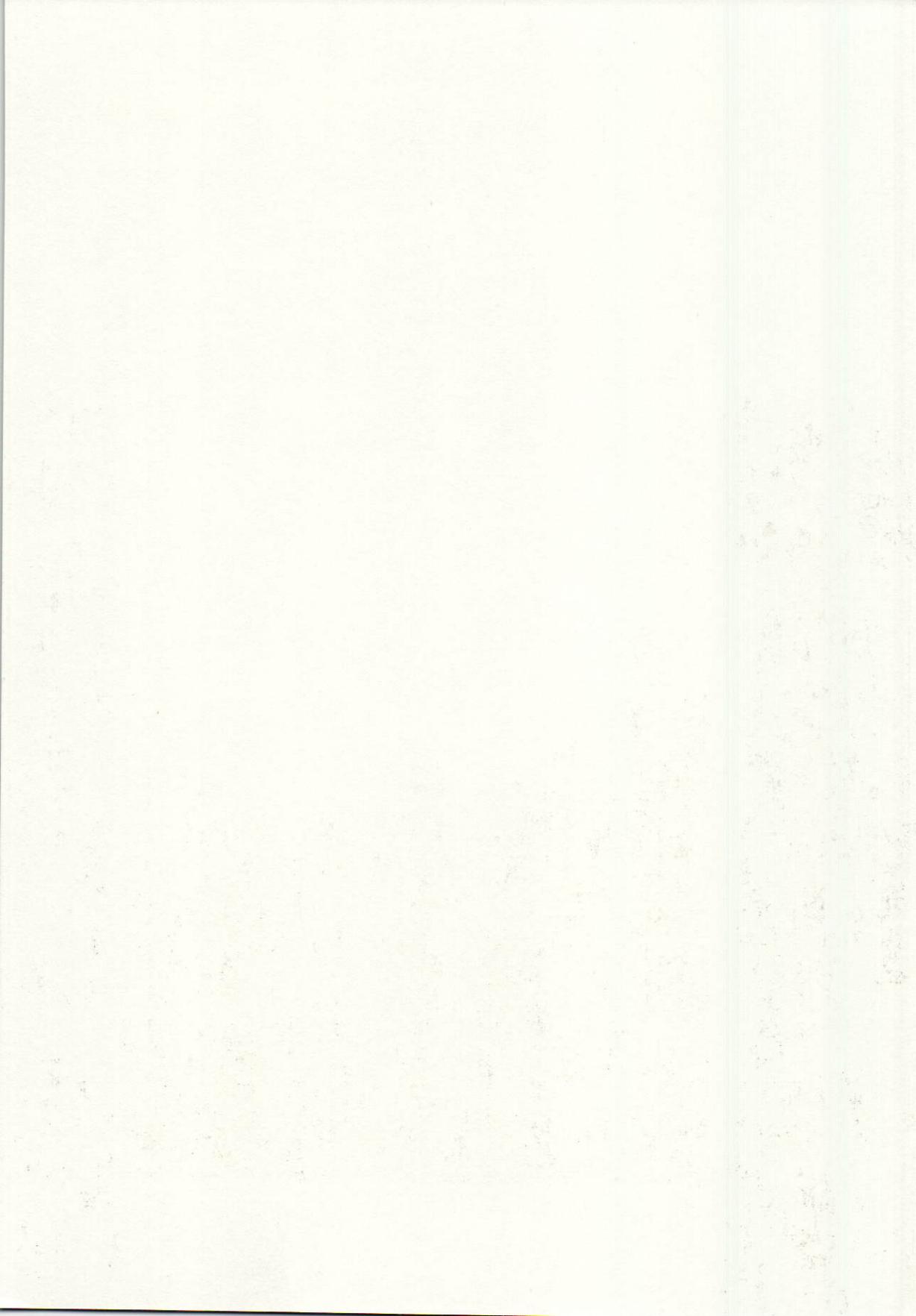
Ramon Alberch i Josep Quer

LA GIRONA DEL SET-CENTS

Els límits d'una transformació (1700-1792)

Quaderns d'història de Girona

Quaderns d'història de Girona

Ramon Alberch i Josep Quer

LA GIRONA DEL SET-CENTS

Els límits d'una transformació

(1700-1792)

AJUNTAMENT DE GIRONA

DIPUTACIÓ DE GIRONA

ALBERCH, Ramon

La Girona medieval del set-cents: els límits d'una transformació
(1700-1792)

ISBN: 84-95187-31-0

I. Quer, Josep II. Girona. Ajuntament III. Girona (Província).
Diputació
1. Girona – Història – 1700/1792
2. 946.71 Gi Girona “1460/1519”

Quaderns d'història de Girona

Col·lecció assessorada pels departaments d'Història de la Universitat de Girona, l'Associació Arqueològica de Girona, el Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, el Centre de Recerques Paleo-Eco-Socials, el Servei d'Investigacions Arqueològiques i l'Institut d'Estudis Gironins.

Edició:

Unitat de Publicacions de la Diputació de Girona.
Pujada de Sant Martí, 5. Tel. 972 18 50 00

Servei Municipal de Publicacions de l'Ajuntament de Girona.

Placeta de l'Institut Vell, 1. Tel. 972 22 15 45

Consell de direcció:

Lluís Guinó, Joan Pluma
Joan Boadas, Carles Sapena

Cap de redacció:

Xavier Alberch

Disseny de la col·lecció:

Enric Marquès

Projecte gràfic:

Pep Caballé

Assessor lingüístic:

Dani Vivern

Fotografies:

Josep M. Oliveras

Infografia i impressió:

Palahí Arts Gràfiques. Canonge Dorca, 1. Girona

Enquadernació:

Constitució. Barcelona.

Primera edició en català: Novembre de 2001

ISBN: 84-95187-31-0

Dipòsit legal: GI-1.264-01

PORTADA

Girona entre la foscor i la llum.

Foto: Josep M. Oliveras

ÍNDEX

Introducció	4
Cronologia	6
La guerra de Successió	8
La instauració d'un nou ordre polític	10
La ciutat a principi de segle	12
El govern de la ciutat	14
La població	16
Una societat de solters	18
L'estructura econòmica	20
El treball	22
Un intent d'industrialització frustrat: el tèxtil	24
L'activitat metal·lúrgica	26
Els abastaments. El preu del pa	28
Els comerciants i els arrendaments públics	30
La taula de canvi	32
Els allotjaments	34
La crisi de 1764	36
Viure entre quatre rius	38
La lluita contra l'aigua	40
L'evolució econòmica	42
Arquitectura i creixement urbà	44
La noblesa	46
Les professions liberals	48
El món gremial	50
Hortolans, pagesos i jornalers	52
Els marginats	54
Corregidors i alcaldes majors	56
Regidors per la gràcia del rei	58
L'armament d'un vaixell corsari	60
La reforma municipal de l'any 1766	62
Els diputats del Comú i el síndic personer	64
De la Pia Almoina a l'Hospici	66
L'intent de crear una Societat Econòmica d'Amics del País	68
L'església	70
Els bisbes i el règim borbònic	72
El capítol catedralici	74
L'expulsió dels jesuïtes	76
La cultura gironina del Set-cents	78
L'ensenyament	80
La llengua	82
Eclesiàstics, erudits, polítics i científics	84
Les festes al carrer	86
Les festivitats religioses	88
Aspectes de la vida quotidiana	90
Vocabulari	92
Bibliografia	94

SITUACIÓ

Girona obre i tanca el segle amb sengles guerres –la guerra de Successió a la corona espanyola i la denominada Guerra Gran contra la república francesa– enmig de les quals es produeix un creixement de la població que podria fer pensar, en primera instància, que la ciutat coneix un període de franca prosperitat. Sense negar l'existència d'avenços, hom s'adona que el creixement econòmic i demogràfic és modest i que es va alentint a mida que avança el segle a causa de la pervivència d'un seguit d'obstacles estructurals rellevants que la societat gironina no reïx a transformar. Val a dir, també, que aquesta visió pren la seva veritable dimensió si comparem la moderada creixença gironina en relació a l'important increment que es produeix a d'altres viles de l'entorn gironí i de la resta de Catalunya. Girona tindrà com a principals mecanismes del seu creixement el consum de la nombrosa tropa instal·lada a la ciutat i el flux de renda, encara difícil de valorar, dels propietaris i rendistes de la terra, eclesiàstics i noblesa local.

L'entrellat gremial organitzat encara de manera massa rígida, la feble implantació d'un sector comercial molt dependent d'enriquir-se mitjançant l'especulació amb els arrendaments i els monopolis alimentaris i, finalment, el fracàs del sector manufacturer, que no aconsegueix arrelar a la ciutat, ofegat entre la manca de capitals i l'absència d'un esperit ciutadà emprenedor, mantenen gairebé inalterable l'estructura econòmica de principi de segle. Paral·lelament, la tímida introducció de les idees de la il·lustració i el limitat impacte de les reformes en l'organització municipal d'ençà de 1766 no aconsegueixen trasbalsar un *statu quo* caracteritzat per l'omnipresència de la noblesa i l'església en tant que elements de control polític i ideològic de la ciutat. Amb tot, diputats del Comú i síndics personers maldaran per millorar, dins les seves limitacions, una realitat política i econòmica que perceben estancada.

Com a rerafons, hi ha la sagnia que suposen les reiterades malvestats dels quatre rius que, ultra les pèrdues directes en l'economia que provocaven, constituïren un llast psicològic que tingué efectes clarament desmoralitzadors en tota aquella societat.

CRONOLOGIA

1705

Girona es rendeix a les tropes austracistes el dia 12 d'octubre. Mor Narcís Julià, autor del *Parnàs Català*

1710

L'arxiduc Carles visita Girona

1711

Girona capitula davant el setge de les tropes borbòniques

1712

Els austracistes posen setge a la ciutat per tal de recuperar-la, entre els mesos d'abril i desembre

1714

L'11 de setembre acaba la guerra de Successió amb la derrota dels austracistes

1716

Decret de Nova Planta. Es liquiden les institucions i llibertats polítiques del Principat

1718

Reial Cèdula amb les disposicions relatives al govern municipal

1729

Baltasar de Bastero, bisbe de Girona, i el seu germà Antoni de Bastero, vicari general

1731

Visita de l'infant Carles de Borbó Farnesio

1734

Obres per enfondir el llit de riu Galligants

1736

Neix Francesc Xavier Dorca

1738

Reial Ordre que mana arrendar el dret de portes i els molins fariners

1741

Tancament definitiu de la Taula de Canvi

1743

Visita de l'infant Felip

1745

Lorenzo Taranco y Musaurieta, primer bisbe del segle a Girona d'origen no català

1749

Baldiri Reixach publica l'obra *Instruccions per l'ensenyança de minyons*

1749-1750

Comencen les primeres activitats de la fàbrica de teixits de Francesc Boscà

1750

El marquès de la Mina commuta els allotjaments d'oficials a Girona a canvi d'un pagament en diners

1756-1757

Decrets de lliure comerç de grans. Els preus del blat es mantindran alts al mercat de Girona

1760

Primers intents de reforma municipal. Creació de la figura del síndic procurador general

1762

Jaume Oliveras és empresonat per la seva actitud de protesta contra unes càrregues fiscals

1764

Conflicte violent entre l'Ajuntament de Girona i el convent de Sant Francesc d'Assís per la capella de la Verge de Loreto

1764

Crisi de subsistències a la ciutat

1766

Reforma municipal. Es creen els càrrecs de síndic personer i diputats del Comú, que tindran una gran activitat a Girona

1767

Francesc de Delàs, elegit diputat del Comú. Comença la seva activitat pública

1767

Extinció de l'impost del dret de portes

1767

Expulsió dels jesuïtes

1768

Supressió de la Junta de Comissaris Electors, atès el seu caràcter excessivament reivindicatiu

1768

El síndic personer Jacint Garafot denuncia les conxorxes de negociants en les subhastes dels arrendaments públics

1770

El corregidor marquès de Vallesantoro ordena el sufragi per barris i parròquies per escollir els diputats del comú i el síndic personer, davant el caràcter reivindicatiu del marc gremial

1771

La Cambra de Castella redueix el nombre de regidories de Girona de 8 a 6

1775

Pere Trutxet posa en marxa una fàbrica de pell d'ant

1775

Arribada del bisbe Lorenzana

1776-1777

Els aiguats d'aquests anys causen fortes destrosses

1777

Santiago Ferrini intenta instal·lar una farga, i més tard, el 1780 una fàbrica de filferro

1777

Pere Lliura i Jaume Oliveras realitzen el primer intent de crear una Societat Econòmica d'Amics del País

1779

Inici del cors de Martí Badia, promogut per la noblesa gironina i ciutadans de Palamós

1780-1781

Comença a funcionar l'Hospici

1781

El diputat del Comú Josep Collell inicia un intens conflicte relatiu a la lliure venda de grans al mercat de la plaça de les Cols

1782-1792

Construcció de la capella de Sant Narcís

1785

Antoni Vilaró, ripollenc, demana permís per muntar una fàbrica de planxes de coure a Salt

1789

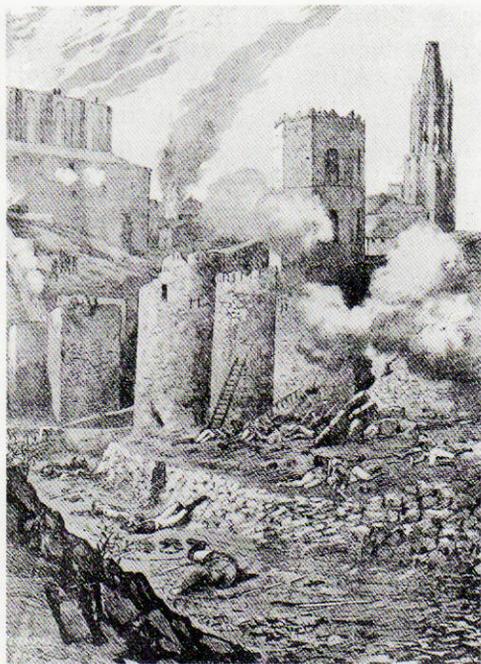
Festes amb motiu de la proclamació del rei Carles IV.

La guerra de Successió

La guerra de Successió s'ha de situar en un marc força complex, caracteritzat d'una banda per les seqüeles derivades d'una crisi econòmica que havia colpejat la societat catalana de la darrera del segle XVII, i de l'altra per la problemàtica derivada de la successió a la corona espanyola que comprometé, a escala internacional, el tradicional equilibri de forces entre les potències europees d'aleshores. La mort sense descendència de Carles II, i el nomenament de Felip d'Anjou com a successor seu, sacsejà l'equilibri internacional de manera que propicià un canvi d'aliances que es concretà en l'oposició de l'imperi austríac, Anglaterra i Holanda a la successió de Felip d'Anjou, i en la creació d'un bloc entre França i Espanya en defensa de l'opció del nét del rei de França.

L'alineació de Catalunya en el bàndol austriacista sembla que respon a diverses causes; en primer terme, al fet que durant el regnat de Carles II s'havia congriat a Catalunya un fort sentiment antifrancès, de manera que l'opció d'un monarca gal era percebuda negativament en vincular-la a la representació del poder absolut i centralista. L'opció catalana, força unànime, reflectia l'enfrontament de dues concepcions de l'estat: la que representava l'arxiduc Carles, més federal, i la de Felip V, fortament centralista.

En el cas de Girona, la situació es

Durant la guerra de Successió el caràcter de plaça forta i l'emplaçament estratègic de Girona va propiciar que fos assetjada des del mes de desembre del 1710 a gener del 1711, i d'abril a desembre del 1712.

presentava molt complicada ja que, sense temps de recuperar-se de les dificultats econòmiques patides en el darrer terç del segle XVII, es donà el fet que el seu emplaçament estratègic i la seva condició de plaça forta la convertien en un punt molt cobejat per ambdós exèrcits. Això provocà que Girona fos sotmesa a diversos setges i que es convertís en punt de pas obligat cap a França, de manera que la continuïtat i perllongació del temps de dificultats afectà greument la seva ja precària economia. Així, un cop iniciades les hostilitats entre les tropes dels dos pretendents a la corona espanyola, la ciutat es rendí en primer terme, i de manera pacífica -no en va sembla

que predominava la tendència austròfila- a les tropes austracistes el dia 12 d'octubre de l'any 1705.

Durant els anys de domini austracista, la ciutat va rebre la visita de l'Arxiduc el 14 de gener del 1710, en el context d'un viatge destinat a aixecar els ànims dels catalans. La ciutat seria assetjada per les tropes franceses d'ençà del mes de desembre del 1710, en el marc d'una operació militar d'un cert relleu, ja que el duc de Noailles encerclà la ciutat amb un exèrcit de 18.000 homes, mentre que el nombre de defensors era només de 2.000 soldats. A més, com a fórmula de pressió, tallà la sèquia Monar, de manera que deixà la ciutat sense aigua per al consum i, també, sense possibilitat de fer treballar els molins. Finalment, la ciutat capitulà en acabar el mes de gener de 1711. Poc durà la tranquil·litat, ja que les tropes de l'arxiduc Carles intentaren reconquerir la ciutat, sense èxit, després d'un setge que durà de l'abril al desembre del 1712, i que fou aixecat per un exèrcit de més de 20.000 homes comandats pel duc de Berwick.

Les conseqüències d'aquesta situació es deixaren sentir ben aviat en la situació econòmica dels gironins, més que no pas en la demogràfica, ja que aquells setges no van provocar en cap cas una elevada mortaldat entre la població civil. Així, l'economia gironina es ressentí extraordinàriament en primer terme dels préstecs que calgué fer a l'exèrcit de l'Arxiduc; en segon terme, la ciutat, un cop sotmesa a l'exèrcit francès, hagué de fer front a una forta alça de preus provocada per la manca de queviures, a una forta pressió fiscal impulsada per la necessitat de mantenir un exèrcit molt nombros i, finalment, Girona hagué de suportar la càrrega dels allotjaments militars, que minaren, no només l'eco-

nomia, sinó també la tranquil·litat i la moral dels ciutadans en incidir directament en les seves vides quotidianes i familiars.

En la darrera fase de la guerra, els catalans restaren sols en la seva oposició a Felip V, ja que la signatura dels tractats d'Utrecht (1713) i de Rastatt (1714) propiciaren que els aliats –Anglaterra i Àustria– retiressin el seu suport a la causa de l'arxiduc Carles. Ocupades les grans ciutats del país per l'exèrcit de Felip V, la capitulació de Barcelona l'11 de setembre del 1714 assenyalava, en una data carregada ara d'un notable simbolisme, el final de la guerra i la integració efectiva de Catalunya a una Espanya d'encuny unitari i centralista d'acord amb la concepció defensada pel nou monarca.

La derrota de l'Arxiduc Carles i la capitulació de Barcelona l'11 de setembre del 1714 significa el final de la guerra i la integració de Catalunya a una Espanya d'encuny unitari i centralista.

La instauració d'un nou ordre polític

La victòria de les tropes borbòniques davant els aliats austracistes configura un fet històric de notables dimensions polítiques. L'entronització de Felip V com a monarca enfront de l'opció de l'arxiduc Carles d'Àustria, defensada aquesta darrera majoritàriament pels territoris que integraven la confederació catalano-aragonesa, significà una autèntica ruptura amb la política duta a terme fins aleshores on, amb tensions periòdiques, la monarquia maldava per entendre's amb aquelles nacions, com ara Catalunya, que gaudien encara d'un considerable marge de maniobra política.

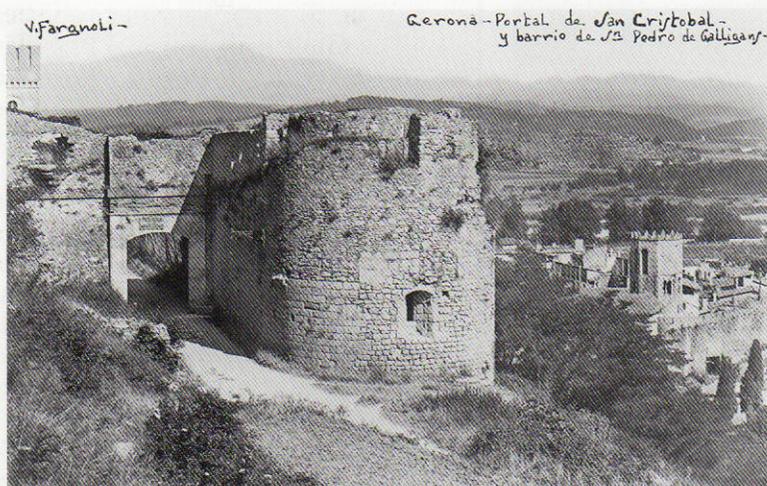
La derrota militar de Catalunya comportà la seva integració política, sense condicions, a la nova monarquia que representava un model centralista de clara influència francesa. Així, una de les primeres mesures polítiques fou l'anorreament de les llibertats i privilegis dels catalans, materialitzat en el decret de Nova Planta, de l'any 1716. Aquest decret es concretà en el pla econòmic amb la imposició d'un nou sistema contributiu, el Reial Cadastre. També significà la liquidació de la històrica Universitat o Estudi General de Girona a l'edifici de les Àligues, l'intent d'imposar arreu de l'administració i de l'ensenyament la llengua

castellana, el nomenament de bisbes foranis a Girona a partir de la segona meitat de segle, i la substitució de la Vegueria pel Corregiment com a base de la nova divisió territorial.

En l'àmbit local, una primera actuació es concretà en l'aplicació d'una reial cèdula, l'octubre de 1718, que establí diverses disposicions referides al govern municipal amb la voluntat d'uniformitzar-ne el funcionament, fins i tot en aspectes relacionats amb el cerimonial i el protocol. Així, disposava l'abolició de l'antiga vestimenta que empraven els consellers, cònsols, jurats i paers, i la seva substitució pel "traje moderno español", la prohibició d'utilitzar carruatges en les funcions públiques i l'obligatorietat d'anar-hi a peu o bé amb cotxes particulars. També es reglamentava la precedència en els

La conseqüència més important de la derrota catalana a la guerra de Successió fou que, amb la implantació de decret de Nova Planta del 1716, Catalunya va perdre definitivament els seus drets i llibertats seculars.

La reforma
empresa per les
autoritats felipistes
tenia la voluntat
inequívoca
d'extingir
qualsevol signe
d'identitat local o
territorial, i
d'uniformitzar el
funcionament de
tots els municipis
de la corona
espanyola.

seients entre els regidors, conferint un lloc de privilegi als representants de l'alta noblesa, cavallers, ciutadans honorats i a aquells que gaudissin de privilegi militar.

Un aspecte rellevant de la reforma és la voluntat d'extingir qualsevol signe d'identitat local o territorial, ja que la denominació de jurat, pròpia del nostre país, fou substituïda per la de regidor, pròpia de Castella, i alhora s'impulsà un sistema de comandament local on es donava un paper protagonista al corregidor. Cal tenir en compte que aquest presidia les reunions de l'Ajuntament, i en la seva absència era substituït pel tinent del rei o alcalde major. Només en el cas d'absència d'aquestes dues autoritats podia presidir el regidor degà, és a dir, el més antic.

La preocupació per controlar un país que s'havia manifestat clarament rebel al nou ordre es concretava també en la imposició d'una estricta vigilància sobre el moviment de la població, la depuració de responsabilitats i el control de les armes. El març de l'any 1719, el corregidor de Girona, Tiberio Caraffa, prohibia als habitants de Girona i el seu corregiment abandonar

les seves llars per més de vint-i-quatre hores, obligant aquells que havien de fer-ho per raons de treball o personal aconseguir una llicència justificativa.

La monarquia trigà a confiar en els seus nous súbdits. La prohibició inicial als nobles i altres persones singulars de portar armes -contravenint una pràctica immemorial- no fou aixecada fins la darrera de l'any 1760, quan es permet a tots els nobles del Principat de Catalunya portar armes ja que, segons el rei, *"no han cesado los catalanes de dar pruebas nada equívocas de lealtad, fidelidad y amor"* a la monarquia, i que si els dóna aquest permís és perquè està segur que *"están ansiosos de emplearlas ellos y sus descendientes en defensa y servicio mío y de los míos"*.

La voluntat uniformitzadora de la monarquia borbònica s'evidencia en una carta del regent de la Reial Audiència comunicant que per ordre del rei s'havien de canviar el nom que antigament tenien alguns oficis de la ciutat de Girona. Se'ls commina a fer-ho ràpidament ja que han observat que a Girona persisteixen a emprar les denominacions antigues malgrat les disposicions reials.

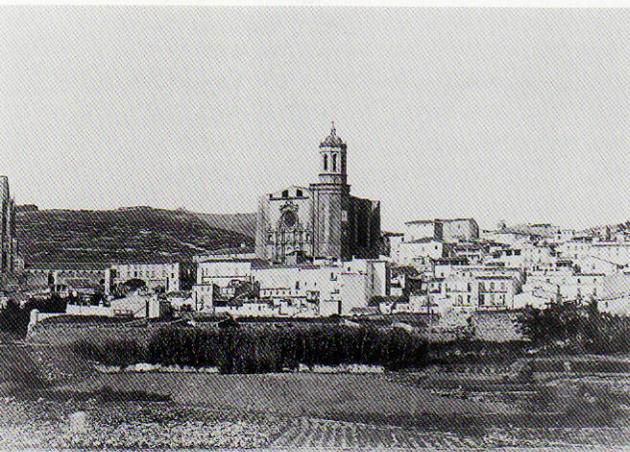
La ciutat a principi de segle

La ciutat de Girona a l'inici del segle XVIII conservava encara les característiques bàsiques de l'antiga ciutat medieval. El nucli primitiu de la ciutat es trobava encerclat per les muralles, de manera que l'accés al seu interior se seguia duent a terme per les portes que s'obrien només de dia i que eren estrictament vigilades, ja que servien per controlar l'entrada i sortida de les persones i, sobretot, la introducció dels queviures i productes sotmesos a drets i taxes municipals. Les portes més renomades eren la Porta d'en Vila, a frec del riu Onyar i a quatre passes de

la plaça de les Cols, que esdevenia el centre neuràlgic de la ciutat, la Porta de l'Areny i el Portal de França, al capdavant de la plaça de Sant Pere, que menava al barri de Pedret -on hi havia les pedreres- i al barri del Pont Major.

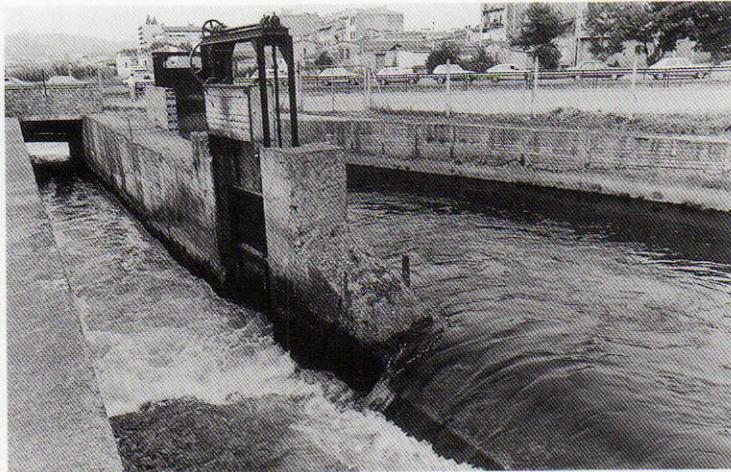
La ciutat era dividida, pel que fa a l'organització territorial, en tres barris: el de Sant Feliu i centre, que abraçava des del marge dret del riu Galligants fins el començament del carrer del Carme; el barri del Mercadal, delimitat pel riu Onyar i el pany de muralla que s'estenia tot al llarg de l'actual avinguda de Jaume I; i finalment el barri de Sant Pere, que abraçava el sector de Pedret, el Pont major i la banda esquerra del riu Galligants. D'acord amb les dades aportades per Joan Boadas, el barri de Sant Feliu era l'any 1716 el més poblat, amb 641 cases (el 63,15 % del total), mentre que el barri del Mercadal comptava amb 195 cases i el barri de Sant Pere amb 179. En total, unes 1.015 cases, que aixoplugaven poc menys de 5.000 persones. Tot amb tot, els efectes de la guerra de Successió encara es deixaven sentir, ja que hi havia 119 cases derruïdes (11,72 %) i 132 parcialment destruïdes (13 %).

Malgrat que la ciutat començava a estar fortament urbanitzada en constrenyent-se dins el recinte fortificat, hi havia encara tres passeigs profusament arbrats, el denominat l' "Alameda" i a les sortides de les Portes d'en Vila i del Carme. El veritable parc verd de la ciutat era, naturalment, la Devesa, que el setembre de l'any 1777 comptava amb cent trenta vessanes d'extensió, amb 5.200 pollancre nous, 3.500 ja crescuts i 60 arbres blancs. Aquesta massa de 8.760 arbres era considerada molt escassa, ja que se n'havien tallat molts per fer-ne ús per a obres i les sovinteja-des crescudes del riu Ter se n'havien endut molts altres. Quant a la segure-

La ciutat de Girona a començament del segle XVIII encara conservava les característiques de la ciutat medieval, amb el nucli bàsic encerclat per les muralles, al qual s'accedia pels històrics portals.

La sèquia Monar constituïa un element bàsic per al reg de les hortes i conreus de la ciutat, i també la força motriu que permetia el funcionament de la incipient manufactura del barri del Mercadal.

tat, el trànsit dels ciutadans a la nit quedava molt compromès en mancar un sistema d'enllumenat mínimament segur. Cap a final de segle, concretament el 1797, s'inicià l'establiment d'un enllumenat per oli i començà a generalitzar-se la figura del sereno.

Quant a la distribució de la propietat, el clergat constituïa el gran propietari urbà, sobretot la Catedral, seguit a molta distància de la noblesa -que comptava tot i així amb els casals més cèntrics i valuosos econòmicament- el grup format per vídues, donzelles i pubilles, i els oficis vinculats al món de la construcció i l'alimentació. D'altra banda, la ciutat era presidida encara per construccions de poca alçada, de manera que predominaven les cases de planta baixa, i de planta i pis, que en conjunt significaven el 94 % dels habitatges de la ciutat. La geografia urbana gironina es caracteritzava, així mateix, per la presència de deu convents i un monestir, confegint a la ciutat un aspecte marcadament levític.

La vida comercial es concentrava al barri de Sant Feliu i centre, on hi havia la Casa de la Ciutat, diverses botigues i tavernes, quatre hostals, tres forns de pa, dos pous de glaç, les taules de ven-

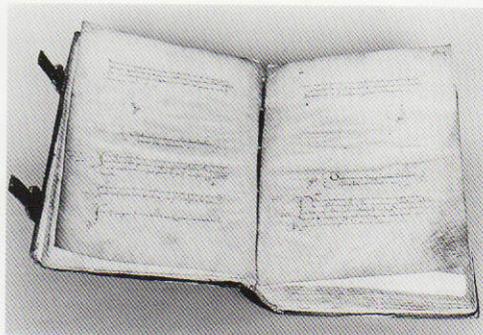
da de la carn i la presó. En canvi, el barri del Mercadal acollia els serveis manufacturadors, que es movien gràcies a l'aigua de la sèquia Monar. Així, hi havia tres molins, la fusina dels argenters, el retorcedor, el martinet i la fàbrica d'esmolar ferro, així com l'escorxadador i tres casernes. Finalment, el barri de Sant Pere concentrava un sector de molta activitat a Pedret, on es trobaven els molins nous, a l'indret denominat veïnat de la Manola, quatre forns de coure calç, dos de coure terrissa i un de coure teules, així com la predera.

Joan Boadas aporta dades entorn de l'estructura econòmica de Girona l'any 1716, que es basava en una presència remarcable dels sectors de l'alimentació, tèxtil i del vestit, construcció i cuir que, en el seu conjunt, representaven un poc més del 40 % de l'activitat professional global. Menys influència tenien el sector agrícola (5,64 %), el del comerç i transport (5,77 %), el del metall (6,98 %) i l'administració (4,97 %). Val a dir que els sectors més pujants econòmicament eren la noblesa i el clergat. Aquests darrers, entre clergues i vinculats, eren 707 persones, aproximadament el quinze per cent de la població de la ciutat.

El govern de la ciutat

El govern de la ciutat requeria en primer terme en els regidors, que en el cas de Girona havien de ser vuit, sota la direcció i supervisió d'un corregidor nomenat pel rei, el qual, en cas d'absència, era substituït per l'alcalde major o tinent del rei. La gestió més directa era duta a terme per un conjunt d'empleats, el nombre dels quals variava en funció de la conjuntura econòmica però que comptava amb una sèrie de càrrecs de forta tradició i arrelament. Els càrrecs de més pes eren el mostassà, que controlava els mercats, sobretot la higiene dels aliments i l'ús dels pesos i les mesures; el clavari, que tenia cura de portar els comptes; el secretari, que portava l'administració del municipi, sobretot la redacció i tramitació dels documents, i els encarregats de vigilar les obres. Econòmicament, el pagament del corregidor, l'alcalde major, els regidors i els empleats resultava a voltes una càrrega molt important per a les sempre minses arques municipals.

El càrrec de secretari o escrivà recau durant bona part del segle en Jeroni Matheu, i d'ençà del 1781 en el seu nét Bonaventura Burell i Matheu; a ambdós correspon el mèrit de confegir unes actes de les reunions dels plens municipals pulcres, concises i molt ben documentades. Val a dir que sembla haver-hi una certa tradició en la successió per via familiar en l'exercici de

Tot i que el govern de la ciutat era responsabilitat dels regidors, la gestió més directa era duta a terme per un conjunt d'empleats, d'entre els quals destacava el mostassà que controlava els mercats.

determinats càrrecs; el 1744 Jaume Manyac succeeix el seu pare en el càrrec de porter, i el 1760 un xicot de divuit anys cognominat Geonés ocupa el treball de credencer dels drets de la porta de la Mare de Déu, no només per la seva preparació, sinó també perquè aquest càrrec ja l'havien exercit el seu avi i el seu pare.

Quant als regidors, el seu nombre oscil·la en funció de la conjuntura econòmica, l'absència justificada d'alguns d'ells i la incidència de la mortalitat i les llargues malalties. Sintèticament, assenyalem que a Girona des de l'any 1719 fins el 1771 li corresponien vuit regidories, que en aquesta darrera data es veieren reduïdes a sis per resolució de la Cambra de Castella. Tot i així, diverses conjuntures en fan minvar encara més el nombre fins al punt que hi ha períodes que els pocs que queden es veuen incapaços de resoldre els afers públics. El 1754, davant el fet que dos regidors són absents de fa temps per causa dels seus negocis particulars, se'ls escriu a Barcelona cominant-los que retornin. El 1773 la situació era més dramàtica, en constar

com a actius només tres regidors, ja que un d'ells, Josep d'Oliveras, era a la Cort ocupant un càrrec i els altres dos eren morts sense que fins al moment s'hagués permès cobrir-ne la vacant.

La promoció al càrrec de regidor era un procés molt ben controlat. L'Ajuntament triava una terna entre aquells que considerava més adients -nobles en la seva immensa majoria- i a continuació corresponia al rei decidir la persona elegida. Usualment el regidor detentava el càrrec a perpetuïtat, essent força normal la successió en aquests càrrecs de veritables nissagues aristocràtiques. No cal dir que aquesta perpetuïtat en el poder acreixia l'autoritarisme dels regidors i sovint l'abús i la corrupció, i, sobretot, la seva submissió a la monarquia.

A mesura que avança el segle, i sobretot d'ençà de la incorporació al govern de la ciutat de la figura del síndic personer i els diputats del Comú, augmenta el control entorn dels nomenaments i sovintegen les denúncies d'incompatibilitats. El 1773 Narcís Boer i Miró posa al descobert les intrigues de Francesc Martí per ser regidor

i denuncia la seva incompatibilitat en estar implicat en l'abastament de les carnisseries. Finalment no se'n surt i el 1776 Martí, ara regidor, li torna la pilota oposant-se al nomenament del dit Boer com a regidor al·legant incompatibilitat, ja que Narcís Boer era governador del fort del Condestable i el seu cosí germà, Antoni Boer i Pellisser, exercia el càrrec de regidor.

Pel que fa a la composició social de la municipalitat gironina, és evident que les regidories estan monopolitzades per la noblesa. Els cognoms Prats, Oliveras, Ciurana, Batlle, amb estrets graus de parentiu al llarg de gairebé tot el segle, i els cognoms Boer, Delàs, Rich, Foixà i Camps més tard, configuren una elit aristocràtica que es preocupa tant de monopolitzar el poder com de prevenir l'entrada de ciutadans no privilegiats. Cal dir que fins i tot la representació de professions il·lustrades com els notaris i juristes és limitadíssima. L'entrellat polític-administratiu format pels regidors i els empleats municipals es completava amb la figura dels denominats alcaldes de barri, en nombre de tres.

La municipalitat gironina setcentista era monopolitzada per la noblesa: els cognoms Prats, Oliveras, Ciurana o Batlle al començament, i Boer, Delàs, Rich, Foixà i Camps més tard, configuren una elit aristocràtica que controla el poder municipal.

La població

La població del segle XVIII s'analitza bàsicament a partir de dues fonts: el recompte de 1717-18 i el cens de Floridablanca de 1787. Entre els historiadors i els demògrafs predomina la tesi que el recompte de 1718 estava molt més sotmès a ocultacions i subvalorava el nombre d'habitants, mentre que la validesa de les xifres del cens de Floridablanca és més versemblant. En el cas de Girona els estudis realitzats fins ara no permeten fer afirmacions concloents sobre aquest aspecte. El recompte de 1717 dóna a Girona 4.473 habitants, un nombre que sembla fiable si es compara amb el padró de 1719, que presenta un xifra lleugerament superior, d'aproximadament 4.600 habitants. Ara bé, si calculem la taxa de natalitat d'aquests anys mitjançant el nombre de naixements que anotà el doctor Campderà Camín, en resulta pel primer una taxa de natalitat del 58,6 per mil, excessivament elevada pel període, a menys que hi hagués a Girona entre mil i mil cinc-cents persones més. De la xifra resultant d'incorporar aquesta massa teòrica de població, similar a l'increment que han establert els demògrafs per a Catalunya en relació al recompte de 1717, en resultaria una taxa de natalitat d'entre el 40 i 50 per mil, més usual als paràmetres de l'època.

El cens de Floridablanca de 1787 dóna per a Girona una xifra de 8.014 habitants, que sembla sobredimensionada per l'elevat nombre d'estudiants que presenta. L'anàlisi de la piràmide

d'edats confirma aquesta percepció, atès que la població d'entre 7 i 24 anys està formada per 1.802 homes i 1.252 dones. El desequilibri, 549 homes més, només s'explica pels nois del correigiment que els pares han enviat a estudiar a Girona, atès que no hi ha raons demogràfiques que justifiquin un desajust tan profund. Aquest cinc-cents estudiants serien l'excés referit sempre a la població de dret, als que no participen del cicle demogràfic local, malgrat que se'ls pot considerar població de fet, perquè sí que formen part del sistema socioeconòmic de la ciutat.

Tanmateix, la dificultat de portar a terme l'anàlisi demogràfica en una etapa preestadística obliga a considerar les fonts com a vàlides, almenys per comparar entre diferents àmbits i per entendre la redistribució territorial dels efectius poblacionals, ja que es poden atribuir els mateixos defectes de quantificació arreu del territori.

Girona va tenir un creixement demogràfic moderat en el segle XVIII.

Evolució de la població i del seu pes % respecte del territori

*Girona, poblacions més importants de les terres de Girona, Barcelona, Catalunya.
1718-1787*

	Nombre d'habitants		Variació %	Pes / actual comarca		Variació pes %
	1718	1787	1718-1787	1718	1787	1718-1787
Girona	4.473	8.014	79,2	31,8	33,8	6,1
Banyoles	845	3.054	261,4	19,7	35,1	78,1
Bisbal d'Empordà, La	1.557	3.389	117,7	8,9	9,0	1,3
Blanes	1.829	3.783	106,8	16,9	16,7	-1,5
Castelló d'Empúries	1.261	2.911	130,8	6,4	7,0	10,4
Figueres	1.869	5.398	188,8	9,4	13,0	38,1
Lloret de Mar	819	2.573	214,2	7,6	11,4	49,6
Olot	2.627	9.146	248,2	21,4	32,1	49,6
Palafrugell	821	2.669	225,1	4,7	7,1	51,2
Roses	377	1.952	417,8	1,9	4,7	147,5
Sant Feliu de Guíxols	1.543	5.090	229,9	8,9	13,6	53,5
Santa Coloma de Farners	823	2.425	194,7	7,6	10,7	40,3
Barcelona	34.005	111.410	227,6			
Catalunya	407.913	904.395	121,7			

Ambdues xifres analitzades indiquen que l'evolució de la població gironina del set-cents es caracteritza per experimentar un increment positiu però moderat del nombre d'habitants, si atenem a la perspectiva comparativa. L'any 1718 Girona era la població més important de les terres de Girona. Cap altra no superava el seu nombre d'habitants. A la fi de segle, els 9.146 habitants d'Olot superen en més de 1.000 persones la població de la ciutat dels quatre rius. Les xifres absolutes mostren tan sols l'espectacular cas d'Olot, però les variacions percentuals palesen un fet incontrovertible: la variació percentual de la població gironina és la més baixa d'entre les ciutats més importants de les terres gironines. Si comparem l'augment relatiu de la població gironina, que és del 79 %, amb la de Catalunya, que és d'un 122 %, deduïm que es tracta d'un incre-

ment demogràfic mediocre, clarament inferior a la mitjana del principat. El mateix passa en relació a les poblacions més importants del seu entorn, respecte de les quals experimenta un increment menor: Olot 248 %; Figueres, 189 %; Castelló d'Empúries, 131 %; Roses, 418 %, i Banyoles, 261 %.

Que es va tractar d'un creixement poblacional mediocre ho demostra també l'estabilitat del pes demogràfic gironí sobre el seu entorn territorial, si considerem com a tal les actuals comarques. El pes de Girona respecte al territori que l'envoltava pràcticament no va canviar al llarg de la centúria, a diferència de ciutats com Figueres, Olot o Sant Feliu de Guíxols, que van incrementar-lo notablement. La manca d'un creixement econòmic més potent no estimulava el procés de concentració urbana que tenia lloc en altres indrets de Catalunya.

Una societat de solters

El creixement sostingut i constant de la població durant el set-cents es deu a la desaparició de les mortalitats catastròfiques que delmaven periòdicament la població i a la reducció de la mortalitat adulta. Girona segueix aquesta pauta durant tota la centúria, i només alguns anys crítics (1731, 1742, 1750, 1760 i 1780) es caracteritzen per l'augment de la mortalitat, però en cap cas no van tenir consideració de catàstrofe.

Usualment es tractava de contagis aïllats –“tercianes” o passes de verola– que afectaven l'element més desvalgut de la societat gironina.

Tanmateix, aquestes circumstàncies, que són vàlides per a tot el país, no expliquen el moderat creixement demogràfic de la ciutat, els mecanismes que condicionen una evolució poblacional més estanca que la del conjunt. Tot i la manca de dades, es poden apuntar hipòtesis analitzant alguns aspectes del creixement com la natalitat, la mortalitat, la nupcialitat, la fecunditat i les migracions.

La piràmide de població gironina de final de segle, 1787, presenta les primeres pistes. Es tracta d'una població més envellida que a la resta de Catalunya. Tot fa pensar que el nombrós estament eclesiàstic i personal al seu servei és la causa fonamental d'aquesta estructura piramidal, tal com explicaria l'elevat nombre de solters en totes les franges d'edat. Una població més envellida presenta un tant per mil més elevat de mortalitat, mentre condiona la natalitat a la baixa, ja que la població en edat fèrtil és percentualment inferior. D'aquí, en part, els càlculs de Jordi Nadal, que calcula una taxa de natalitat gironina de 33,1 per mil, similar a la que es pot calcular amb les dades d'en Campderà, del 35 per mil, ambdues molt inferiors a les catalanes, entre 40 i 50 per mil. La circumstància de l'edat elevada de la població gironina incideix en un creixement vegetatiu (diferència entre naixements i defuncions) més moderat que a la resta del país, considerant que aquest fet s'hauria donat de manera similar durant tota la centúria, com així seria si atenem el volum d'eclesiàstics de principi de segle.

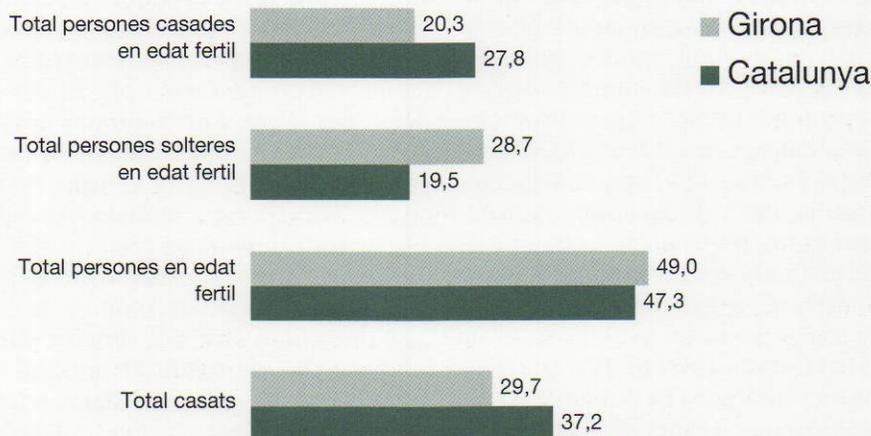
Un component del creixement vegetatiu, la natalitat, és clarament inferior a Girona, com ja s'ha vist, en relació a la resta del país. Cal buscar la causa en el pes de la població gran, però també en el tret diferencial més important de la demografia gironina, la baixa nupcialitat. Per a Catalunya, J. Dantí ha remarcat que el component essencial del creixement demogràfic del set-cents ha estat l'augment de la nupcialitat, del nombre de matrimonis i la seva formalització a una edat més jove, perquè a

l'augment percentual del nombre de persones casades li correspon lògicament un augment del volum total de naixements. Així s'eixamplava el període de fertilitat, mentre que la fecunditat es mantenia en una mitjana de cinc fills per família en tots els àmbits.

Una nupcialitat més baixa, i en conseqüència, un volum menor de naixements, és la diferència clau de la demografia gironina respecte de Catalunya, on un 37,2 % de la població estava casada, mentre que a Girona els casats suposaven únicament un 29,7 % del total d'habitants. A Girona la població soltera en edat fèrtil superava la casada del mateix grup d'edat, un fet invers al de Catalunya. Aquest fenomen respon a tres motius; en primer lloc al desequilibri entre sexes que hi havia a la ciutat: 54,6 % d'homes, i 45,4 % de dones, especialment en les edats joves, pel gran nombre d'estudiants masculins; en segon lloc, a l'elevat pes de l'estament eclesiàstic, capellans, frares i monges; i en tercer lloc, al menor estímulo pel matrimoni que ofería el moderat creixement econòmic de la ciutat, tot i que no es fàcil precisar la part de culpa que recau en cada argument.

En relació al fenomen migratori, tot fa pensar que la manca d'un creixement econòmic més potent no estimulava la vinguda de població de l'entorn rural. Probablement existia un flux de caràcter selectiu; eclesiàstics i pagesos rics s'instal·laven a la ciutat, tot i que tenien una incidència molt limitada en la reproducció.

Distribució % de la població segons estat civil.
Cens de Floridblanca de 1787. Girona i Catalunya

L'estructura econòmica

Quines són les fonts de riquesa de la ciutat, els fonaments de la seva economia? Al llarg del segle XVIII, i també de les centúries anteriors i pràcticament tota la següent, la terra era el recurs econòmic que proporcionava la majoria de les rendes de la població, el mitjà essencial sobre el qual la major part d'homes i dones basaven la seva existència. Aquesta afirmació, si bé és vàlida per al conjunt de la societat, sembla més difícil d'aplicar a un espai urbà com Girona, on els pobladors no eren majoritàriament pagesos. Tanmateix, Girona participava d'aquesta renda de manera indirecta -només una petita part dels seus habitants eren productors directes- perquè a la ciutat hi residien alguns dels principals beneficiaris de l'economia agrària: eclesiàstics i grans propietaris, compost aquest darrer grup per nobles i grans propietaris que s'anirien instal·lant a la capital al llarg del segle, i al final es coneixeran amb el nom d'hisendats. Aproximadament un 10 % de la població de Girona obté els seus ingressos a partir d'uns drets d'origen feudal sobre els productes de la terra, provinents d'un àmbit territorial difícil de precisar, que depassa la diòcesi i el corregiment.

L'església, i en especial el capítol de la Catedral, estimulaven un flux de renda, derivada de diversos drets senyoriaux, com el delme (entre un 9 % i un 13 % del net de la collita) cap a Giro-

L'estructura econòmica gironina va experimentar pocs canvis llarg del segle XVIII, i es va mantenir pràcticament inalterada fins ben entrat el segle XIX.

na, que estaven en condicions d'acumular gràcies a les exempcions fiscals de què gaudien, ja que només van pagar el cadastre per les finques adquirides després de 1717. Aquesta acumulació de capital permetia mantenir un ritme d'activitat econòmica encara poc mesurat, que de ben segur estimulava els sectors de la construcció, l'alimentació, el vestit, el metall o la impremta, i alguns altres de tipus sumptuari com la producció de ciris i oli. El cas estudiant per Pere Gifre d'una institució com la Pia Almoïna, i també l'entitat successora, l'Hospici mostra com els perceptors de drets feudals són capaços de seguir acumulant renda a partir de recuperar drets d'exacció feudal moltes vegades en desús, i també de gaudir de drets derivats del domini directe. Aquest flux de renda de la terra sostenia una part de població molt més reduïda que l'eclesiàstica: els nobles i hisendats, els altres grans perceptors de rendes feudals. Ambdós grups mantenien una ocupació directa elevada en forma de criats i d'un personal de

suport molt divers a l'entorn de les institucions eclesiàstiques.

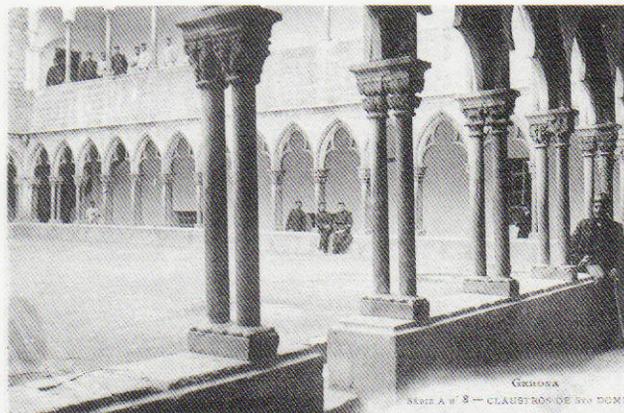
Un segment clau de l'estructura econòmica gironina de set-cents, i element configurador de la seva capitalitat, és el conjunt de serveis que presta al seu entorn, compost per diverses activitats. A redós dels serveis derivats de l'administració i transaccions de la terra, i també d'altres béns, apareix un "terciari" en creixement, format per notaris, síndics i procuradors, que a final de segle presenta símptomes de sobredimensió. També radiquen a Girona les grans institucions assistencials de l'època moderna, amb un radi d'acció que supera els murs de la ciutat, la Pia Almoina, després l'Hospici, i l'Hospital, del qual tenien cura el capítol de la Catedral i l'Ajuntament. Per últim, s'hi troben els funcionaris governatius, amb el corregidor i els seus lloctinents o alcaldes majors al capdavant, i els serveis judicials; les cúries, els tribunals reials i senyorials.

La ciutat disposava d'un comerç estable amb el qual la població dels pobles veïns podia satisfer les seves necessitats. Estava compost per botigues de teixits i altres que comercialitzaven la producció gremial. L'estricta sistema d'entrada i sortida de mercaderies, que havien de pagar els impostos del dret de portes i la lleuda, dificultava enormement el seu creixement, tot i que la bona conjuntura del segle facilitava almenys la seva estabilitat. Era una economia artesanal de dimensió mitjana, d'arrel medieval, formada per petits productors organitzats en gremis, acaparadora d'un mercat captiu, que manté la seva posició en el marc del creixement econòmic del segle XVIII i de la manca de competència. Aquest artesanat va trobar en la tropa instal·lada a la ciutat un consumidor ideal dels seus productes, que se suma

va al comprador de la pagesia dels voltants. La ciutat passà dels "allotjaments odiosos" als "allotjaments profitosos", és a dir, a gaudir dels beneficis de la capitalitat corregimental. Les anades i vingudes de tropa originaven sempre algun memorial demanant la seva instal·lació definitiva i la construcció de quaters per allotjar-les.

Els intents gironins d'industrialització no van cristal·litzar en el set-cents, malgrat que sovintejaren intents de tirar projectes endavant, especialment en el ram tèxtil i metal·lúrgic, que durant alguns períodes van proporcionar feina a part de la població. Existia a la ciutat un capital comercial que provenia de l'activitat de comerciants i arrendataris de drets públics i un altre derivat dels drets sobre la terra, cap dels quals no es va convertir en el capital industrial gironí capaç de generar una arrencada industrial similar a la barcelonina. Cal tenir en compte, per altra banda, que les indústries havien de suportar fins ben entrada la segona meitat de segle una important barrera impositiva per al trànsit comercial, igual que la producció gremial.

En segle XVIII es va accentuar el caràcter de Girona com a plaça militar.

GIRONA
SERIE A. N.º 8 - CLAUSTRO DE SAN DOMÈNEC

El treball

El sistema econòmic descrit en el capítol anterior generava, lògicament, un seguit d'ocupacions i activitats, allò que coneixem en paraules actuals com a "mercat de treball". Cal no confondre, i això val per a totes les èpoques, treball amb activitat remunerada o ocupacions de la "població activa", atès que en aquella societat, i a excepció de la noblesa, treballava pràcticament tothom: homes, dones i molts joves i nens que no eren estudiants, en activitats que no apareixen en censos o cadastres.

Segons el cens de Floridablanca de 1787, Girona era una ciutat de 8.014 habitants, en la qual tenien una tasca o ofici concret 1.688 persones. Evident-

Representació d'artesans XVII-XVIII.

ment, tant l'una com l'altra xifra no deuen respondre amb exactitud a la realitat, especialment la segona, que es refereix a la "població activa", ja que sembla molt poc dimensionada, tal com mostren les dades cadastrals. Això no obstant, la seva distribució percentual permet aproximar-se a l'estructura del món del treball gironí del setcents. Com a peculiaritat, val a dir que la ciutat tenia un grup molt nombrós d'estudiants, un 13,1 % del total de la població. Part d'aquest grup eren nois enviats des d'altres indrets del corregiment. Per atendre la seva educació calien ensenyants, que provenien en bona part del món religiós. Tanmateix, la seva feina no apareix relacionada com a tal, sinó que probablement devia incloure's en el grup eclesiàstic.

En aquest cens, el grup eclesiàstic suposa la part més important de la "població activa", aproximadament un 37 %. La seva funció, descrita en el capítol dedicat a l'església, abraçava una gran diversitat de tasques, que anaven des de l'organització de la vida espiritual, element essencial d'articulació d'una societat sacralitzada, fins a l'administració de les seves rendes i govern de la seva pròpia estructura.

Segueix per ordre d'importància un món artesanal d'arrel medieval, un 32 % dels "actius" en el cens de Floridablanca, malgrat que probablement devia tractar-se d'una xifra superior. En el Cadastre de 1759 el nombre de mestres dels gremis és de 1.051, i a l'any 1799 el col·lectiu inclou 1.154 persones. Això elevaria el seu pes percentual sobre el total, i el deixaria al voltant del 50 % de la població activa, mentre que la redistribució percentual d'incloure el nombre de mestres més real que presenta el cadastre suposaria per als eclesiàstics representar el 25 % dels "actius". Es tracta d'un grup mis-

cel·lani, compost per nombrosos oficis i professions, organitzats en gremis o confraries, unes corporacions socio-professionals obligatòries i exclusives, basades en la privativa, privilegi de fabricació i venda d'uns productes reservats a cadascun, que impedia l'entrada de competència. Com a arreu, a Girona s'organitzaven en petits tallers que eren alhora botigues, i proveïen els gironins i habitants de les rodalies amb els seus productes.

El tercer grup en ordre de pes percentual és el de jornalers i criats, que representen aproximadament un 16 % de la mà d'obra de la ciutat. Són la part inferior de la piràmide laboral, i depenen d'un treball a voltes estacional i mal pagat en diferents feines, ja sigui en les cases dels mestres, al servei del nombrós grup eclesiàstic, en el treball agrícola o com a mà d'obra en els primers intents d'industrialització.

La presència a Girona a final de segle d'onze notaries, d'un col·legi de procuradors i de 20 advocats palesa com la ciutat es converteix al llarg del segle en un centre de serveis des d'on es gestionaven nombrosos afers del món pagès de l'entorn. En aquest "terciari", l'entramat funcional derivat de la capitalitat comença a tenir un cert pes, que constitueix, entre funcionaris, escriptors de les cúries i militars de graduació, un 4 %-5 % de l'ocupació.

Durant la centúria es va anar formant una elit de comerciants i negociants que s'enriquí mitjançant l'arrendament dels impostos i abastaments de la ciutat. Si bé el grup és poc nombrós, alguns dels seus membres són els que més paguen a compte de "l'industrial" de 1753. Els arrendataris del dret de portes paguen 40 lliures, els arrendataris dels molins fariners 50, els de les carnisseries 25 i la provisió del pa 12. Com a contribuents individuals més rellevants de 1753 apareixen Narcís

Vila, un comerciant a l'engròs de Pont Major (6 lliures) i el fabricant Francesc Boscà (6 lliures). Pel que fa als fabricants, el resultat a la fi de segle és ben magre, i el cens de Floridablanca de 1787 només en comptabilitza tres.

Per últim, Girona mantenia una petita economia agrària, formada pels pagesos del pla, els hortolans que residien a la ciutat i una part dels jornalers que treballaven en les feines del camp.

Gremis i col·legis gironins de l'any 1753. Pagament cadastral del "Industrial, tráfico y comercio"

<i>Gremis</i>	<i>Lliures</i>
<i>Alois o ferrers</i>	15
<i>Curtidors</i>	15
<i>Mercaders de teixits o paraires</i>	15
<i>Taverners</i>	12
<i>Fusters</i>	10
<i>Paletes</i>	8
<i>Sabaters</i>	8
<i>Albadivers i manters</i>	7
<i>Cordoners</i>	7
<i>Sastres</i>	7
<i>Robers</i>	5
<i>Esparters</i>	3
<i>Hortolans</i>	3
<i>Rajolers</i>	3
<i>Teixidors de lli</i>	3
<i>Flequers i forners</i>	2
<i>Llibreters</i>	2
<i>Soguers</i>	2
<i>Teixidors de vels</i>	1
<i>Col·legis</i>	
<i>Notaris públics</i>	20
<i>Adroguers o cerers</i>	18
<i>Apotecaris</i>	16
<i>Notaris causídics (procuradors)</i>	10
<i>Cirurgians</i>	9
<i>Argenters</i>	5

Un intent d'industrialització frustrat: el tèxtil

L'evolució del tèxtil gironí del seixents s'ha descrit en negatiu: no va exercir un lideratge similar al de l'àrea barcelonina, gènesi de "l'arrencada industrial" de Catalunya, basada en la fabricació de teixits d'indianes a gran escala. Això no obstant, a Girona hi va haver alguns intents de posar en marxa una producció de tipus fabril, que no va reeixir a llarg termini.

L'estat crític de les arts tèxtils gironines de principi de segle queda reflectit en un interrogatori que dirigí el corregidor Baró d'Huart a l'Ajuntament l'any 1727, respecte als telers de llana i seda, mestres i operaris que hi havia a la ciutat. Els resultats confirmaven el conjunt de lamentacions dels gironins respecte a un passat econòmic més esplendorós. L'ajuntament contestava que només hi havia un teler de llana, el propietari era pobre i només treballava de tant en tant, quan se li pagava el seu treball; hi havia un batà, que de tant en tant servia per *batanar "gamuzas y mantas"*, i dos mestres, pobres i de poca destresa en l'ofici. No hi havia cap cardador, i només un tundidor, que treballava quan li portaven "*paños para tundir*". De telers de seda, només n'hi havia tres, per a vels senzills que no servien per a "*damascos y terciopelos*". Tampoc no hi havia

Pueblo de Sta. Eulalia. Corregimiento de Gerona. Estado de sus Frutos y Manufacturas desde primero de Enero, hasta fin de Diciembre de 1726.

Frutos, Manufacturas y Artes de dicho pueblo de Sta. Eulalia.

Frutos, Cultivos y Artes	Quantitat	Preu	Valor	Observacions
Trigo	3.200	queros	1.280	
Centeno	1.000	queros	400	
Arroz	1.000	queros	400	
Alfalfa	1.000	queros	400	
... (rest of the table content)				

MANUFACTURADA

Frutos, Cultivos y Artes	Quantitat	Preu	Valor	Observacions
Paños de lana	1	...	...	
Paños de seda	3	...	...	
... (rest of the table content)				

Els memorials i interrogatoris reflecteixen poques transformacions econòmiques.

cap retorcedor de seda i llana, i l'únic teixidor de llanes era poc hàbil.

Dos anys abans, però, una relació de contribuents al cadastre per activitat comercial, feta per l'Ajuntament, mostrava com el comerç relacionat amb el tèxtil no estava en mala situació. Els botiguers i mercaders de "*paños y lien-zos*" eren el grup que havia d'efectuar uns pagaments més alts per un gravamen que era proporcional als beneficis de l'activitat (10%). Vuit individus d'aquest ram, sols o en companyia, pagaven més de mil rals de contribució cadascun, una xifra superada únicament per dos notaris i tres propietaris de tavernes. Tot indica que si bé la producció estava estancada o era inexistent —diversos oficis com soguers, teixidors de lli i manters quedaren exempts per

manca de rendiment del seus negocis—hi havia un comerç florent de productes tèxtils, de ben segur relacionat amb la nombrosa tropa instal·lada a la ciutat, que arribà en diversos moments, després de la guerra de Successió, a uns 3.000 soldats.

A mitjan segle es presenten indicis que mostren com aquest comerç de productes tèxtils començava a estimular la formació d'una estructura productiva. La iniciativa més coneguda és la del fabricant Francesc Boscà (familiar probablement de Llorenç Boscà, un dels comerciants que el 1725 declaraven 1.200 rals pel cadastre del comerç). L'any 1749-50 apareixen les primeres notícies dels seus afers, quan demana poder usar aigua de la sèquia Monar, moment en què ja tenia una fàbrica a Banyoles. La fàbrica de Francesc Boscà va rebre durant un temps moltes comandes i va mantenir un bon ritme de producció, però l'any 1775 ja no apareixia en les relacions del cadastre. No es coneixen les causes de la seva desaparició.

El gremi de paraires organitzà una producció d'una magnitud difícil d'avaluar, perquè les fonts només permeten algunes aproximacions al seu coneixement.

L'any 1762, Jaume Oliveres, empresonat per un enfrontament amb els regidors de l'Ajuntament en relació al cobrament del cadastre, presentava un memorial on es "penedia" del seu "mal obrar". Per ell, sabem que el seu empresonament deixa en situació precària el treball de moltes persones, ja que la seva estada a la presó era causa de "*los excesivos daños que reciben un número crecido de personas que trabajan en la fábrica del suplicante, que con el pequeño jornal y sudor de su rostro se alimentan y se ocupan a la labor, privándose con esto la ociosidad y de hir olivegando muchas de ellas por no*

poderse ocupar por ser única dicha fábrica en esta ciudad afligida y miserable". L'any 1767, Joan Rumí, mestre paraire, s'adreça a l'Ajuntament dient que està fent filar llana i "*estambre*" per a mitges, a "*cuyo fin tiene ocupadas sesenta y seis personas de esta ciudad que viven de esta labor*". La relació de les fàbriques que donava l'ajuntament de Girona l'any 1752 mostrava que en relació a principi de segle el sector havia crescut, tot i que estava poc dimensionat. Tanmateix, cap d'aquest intents no s'acaba consolidant.

A final de segle trobem dos projectes que les guerres amb França i altres problemes internacionals, com la puja del preu del cotó provocada per les guerres amb Anglaterra, acabarien per ensorrar. El primer eren les fàbriques de l'hospici, que, segons Zamora, donaven feina a unes 400 persones, especialment dones i nens que treballaven la llana i el cotó. El segon fou una altra fàbrica que tampoc no va reeixir, la del francès Joseph Agnell, instal·lada l'any 1790, que tenia dos bancs de filar amb quaranta fusos cadascun, i també varis torns i una màquina de cardar de cilindres folrats, però no donava feina a gaire gent.

La sèquia Monar ha estat una font d'energia tradicional per a la indústria local.

L'activitat metal·lúrgica

Els intents de transformació de l'estructura econòmica no es van quedar únicament en el tèxtil, sinó que també van afectar altres sectors. La bona conjuntura del segle i la demanda de l'entorn, especialment de la tropa instal·lada a la ciutat, incidien positivament en diversos sectors. L'activitat metal·lúrgica n'és un bon exemple. A Girona, on no hi havia la tradició d'altres indrets, va estar fins ben entrat el segle en mans del món gremial, dels "Alois", i la seva producció anava destinada al consum més proper. Era un gremi que defensava aferrissadament la seva privativa, intentant evitar l'entrada de competència, ja sigui de pro-

fessionals per lliure o la instal·lació de noves indústries. Diversos memorials de queixa arribarien a l'Ajuntament en aquest sentit. L'any 1762, els pabordes del gremi presentaren un memorial que exigia als arrendataris del molí martinnet cobrar l'entrada i *arradas* tradicionals. Una ordinació municipal de 12 d'octubre de 1761 eximia els fabricants de claus del martinnet de pagar l'entrada i *arradas* que tradicionalment es venien pagant al gremi dels "Alois". L'any 1781, es queixaven a l'Ajuntament pel fet que un ferrer de nacionalitat francesa esmolava ganivets a casa del síndic procurador general, Josep de Burgues, fet que provocà un greu malestar en el gremi. El molí martinnet estava destinat a la fabricació de claus, i l'Ajuntament l'arrendava anualment al millor postor.

Els primers intents de traspasar el constrenyits límits de la producció gremial els van iniciar Josep Mallol, argenter, i companyia (Joan Pérez Claras, Francesc Blanxart, teixidor, provinent d'una important família de comerciants de teixits, i Antoni Verdalet, rober), que l'any 1769 presentaren una sol·licitud d'establiment d'una fàbrica de filferro i llautó en els paratges dels antics molins de Santa Eugènia, extramurs de la ciutat, en un casal que posseïa el comú de la ciutat. També demanaven permís per usar l'aigua de la sèquia Monar, la font d'energia que articulà la industrialització gironina del XIX. L'ajuntament passà la demanda a l'intendent general, ja que per fer l'establiment calia demanar permís al Reial Consell de Castella. La fàbrica començaria a funcionar a principi de la dècada dels setanta.

Un altre intent el va protagonitzar Santiago Ferrini, un suís que intentà engegar dos negocis de metal·lúrgia que no van acabar de reeixir: una farga l'any

A Santa Eugènia de Ter, en el paratge dels antics molins, s'instal·là en la segona meitat de segle una fàbrica de filferro per servir la creixent demanda del mercat local.

1777 per treballar el mineral de ferro que havia trobat en la zona d'Anglès, on pretenia posar en marxa una instal·lació minera, i una fàbrica de filferro l'any 1780. Com que els seus projectes s'havien iniciat mitjançant una societat amb Mallol i companyia, aviat entraren en via morta per desavinences entre els socis, atès que aquests darrers no acceptaven que Ferrini volgués fabricar llaütó, producte que es reservaven per a la seva fàbrica. Ferrini va ésser un personatge amb una empena i capacitat d'iniciativa notable, i va rebre el recolzament del corregidor diverses vegades per posar en marxa la seva fàbrica, a la fi sense resultat positiu.

Dos ripollencs intentaríen engegar una producció metal·lúrgica de més volada. El primer fou Josep Jolis, "maestro armero", que l'any 1778 demana que se li atorgui la concessió del molí martinet "que sirve para alargar hierro y fabricar clavos de clavar" i el tornall, que serveix per esmolar, situats prop de l'indret anomenat font del Sitjar o del Martinet. L'any 1785, Antoni Vilaró demanà a l'ajuntament de Girona l'establiment d'aigua i terreny a Salt per instal·lar una fàbrica de fer planxes de coure i llaütó i clavaó per a vaixells. S'acordà atorgar el permís previ pagament d'un cens de quaranta lliures d'entrada i un de quarantacinc anual irredimible, en el cas que també el Real Consejo aprovés el projecte. L'any 1789 aquesta fàbrica encara no havia entrat en funcionament.

La fabricació d'aliments, i especialment el negoci del blat i de fer pa, també presenta signes de creixement al llarg de la centúria. Quan desapareix el dret de portes, la major part dels impostos municipals es recaptarien mitjançant l'arrendament dels molins fariners, fet que mostra la importància del sector. El gremi dels flequers en

En el riu Galligants els assaonadors de la plaça de Sant Pere abocaven les restes de la seva producció.

consolidà la seva posició en fer-se amb la provisió de pa a la ciutat a partir de la dècada dels seixanta.

L'any 1775, Pere Trutxet, albadiner, posà en marxa una fàbrica de pells d'ant. Argumentava, en el memorial que adreçava a l'Ajuntament, que seria l'única del principat. Comprà una casa davant del monestir de Sant Francesc d'Assís, al costat de la casa del tint i va demanar de poder usar aigua de la sèquia Monar. La caseta era al Mercadal, propera al riu Onyar. El batlle d'aigües, en donar informe favorable a la sol·licitud, remarcava que fins aquell moment era una fàbrica de cordes de vigueta. Per últim cal remarcar la intensa activitat constructora de principi de segle, destinada a allotjar soldats, que tindria continuïtat amb l'obra civil i religiosa durant tota la centúria. El seu caràcter no era excepcional, però el flux de renda que arribava a la ciutat per part d'eclesiàstics i nobles permetia mantenir un ritme de construcció que garantia estabilitat als treballadors del sector, tant a aquells que estaven directament implicats en l'obra com als rajolers i picapedrers.

Els abastaments. El preu del pa

Les societats de l'Antic Règim estaven sotmeses a caresties cícliques derivades de les males collites, que sovint abocaven una part important de la població a la fam i la indigència. En aquest context, l'abastament d'aliments era una condició essencial de supervivència individual i de regulació social, i el pa, aliment per excel·lència de la dieta quotidiana, esdevenia un element d'especulació que proporcionava grans rendiments. Per tal d'evitar-la, l'administració de l'Antic Règim regulava els preus fixant unes taxes i limitava el comerç per afavorir els productors locals i evitar els acaparaments. A mesura que creixia la població, especialment a partir de la segona meitat de segle, el sistema esgotava la seva capacitat d'afrontar les crisis, motiu pel qual s'adoptà, a imitació d'altres països, la lliure circulació de grans, en sintonia amb les noves doctrines econòmiques que volien estimular la seva producció i comerç. Els decrets de lliure comerç de 1756 i 1757 no significaren grans canvis a Catalunya, segons Pierre Vilar, perquè el mercat ja s'estava articulant.

Girona, per la seva condició de ciutat propera al comerç marítim, a terres productores de grans, i a una frontera porosa al contraban, va tenir un aprovisionament raonable, i no es detecten situacions de crisi de subsistències similars a les de l'interior de la península. En els moments més complicats, com

La Plaça de les Cols era el lloc més habitual on els pagesos de l'entorn i els grans productors venien els seus productes per al proveïment de la població gironina.

la crisi de l'any 1766, que portà al motí d'Squillace, o els "rebomboris de pa" de 1789, la ciutat no presentà manifestacions d'estar passant per una situació greu de penúria. Això no vol dir, però, que no experimentés el pes de l'especulació posterior als edictes de lliure comerç. Foren molts els memorials dirigits a l'Ajuntament que es queixaven dels especuladors i acaparadors, especialment a partir de la crisi de 1764, segurament la més greu que suportà la ciutat. L'any 1779, Joan Font, argenter, Joan Casanoves, sastre i altres fan constatar el malestar de la població per "el abuso modernamente introducido en la plaza del mercado de ella de permitir que los comerciantes forasteros en perjuizio de los pobres vecinos acudan con la misma libertad que éstos en los días de mercado agavillan los zurriones y partidas menores de trigo, que para vender en ella conducen los labradores de los lugares circunvecinos". La població més pobra comprava el blat a la menuda i es fabricava el pa, mentre que la resta de la població el comprava a les

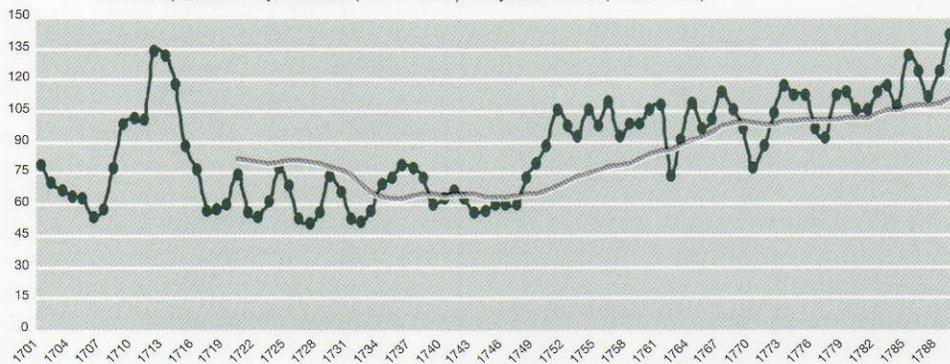
fleques, un arbitri municipal que s'arrendava al millor postor. Si els acaparadors monopolitzaven la mercaderia per revendre-la, la població es veia obligada a comprar el pa més car a les fleques.

Després de la reforma municipal de 1766, els diputats del Comú i el síndic personer van iniciar a Girona una intensa tasca de control dels preus, de la qualitat dels queviures i de l'activitat municipal. La seva activitat de denúncia posà al descobert algunes pràctiques especulatives contra les quals no existien mecanismes de denúncia des de la implantació del Decret de Nova Planta. Un dels fenòmens més habituals era la pràctica de fixar un preu elevats a partir de l'entesa entre els venedors. A la Plaça de les Cols, lloc de venda del grans, s'arribava moltes vegades a una fixació del preu de caire monopolístic per part dels venedors, fet que motivà la denúncia del diputat de comú Josep Collell l'any 1781, que aconseguí durant un temps separar els venedors locals i forasters per tal d'evitar conxorxes. Els venedors locals que més es beneficiaven de la lliure venda de gra, bàsicament el capítol catedralici i la noblesa, ben representada a l'ajuntament, aconseguiren revocar l'ordre que entrebancava el seu monopoli recurrent al Real Acuerdo, que dictà a favor de la lliure venda.

L'any 1773 l'Ajuntament de Girona, sota la pressió dels nous càrrecs, trobà un sistema de millorar l'abastament i controlar els preus: transferir el contracte de l'abastament de pa al gremi de flequers mitjançant un simulacre de subhasta pública que complís l'expedient legal. Alguns regidors s'hi van mostrar en desacord, però la solució s'imposà, i els seus resultats serien lloats en moltes ocasions, ja que la ciutat quedà ben proveïda, segons els testimonis. L'èxit del sistema es va sostenir en l'estricta control que els diputats del comú sotmeteren el gremi de flequers els anys següents pel que fa als preus, qualitat i pes correcte del producte. Fou també, per què no dir-ho, una solució satisfactòria per als grans productors i el seu desig de lliure comerç, atès que el preu del pa es fixava segons les lleis del mercat –respecte al preu del gra de mes anterior a la plaça de les Cols–, mentre que es controlava estrictament el preu del producte final.

A banda del pa, els abastaments alimentaris més importants eren els de la carn, l'oli i els aiguardents. En general eren arbitris de l'Ajuntament que s'arrendaven al millor postor, tot i que algunes vegades el consistori se'n feia càrrec, per manca de postors o perquè aquests oferien un preu massa baix per als interessos de la ciutat.

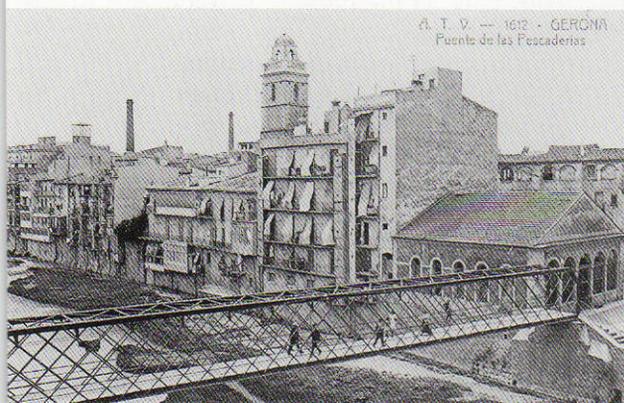
Preus del blat en el mercat de Girona
Sous la quartera. Mitjana anual (1701-1789) i mitjanes movils (1720-1789)

Els comerciants i els arrendaments públics

Després de la guerra de Successió, Girona va anar adquirint una fesomia cada vegada més pronunciada de ciutat eclesiàstica, administrativa i militar. El darrer factor, la instal·lació de gran nombre de soldats a la ciutat, va suposar un bon estímul per a diversos sectors econòmics, com el comerç de productes tèxtils, la producció i venda d'aliments, especialment el consum de queviures (vi, pa, carn i oli) i el de

La venda de peix era un proveïment que gestionava la municipalitat mitjançant el gravamen que exercia sobre la seva venda en un espai públic a l'efecte. En la fotografia, pont de les peixateries velles i llotja del peix.

la construcció, atès que s'havien de condicionar espais i habilitar cases per al seu allotjament. En aquest context es va desenvolupar una elit de comerciants i negociants que amplià el seus negocis amb l'arrendament dels monopolis del sistema d'abastament de la ciutat i dels impostos locals, el dret de portes i la lleuda.

Qui eren aquests homes? El repartiment del Cadastre del comercial de 1725 proporciona una primera relació de noms que aniran apareixent posteriorment en diversos afers. El grup més rellevant era el dels comerciants i botiguers de "paños y lienzos", on figuraven homes com Francesc Xavier Cabirol, Josep Boscà, Joan Baptista Gibert, Josep Blanxart, Rafael Blanxart, Francesc Nasples i altres menys destacats o amb un gravamen menor. Segueix el grup de taverners, on destaca la família Mercer, Miquel Padrós i Antoni Boxo, que paguen unes quantitats similars als anteriors, una mitjana de mil rals d'ardit. Els revedadors Salvador Ecurra, Rafael Padrós o Joan Batalla també pagaven sumes considerables, al voltant de 600 rals d'ardit, igual que els negociants sense gremi, dels quals destaquen els germans Francesc i Ignasi Feliu. Cal destacar l'especialització de la família Badia, que tindria gairebé sempre en les seves mans el molí paperer de la ciutat, una bona base per optar a altres negocis.

L'any 1738, una Reial Ordre, tramesa des de la Reial Audiència, manà arrendar les dues principals fonts d'ingressos del municipi; el dret de portes i els molins fariners (representaven aproximadament el 85 % dels ingressos municipals), que fins el moment havien estat gestionats mitjançant col·lectors. L'any 1740 ja trobem una companyia formada per homes provinents del grup anterior (Ignasi Feliu, Josep Feliu, Francesc Mercer, R. Cros i Miquel Badia,

El comerç va tenir un paper rellevant en l'enriquiment d'una elit de comerciants. A la fotografia, mercat del bestiar de l'arenys.

que ja tenia arrendat el molí paperer) que aconseguí fer-se amb l'arrendament del dret de portes d'aquell any per 21.000 lliures. Un mesos més tard, Francesc Mercer, nebot de Josep Feliu, guanya en subhasta l'arrendament de la provisió de la carn, tenint per fiadors els mateixos individus amb qui havia aconseguit arrendar el dret de portes. L'aprovisionament de la carn havia estat uns anys abans en mans de la companyia de Francesc Xavier Cabirol. Aquest, originari d'Arenys de Mar, seria nomenat ciutadà honorat de Barcelona l'any 1779, als seus 85 anys, quan ja s'havia retirat a tenir cura de les seves propietats (entre altres dos castells i propietats a Arenys). També s'arrendava la provisió d'aiguardents, que moltes vegades acabava en mans dels taverners més importants. D'ençà que l'arrendament passà a mans particulars començà una forta pressió a l'ajuntament perquè reprimís el contraban que practicaven els soldats, que entraven queviures d'amagat a la ciutat, i anaven a beure a les tavernes de fora muralla, on el vi va estar durant un temps exempt del dret de portes.

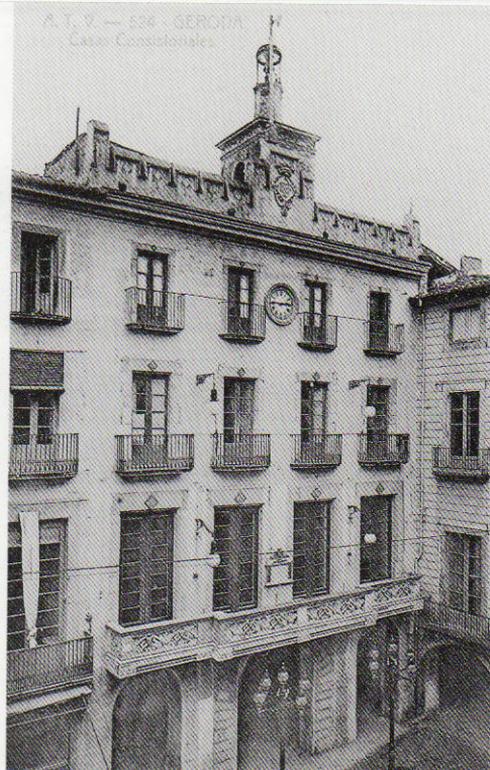
En pocs anys els ingressos de l'Ajuntament per l'arrendament del dret de portes anirien baixant. És fàcil

entreveure com a causa important el caràcter monopolista que tenia l'accés a la subhasta. L'any 1743 no apareixien postors, i l'ajuntament estava preocupat perquè havia de complir l'obligació d'arrendar-los. En els tres dies senyalats de la subhasta, el mes de novembre, es diu que "*sólo se encontró como por burla, a saber, en el primero 2.000 libras y en el segundo 8.000*". Al final se l'emporta de nou la companyia de Feliu, de la qual s'ha separat el paperer Badia, que havia fet una puja a part (potser una conxorxa atès que eren familiars). L'oferta final fou de 15.000 lliures, molt més baixa que la de 1740. Fins a l'extinció del dret de portes l'any 1767, s'aniran succeint diferents companyies, gairebé totes formades per homes provinents del grup esmentat, amb un rendiment de l'impost a la baixa, lesionant clarament els interessos de la ciutat. En el moment de l'abolició del dret de portes, sol·licitada per tots els estaments de la ciutat en pes a fi de promoure el seu desenvolupament econòmic, els darrers arrendataris recorreran judicialment intentant que els gremis els paguin els drets que prèviament havien adquirit.

La taula de canvi

Les taules de canvi, que vindrien a ser l'embrió dels sistemes bancaris actuals, tenen el seu origen en l'època medieval i moderna. En els primers temps van funcionar com a entitats de canvi de moneda i administració de dipòsits, per derivar posteriorment cap a operacions mes complexes, de préstec, transferències entre comptes, tràfic de lletres... La Taula de Canvi de Girona (1411-1711/1741) no és un exemple d'aquesta evolució, atès que es va mantenir únicament com a administradora de comptes i entitat de canvi. Tot i la limitada capacitat bancària que tenia, en desaparèixer va sostreure un suport important al desenvolupament d'un sistema de finançament de l'economia gironina del segle XVIII.

La necessitat d'obtenir recursos per mantenir l'activitat bèl·lica durant la guerra de Successió van portar a la Taula de Canvi gironina a fer fallida, quan l'any 1711 el comandant general de l'exèrcit va deixar-la sense numerari. El municipi va ser incapaç d'afrontar el deute i tornar els cabals als creditors. Per aquest motiu, quan fou reoberta l'any 1719, només continuà funcionant com a caixa dels dipòsits forçosos que s'havien de fer per qüestions legals, ja fossin procediments judicials i motius contractuals, o pels dipòsits públics de confraries, gremis i administració municipal. S'extingí mitjançant una ordre de

La Taula de Canvi de Girona va estar situada a l'edifici de l'Ajuntament fins la seva desaparició definitiva l'any 1741.

1738, tot i que tancà definitivament les portes l'any 1741, amb un deute considerable. Girona es quedà sense cap entitat de dipòsits llevat de la Teca de la Seu, destinada a administrar les rendes eclesiàstiques i les obres pies, un problema al qual s'afegia l'abolició, des del decret de Nova Planta, del dret que tenia el municipi de crear i vendre censals.

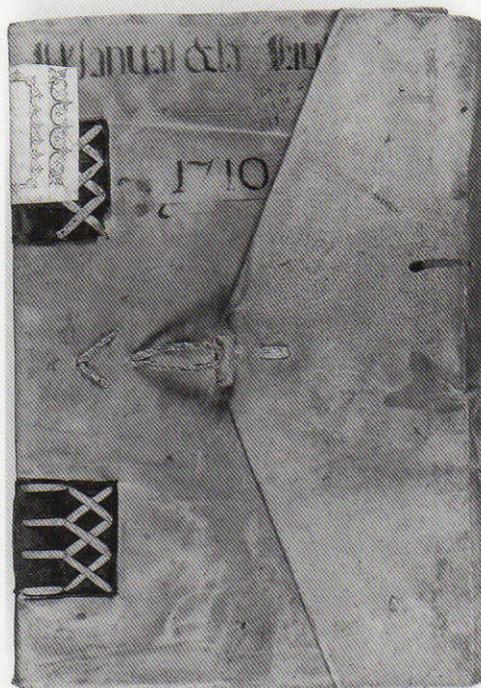
La manca d'un aparell financer era un contratemps notable al desenvolupament de l'economia gironina. Les intencions de reflotar-la no van desaparèixer mai, i ja l'any 1760, quan dos regidors de l'Ajuntament de Girona, Francesc d'Oliveres i Salvador Pla, van assistir al jurament del rei Carles III a Madrid, portaven entre el conjunt de peticions elaborat per l'ajuntament el restabliment de la Taula de Canvi.

La poca atenció que els prestaren en alguns temes menors els desencoratjà de plantejar aquest tema.

L'any 1770, el síndic personer Pere Sala presentà un memorial a l'Ajuntament amb voluntat d'eleva-lo al rei per tal de restablir a Girona l'antiga Taula de Canvi. Entre altres qüestions, exposava que *"desde que se extinguió dicha tabla para los Comunes depósitos, ha faltado a la ciudad el comercio público y se han seguido y se siguen en el día graves perjuicios no sólo a los vezinos del casco de la ciudad, si tambien al resto del Obispado y Corregimiento"*. L'any següent, en nom dels habitants de la ciutat i del corregiment, es va presentar una petició de reobertura, on es lamentava la manca d'un servei de dipòsits a Girona. La situació s'havia degradat pel tancament provisional de la Teca de la Seu a causa d'un robatori, a banda de considerar que els interessos que cobrava quan estava oberta eren massa gravosos. Un dels arguments més sòlids de la demanda es basava en la fuga de capitals locals cap a Barcelona, perquè els ciutadans que desitjaven tenir els diners en lloc segur els dipositaven en la Taula de Canvi de la capital del Principat.

L'any 1773, el notari Pere Sala, tot i haver finalitzat el seu mandat de síndic personer, va preguntar a l'Ajuntament en quina situació es trobava l'assumpte de la Taula de Canvi. Aquest contestà que ja havia obtingut el corresponent despatx reial relatiu al seu restabliment *"con tal que sea en las mismas reglas y método que la de Barcelona"*. L'any 1774 es van remetre a la Reial Audiència les ordinacions per a l'administració de la Taula de Comuns Dipòsits que havia de restablir-se a la ciutat de Girona, on es recomanava que s'havia de mantenir dels recursos de propis i arbitris. Després

d'un llarg camí, però, la limitada capacitat econòmica del municipi avortà el procés, i l'any següent l'Ajuntament decidí retirar la sol·licitud de la Reial Audiència perquè no podia assumir el pagament dels salaris, atesos els excessius deutes que tenia. La forma recomanada de pagament dels salaris dels empleats de Taula fou un entrebanc decisiu, ja que els propis i arbitris municipals no permetien assumir aquesta despesa fixa.

Manual de la Taula de Canvi de l'any 1710, un any abans que el Comandant General de l'exèrcit la deixés sense numerari per tal de sostenir les despeses de la guerra de Successió.

Els allotjaments

El caràcter de plaça forta de què gaudeix Girona al llarg de l'Edat Mitjana i Moderna, la necessitat de la monarquia de consolidar-se després de la guerra de Successió i els sovintejats conflictes a què ha de fer front en el pla internacional, són la base d'una política que obliga a reiterades quintes entre el jovent del país i, sobretot, del fet que els allotjaments esdevinguin un factor de malestar social i d'agreuiment de la situació econòmica dels habitants de les viles sotmeses a aquesta pressió.

A Girona el problema va raure en el fet que si bé hi havia la tradició que els soldats i militars s'allotgessin a les casernes, la destrucció produïda per

causa dels successius setges havia deixat la ciutat sense instal·lacions adients. Així, i mentre es procedia a reconstruir-les o agençar altres edificis propis de la ciutat, sotmeté els veïns a una aclaparadora pressió centrada en l'obligació d'allotjar-los a les seves llars. Com era de consuetud, cada casa de Girona havia d'estatjar un o diversos soldats i donar-los allò que en el llenguatge de l'època denominaven "*alojamiento y utensilios*", i que es materialitzava en "*cama, luz, leña y posada de fuego*".

És evident que aquesta forçada convivència entre ciutadans i militars provocà multitud de situacions de tensió. L'any 1723 l'Ajuntament remarca que hi ha cases a Girona on tenen quatre, sis i fins i tot més soldats allotjats, als quals han de fornir de plats, llenya i roba. Tanmateix, la resistència dels veïns i la insolència de molts militars propiciava sovintejats aldarulls i la continuada intervenció de l'autoritat militar per apaivagar la tensió, tal com reflecteix periòdicament la documentació municipal. Il·lustra aquesta situació la queixa, el maig del 1725, del notari Mateu Thió, que tot i que havia deixat dues habitacions de casa seva per allotjar un coronel, ben aviat se n'havien afegit dos més, i finalment aquests s'havien fet seva la pròpia cambra del notari i altres dependències de la casa.

Les disputes arribaren a ser tan usuals i violentes que el juliol del 1723 el governador va ordenar el sergent major de la plaça i els comandants dels sis batallons que fessin una visita a les casernes per tal de concretar quants

Al llarg del segle es varen agençar les casernes de santa Clara, la dels Estudis -antiga universitat literària- la de sant Agustí, sant Pere i Figuerola, a més de la caserna d'Alemanys.

soldats podien encabir a cadascuna d'elles. El resultat d'aquesta enquesta fou decebedor i evidenciava la magnitud del problema: hi havia a Girona uns 3.000 soldats, i només un miler de llits, de manera que el Governador va haver de cercar una fórmula forçada, però enginyosa. Atès que tocava un llit per a cada tres soldats, decidí que els soldats compartissin llit -dos per llit- i que el tercer quedés mentrestant en servei. Així encara li restava un marge de maniobra que li permetia, en determinats moments, posar un soldat més a cada llit.

Paral·lelament, el govern municipal inicia una política de reconstrucció de casernes i d'agençament de cases per tal d'estatjar-hi soldats i oficials de la guarnició respectivament. En conseqüència, l'any 1723 s'agençava la caserna de Santa Clara i l'antiga Universitat Literària -esmentada com a caserna dels Estudis-, el 1727 la caserna de Sant Agustí, el 1729 la caserna de Sant Pere i, ja a la darrereria de segle, el 1777, es va refer la caserna de Figuerola per a encabir-hi "vagos y maleantes" i el 1789 s'acabaren les obres de la caserna d'Alemans. Així, l'any 1737, sembla que tots els soldats es troben ja instal·lats a les casernes i es concreta en 215 el nombre d'oficials que encara s'allotgen a cases particulars.

Aquesta millora de les casernes, accelerada per la constant pressió ciutadana i municipal, propicià que l'any 1750 el marquès de la Mina commutés l'allotjament d'oficials en un equivalent en diners, de manera que els veïns que no gaudissin d'exempció d'aquest servei havien de pagar una xifra determinada.

Quan la situació semblava resolta, en part per l'impacte de les obres a les casernes, en part pel fet que molts soldats eren traslladats a zones de marina

L'enderrocament de les casernes a conseqüència de la guerra va provocar que bona part dels militars s'haguessin d'allotjar a cases privades.

en l'avinentesa de la guerra amb Anglaterra, una decisió municipal, altrament ben explicable, revifà, si bé amb menys incidència, l'antic contençió. L'any 1771 l'Ajuntament demanà al comte de Ricla que incrementés el nombre de soldats en la guarnició de Girona atès el seu favorable impacte en l'economia de la ciutat. Després de diverses reiteracions, el juliol del 1772 arribaren a Girona dos batallons, en un context municipal d'unanimitat en percebre aquest augment com a factor de primer ordre en la revitalització de l'economia gironina.

La creu d'aquesta situació fou un augment de la tensió entre militars i civils. Prova d'aquest fet és que el juny de 1773 l'Ajuntament es fa ressò dels reiterats enfrontaments verbals al carrer entre veïns i militars, que es concreta en l'ús de paraules ofensives i injurioses i, encara més greu, amb la utilització d'expressions "que resultan en odio de las respectivas Naciones, muy olvidados de que son Vasallos de un mismo Monarca".

La crisi de 1764

L'hivern de 1763-1764 el camp català va patir una carestia important d'aliments derivada de les males collites; es tractava d'una situació típica de les societats d'Antic Règim, quan una part de la població es veia abocada a la fam i la indigència. Malgrat que Catalunya i Girona no van experimentar durant la centúria unes oscil·lacions del preu del blat similars a les de l'interior de la península, la població passà alguns anys difícils, especialment en la dècada de 1760 i l'any 1789.

L'any 1764 Girona no quedà exempta de la carestia d'aliments que va tenir lloc en els mesos que van de gener a juny, i que deixà en situació límit les classes humils de la ciutat. Així, el preu del blat arribaria en els mesos de maig i juny als màxims del segle entre 1713 i 1788. A principi del mes de febrer de 1764, davant la puja de preus i la manca de subministrament, la ciutadania començà a organitzar-se per ajudar els més desafavorits, tal com reflecteix un memorial que alguns gironins pietosos adreçaren a l'Ajuntament, i que començava amb aquestes paraules "*Nadie mejor ni comprende mas que VS la miseria y la falta de pan que oprime a los moradores de Gerona...*". S'hi demanava ajut a la institució i a les persones acabades perquè fessin aportacions en els tres mesos abans d'arribar les collites. No seria, però, fins a mitjan abril que l'Ajuntament destinà una partida dels béns de propis i arbitris a proveir l'abastament del blat. Dos regidors

Les crisis agràries eren l'origen de l'augment de la mortalitat, no només per la manca de proveïment, sinó perquè la malnutrició facilitava la propagació de malalties.

foren comissionats al port de Sant Feliu, on varen comprar diverses partides de blat i de civada. Avançat el mes de maig s'acordà, conjuntament amb el tinent del rei i el corregidor, prendre una mesura corrent fins als decrets de lliure comerç de 1756 i 1757: restringir la lliure circulació de grans com a manera d'evitar l'especulació, perquè malgrat l'escassetat que suportava la ciutat, els revenedors i comerciants encara trobaven blat a Girona que podien vendre a fora. A final de juny les autoritats semblen que tenen la situació controlada i no apareixen més notícies relatives a la manca d'aliments.

La crisi mostrà les debilitats d'una ciutat que no acabava de trobar una via de creixement econòmic similar a la resta del país: mal abastament a causa de la poca integració en el circuit comercial i productiu i manca d'un sistema eficaç d'avituallament durant les etapes d'escassetat. La combinació dels dos factors havia portat a una espi-

ral especulativa que només es podia resoldre, segons els contemporanis, estimulants el lliure comerç i els fluxos de mercaderies cap a la ciutat. Per a això s'havien de superar algunes dificultats. En el memorial que la ciutat elevà aquell mateix any al rei es relacionaven les causes de la seva mala situació. El sistema impositiu municipal, format pels propis béns municipals- i arbitris -impostos amb què l'estat dotava el municipi-, gravava negativament el tràfic comercial. La major part de l'import estava format per l'arbitri del dret de portes, que establia una taxa per cada mercaderia que entrava a la ciutat. A aquest s'afegia la lleuda, una altra càrrega sobre els aliments, terriblement molesta, no ja per la quantia, sinó per l'arbitrarietat amb què s'aplicava i el contratemps que causava a la circulació de persones i béns. Ambdós impostos constrenyien el comerç local, derivant la compra-venda cap a les localitats veïnes, que no havien de suportar el gravamen. Però també afectaven negativament la producció local, ja que els agremiats experimentaven notables càrregues en el procés de compra de matèries primeres, alhora que es dificultava el procés de transformació, que necessitava de l'entrada i sortida lliure de la ciutat. El mateix passava amb qualsevol fabricant que volgués instal·lar-s'hi, i d'aquí segurament el fracàs de les fàbriques engegades els anys cinquanta, com la de Francesc Boscà. Es parla de despoblament humà i trasllat del comerç als afores de la ciutat, mentre creix l'activitat en els pobles veïns.

A aquesta situació negativa s'afegia l'endeutament crònic del municipi per les contribucions a la Junta de Obres i la poca flexibilitat en l'amortització del deute que li suposava la rígida reglamentació del sistema impositiu.

El darrer aspecte negatiu estava en l'arrendament al millor postor dels molins fariners, que tenia lloc per ordre reial des de l'any 1738. La moltura de gra produïa en mans de l'ajuntament dues mil quarteres de blat anual, que el municipi havia utilitzat en situacions de carestia a la manera dels pòsits castellans, entrant gra al mercat en períodes de crisi a baix preu, mentre que els nous arrendataris en feren un ús especulatiu a la inversa. A la fi, s'aconseguí substituir el dret de portes i la lleuda, provisionalment l'any 1766 i definitivament l'any 1767, per altres impostos indirectes que afectaven menys el comerç, però el temps perdut semblava difícil de recuperar. Aquestes càrregues connectarien ben aviat amb els impostos especials de la guerra contra Anglaterra.

1762		17100	1764		
Enero	3ra 10 9		Enero	5ra 9	Enr
Febrero	3ra 10 9		Febrero	5ra 10 9	Feb
Martzo	3ra 12 9		Martzo	6ra 9	Mar
Abril	3ra 12 9		Abril	6ra 9	Abr
Mayo	3ra 12 9		Mayo	7ra 9	Mai
Junio	3ra 10 9		Junio	7ra 9	Jun
Julio	3ra 10 9		Julio	8ra 9	Jul
Agosto	3ra 10 9		Agosto	4ra 16 9	Agos
Septiembre	4ra 2 9		Septiembre	4ra 16 9	Sept
Octubre	3ra 14 9		Octubre	4ra 16 9	Octu
Noviembre	4ra 8 9		Noviembre	4ra 16 9	Nov
Diciembre	4ra 2 9		Diciembre	4ra 16 9	Dic
	<u>3-14-25</u>			<u>5-31-0</u>	
1763			1765		
Enero	4ra 2 9		Enero	4ra 16 9	Enr
Febrero	4ra 8 9		Febrero	4ra 16 9	Feb
Martzo	4ra 8 9		Martzo	4ra 16 9	Mar
Abril	4ra 8 9		Abril	4ra 16 9	Abr
Mayo	4ra 10 9		Mayo	4ra 16 9	Mai
Junio	4ra 16 9		Junio	4ra 16 9	Jun
Julio	4ra 8 9		Julio	4ra 16 9	Jul
Agosto	3ra 8 9		Agosto	4ra 16 9	Agos
Septiembre	3ra 9		Septiembre	4ra 16 9	Sept
Octubre	3ra 9		Octubre	4ra 16 9	Octu
Noviembre	3ra 9		Noviembre	4ra 16 9	Nov
Diciembre	3ra 9		Diciembre	4ra 16 9	Dic
	<u>4-11-25</u>			<u>4-11-11</u>	

El preu del blat arribaria en els mesos de maig i juny de 1764 als màxims del segle entre 1713 i 1788, tal com mostren les xifres relacionades en el Llibre de preus del blat.

Viure entre quatre rius

Mitjançant la consulta dels llibres d'actes de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Girona hem pogut documentar no menys de trenta-set aiguats al llarg del segle. Ens hem centrat en aquelles riuades que provocaren destrosses materials o en les quals les aigües assoliren un cert nivell en la seva alçada. No ens ocuparem, per tant, de les clàssiques petites inundacions que afectaven sovint baixos i soterranis dels carrers de l'Argenteria, Ballesteries o dels Quatre Cantons. Usualment, quan s'esdevenia el perill de riuada, es procedia ben aviat a fer uns precis -les "rogativas"- per tal de sol·licitar el cessament de les pluges. Si aquest primer prec no era escoltat, aleshores l'Ajuntament demanava al bisbe que es fessin unes misses, generalment vint-i-cinc, dedicades als sants patrons de la ciutat, és a dir, sant Dalmau Moner i sant Narcís.

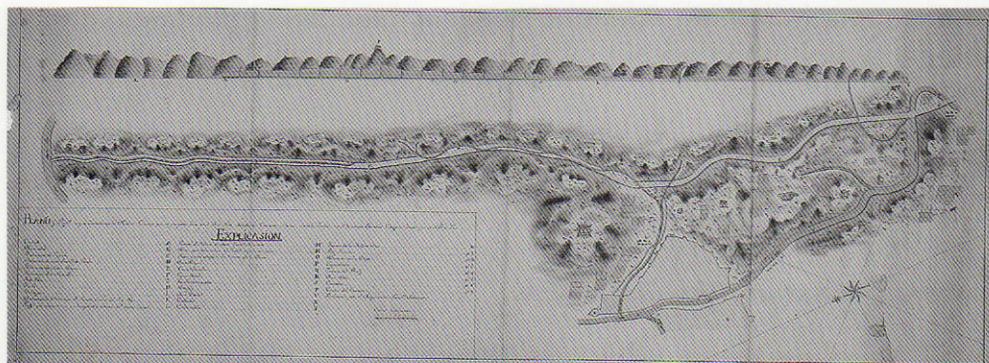
Els aiguats revestien més o menys perillositat en funció de quin fos el riu que es desbordés, i de la confluència de l'augment del cabal d'un o més rius alhora. Cal tenir present que l'Onyar i el Güell eren rius torrencials que experimentaven riuades força sobtades i que sortien de mare en pocs minuts en el moment que el Ter, més ample i cabalós, portava molta aigua i els barrava el pas. Per altra banda, el fet de transcórrer pel mig del nucli urbà o per indrets de poblament dispers conferia més perillositat a les seves avingudes

que, tot i cobrar-se rarament vides, provocaven greus pèrdues econòmiques. Així, i a tall d'exemple, el 29 d'octubre de l'any 1735 es desbordà el Galligants, de manera que es va estendre pels barris de Sant Pere i Sant Feliu, arribant als carrers de les Ballesteries, l'Argenteria i la plaça de les Cols. El resultat fou que molts carrers i cases varen quedar plens d'aigua i llots.

Ja hem remarcat que els aiguats de l'Onyar eren els més perillosos, ja que en creuar pel mig de la ciutat produïen grans pèrdues materials. L'aiguat començava en el moment que el riu entrava cap a la plaça de les Cols per la denominada porta de l'Areny i s'endinsava a les cases. Els veïns corrien a pujar els seus béns cap als pisos superiors. Quan l'aiguat s'esdevenia de nit, la incertesa i la por augmentaven arreu. En alguns casos, com en l'aiguat del 7 de desembre de l'any 1772, l'Ajuntament feu encendre teies i calderons al centre de la ciutat, controlats per torns de guàrdia "*para consuelo del Pueblo y poder ver los movimientos que hagan las aguas del Río en sus crecientes y bajas*".

Quan la riuada era produïda pels quatre rius alhora, les pèrdues i destrosses eren sempre molt importants. Així, l'aiguat d'octubre de 1776 enderrocà moltes obres de defensa del Ter, i la de desembre del 1777 trencà la sèquia dels molins i provocà greus destrosses a la presa de Montfullà.

Normalment, cada aiguat produïa també destrosses als ponts de la ciutat, per bé que en el cas dels ponts o palanques de fusta se'n prevenien sovint els mals desmuntant-los en tot o en part. L'any 1740, amb motiu d'una forta crescuda del riu Onyar, es varen treure les baranes de la palanca o pont de fusta que enllaçava la plaça de les Cols -actual Rambla de la Llibertat- amb el

Mercadal per tal que l'aigua no se les endugués, i posteriorment varen tornar a ser muntades, amb un cost total de 16 lliures i 7 diners.

Les malvestats produïdes pels aiguats plantegen la possibilitat de desviament dels rius, arribant-se fins i tot a redactar-ne alguns projectes.

Cronologia dels aiguats

Adjuntem una relació dels 37 aiguats que hem pogut documentar esdevinguts al llarg del segle, esmentant l'any, la data concreta si es coneix (dia i mes), i quins foren els rius que inundaren la ciutat.

1716 (19/11): Ter i Onyar	1762 (19/11): Ter
1726 (30/11): Ter i Onyar	1763 (16/10): Ter
1732 (17/9): Galligants i Onyar	1765 (4/2 i 16/10): Onyar, Galligants i Güell; Ter, Onyar i Galligants
1735 (29/10): Galligants i Güell	1772 (6-7-8/12): Ter i Onyar
1736 (9/1): Ter, Onyar i Galligants	1775 (19/6): Ter
1738 (8/10): Galligants	1776 (19-20 i 25-26/10): els 4 rius
1740 (26-27-28/1): Ter i Onyar	1777 (2/6; 13/11; 13-19/12): Ter i Onyar; els 4 rius; els 4 rius
1741 (febrer): Ter	1778 (hivern): Ter
1742 (desembre): Ter	1779 (4-5/4): Ter
1744 (11-12/1): Ter i Onyar	1783 (7/11; 21/12): els 4 rius
1745 (17/11): Ter i Onyar	1787 (14-16/1): Ter i Onyar
1747 (15-18/1): Ter, Onyar i Galligants	1790 (20-25/10): Onyar
1748 (23/2): Onyar	1791 (16/5): Ter
1750 (1/2): Ter i Onyar	1795 (abril): Ter
1754 (30/12): Ter i Onyar	1798 (juny): Ter
1758 (octubre): Ter	
1759 (25/8): Galligants i Güell	

Font: Diversos autors: Girona, rius, ponts i aiguats. Girona: Ajuntament, 1982, i la consulta dels llibres d'actes del segle XVIII.

La lluita contra l'aigua

La temàtica dels aiguats és omnipresent en la documentació referida al segle XVIII gironí, de manera que les destrosses ocasionades per les periòdiques avingudes dels rius Ter, Onyar, Güell i Galligants constitueixen ben segur la preocupació més quotidiana dels regidors de la ciutat. L'actuació municipal es concreta en tres fronts: les obres de planificació i prevenció dels aiguats, l'agençament de les destrosses i la sistemàtica actuació en les denominades preses dels molins de la ciutat.

En primer terme, doncs, el govern de la ciutat malda per prevenir els efectes devastadors dels aiguats: així, l'any 1734 enfondeixen el llit del riu Galligants, i el 1769 agencen les vores del Ter, per bé que no reïxen alguns projectes més ambiciosos destinats a desviar els rius Ter i Onyar per l'excessiu cost de l'obra. Davant la dificultat de resoldre el problema de soca-rel, una bona part dels recursos econòmics de la ciutat s'aboquen a la construcció d'una sèrie de dics per aturar les aigües del Ter i l'Onyar mitjançant la utilització de grans carreus de pedra extrets de les pedreres de la ciutat.

L'any 1734 i 1735 es construïren una sèrie de dics per tal d'agençar les malvestats de l'aiguat del 1732, i quan ja es portaven gastats més de 100.000 rals d'ardits, la corporació municipal aconseguí el permís per substituir les obres per la plantació d'arbres, més

Sovint, la conjunció periòdica de les avingudes dels rius Ter, Onyar, Güell i Galligants provoca periòdiques catàstrofes que sacsegen la precària hisenda municipal.

econòmica i, pel que sembla, igualment eficient. L'indret de la plantació era la Devesa, i es duia a terme mitjançant una delineació planificada dels arbres de manera que anessin frenant la força de les aigües i així aquestes arribessin més calmades a les zones de fortificacions de la plaça. Paral·lelament, es prohibí el conreu de les terres properes a la Devesa pels demostrats perjudicis que se'n derivaven en el cas de les riuades dels rius Ter i Güell.

Finalment, però, sembla que s'imposà una doble actuació: construir dics o espigons i dur a terme sistemàtiques plantacions d'arbres. L'any 1776 s'executaven les obres de neteja del riu Ter, les de defensa de la Devesa i fort de Bournonville i la construcció de nou grans espigons que tenien l'objectiu d'allunyar el llit del riu del barri de Figuerola, per un import global de 2.500 lliures catalanes. Cal tenir present que els consecutius aiguats dels anys 1775 i 1776 havien acostat perillosament el Ter a la ciutat, de manera que en aquells moments es trobava a menys de

25 passos de l'esmentat fort. Finalment, però, i a causa de dificultats econòmiques, calgué rebaixar l'abast de l'obra.

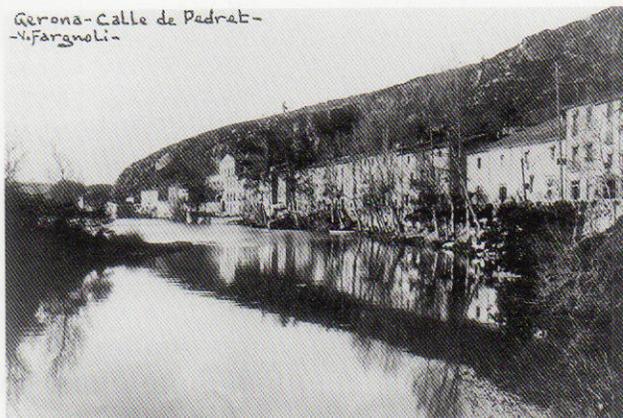
Un altre front de despesa constant fou l'agencament de les destrosses ocasionades a les preses que tenia la ciutat a pocs quilòmetres del nucli urbà. Així la documentació ens informa de l'existència de dues preses, per bé que el fet de coexistir diversos noms per denominar-les dificulta sovint detallar algunes de les actuacions empreses. Així, sabem que les preses eren a Montfullà: hi havia la presa reial o resclosa dels molins nous -dita també de Sant Llätzer- i la presa principal feta o, tal vegada, refeta en base a l'engrandiment d'una presa anterior a partir de l'any 1784 per un import de 15.000 lliures catalanes i finalitzada l'octubre del 1787. Usualment, cada cop que hi havia una crescuda notable del riu Ter, hom es veia obligat a fer obres d'alguna mena; a vegades es tractava simplement de netejar la presa de la sorra acumulada per la crescuda del riu per tal de facilitar el pas de les aigües cap a la sèquia dels molins, fet important ja que el producte del lloguer dels molins de la ciutat constituïa una part gens negligible dels seus ingressos.

Altres vegades, però, les obres eren d'una certa envergadura i precisaven del treball d'una brigada de carreters, mestres de cases, fusters i serradors, que, juntament amb manobres i aprendents, i amb l'ajut del rescloser i el moliner, sumaven una quantitat important de jornals i de materials (arbres polls, carros de fagina, fusta i estopa de cànem) que gravaven les arqués municipals. Tenim documentades obres d'agencament importants en els anys 1740, 1778, 1779, 1787, 1788 i 1790. Per adonar-nos de les dimensions de la resclosa i la presa cal assenyalar que s'havien de recórrer en barca.

Finalment, val a dir que les destrosses ocasionades pels aiguats i les despeses esmerçades a agençar-les constitueix una veritable sagnia econòmica per a la ciutat fins al punt que esdevé un dels obstacles més evidents al seu desenvolupament comercial i manufacturer. Així, l'any 1778, en un memorial adreçat al Rei relatiu a l'estat de la ciutat, els regidors insisteixen en la imperiosa necessitat de desviar-ne els rius si es vol que Girona superi el seu estat d'estancament econòmic, i l'any 1780 es fa palès que tot el sobrant anyal dels impostos es dedica a despeses extraordinàries per pal·liar els danys dels constants aiguats. Es palesa el fet que es dona un procés acumulatiu de malmetament de les defenses dels rius que no es pot resoldre definitivament per manca de cabals. L'escrit, ultra els problemes econòmics, evidencia que la recurrència dels aiguats constitueix un factor de desmoralització i de fre a la iniciativa comercial i manufacturera.

El gran cabal d'aigua que portava el riu Ter en el moment de les crescudes malmenava sovint els dics que s'hi construïen amb carreus de pedra de les Pedreres.

*Girona - Calle de Pedrats -
-V. Fargnoli-*

L'evolució econòmica

Tot i que l'estadi actual de les investigacions no permet arribar a establir conclusions definitives, hom pot fer una aproximació amb rigor a l'evolució econòmica gironina a partir de les fonts disponibles.

El mecanisme de creixement econòmic de la ciutat era de dos tipus. El primer derivava de la seva capitalitat militar, que es traduí en la instal·lació de nombrosos efectius de tropa que efectuaven una despesa important a la ciutat en queviures, vestir, i tavernes, alhora que estimulaven la reedificació d'habitatges i altres espais. El segon provenia de la renda sorgida de l'extracció de càrregues fiscals de caràcter feudal per part de l'església, majoritàriament sobre la producció agrària, que provocava un flux econòmic vers la ciutat, que es gastava en molts rams, des de la beneficència al sosteniment de mà d'obra subalterna, despeses sumptuàries o construcció. Tanmateix, encara manca un estudi que descriu el volum i funcionament d'aquesta renda en l'economia gironina, i què suposà per a la ciutat en comparació a altres àmbits. Com a centre comercial, l'estancament del sector gremial mostra una ciutat que no experimenta un creixement rellevant del seu radi d'atracció, mentre que fracassen els pocs intents industrials.

L'augment de preus agrícoles en la segona meitat de la centúria, tal com mostra la sèrie dels preus del blat del mercat de Girona, està en consonància amb la seva evolució a Catalunya. De ben segur que beneficià la classe rendista de la ciutat. No sembla, però, que se'n derivi una despesa prou satisfactòria per afavorir la producció i la renda dels menestrals. Més aviat al contrari, l'augment del preu del pa, que es consolida a partir de la dècada dels seixanta, correlativament a la liberalització del comerç de grans, provocà nombroses queixes dels habitants de la ciutat. També seria en la segona meitat de la dècada quan començaria la disminució de la tropa instal·lada a la ciutat, ja que la implicació de la corona en diverses guerres va suposar el seu trasllat vers indrets més estratègics com les zones de marina. Aquestes guerres també comportaven el pagament d'impostos especials. Així, el possible augment de despesa generada per eclesiàstics i rendistes de la terra quedava compensada negativament per la marxa de tropa de la ciutat i impostos especials. Els salaris, en canvi, no sembla que augmentin proporcionalment a l'increment del cost dels queviures. El fuster que parava i llevava els velluts i demás tapisseria de la catedral, per exemple, una feina que presenta les mateixes característiques al llarg del segle, va cobrar sempre

les mateixes vuit lliures. Caldria analitzar més sèries de salaris, però els testimonis de l'època donen a entendre que el treball no sobrava a la ciutat, i sense un augment de la demanda de treball no era fàcil l'augment de salaris. Així, els memorials que reclamen fomentar l'economia són mes nombrosos en la segona meitat de la centúria, i es refereixen gairebé sempre a dos temes: fomentar la recuperació d'un passat tèxtil esplendorós i sol·licitar la tornada de tropa a les autoritats superiors, oferint la reconstrucció i habilitació de quaters. L'any 1771, el síndic procurador general i el personer exposen que, des de principi d'any, a causa de la guerra amb Anglaterra, hi havia poca guarnició de tropa a la ciutat, la qual cosa perjudicava el poble, en especial els menestrals "*porque la tropa les da mucho que trabajar*", tant pel lloguer de cases com pel menjar, i perquè "*gastan todo el sueldo dentro de la ciudad*".

A final de segle es compten més fracassos que èxits, i el cens de Floridablanca de 1787 mostra una economia poc diversificada i ancorada estructuralment en els paràmetres feudals de principi de la centúria. Malgrat intentar-ho, la ciutat no aixecà una economia tèxtil, no va poder reflotar la taula de canvi, els elements benestants no invertien les seves rendes en projectes econòmics que beneficiessin el benestar de la població -fet del qual es queixen alguns memorials- i ni tan sols va poder bastir-se una Societat Econòmica d'Amics del País. La població no va créixer al mateix ritme que la de les ciutats més dinàmiques del principat, i durant molt temps va haver de suportar un sistema impositiu que coartà el desenvolupament de la producció local i els intercanvis comercials. Per últim, i no pas en ordre d'importància, les inundacions, amb una cadència insuportable, van afectar molt negativament l'economia local, malmetent béns i infraestructures i obligant a esmerçar nombrosos cabals en reparacions.

A diferència de Catalunya, Girona havia començat el segle amb mal peu. Els efectes negatius de les guerres amb França, la crisi demogràfica causada per diverses epidèmies i la decadència de les manufactures locals havien impossibilitat un ritme de creixement similar al de la Catalunya del segle XVII, i la ciutat afrontà el segle XVIII amb menys empenta que la resta del país. Era un començament que feia preveure una moderada activat econòmica al llarg de la centúria, com així va ser. A partir de 1790 començà un nou cicle de guerres amb França, que coincideix amb l'etapa que els historiadors han denominat crisi de l'Antic Règim. Els resultats foren desastrosos i van liquidar els pocs avenços que s'havien aconseguit en el segle de les llums. En la darrera dècada del segle, i en el marc de la Guerra Gran, Girona experimentà una pujada de preus com no havia tingut lloc en tot el segle, va veure la pràctica desaparició de les fàbriques de l'Hospici alhora que disminuïa la població, que s'ensorrà amb la guerra del Francès de principi del XIX, i tornà a les xifres de principis del segle XVIII.

Arquitectura i creixement urbà

Dins el procés de millora urbana, el mestre d'obres Agustí Soriano dirigí l'any 1735 l'enfondiment del riu Galligants.

El creixement demogràfic gironí del segle XVIII significà per a la ciutat passar de quatre-cinc mil a vuit mil habitants, un increment que no suposava necessàriament un dèficit d'espai urbà, ni que Girona hagués d'experimentar grans canvis urbanístics. Ja al segle XIV la ciutat havia arribat al sostre de vuit mil habitants. El fet de no superar aquest sostre fa suposar que encara existia en la ciutat emmurallada espai disponible on edificar, especialment en la zona d'hortes del Mercadal, a banda que la necessitat d'habitatge podia ser coberta amb la reconstrucció de cases derruïdes o tornant a ocupar les

deshabitades. Al llarg de tota la centúria es mantindria l'edificació típica descrita per Joan Boadas a principi del segle: “un edifici de planta baixa i un pis al qual s’havia d’accedir des de l’interior, i que com a terme mig solia tenir de 3 a 5 habitacions”. En tot cas, es pot afirmar sense lloc a dubtes que la ciutat no experimentà una reestructuració urbanística planificada i a gran escala.

Fora d’una important activitat reconstructora de principi de segle –la guerra havia deixat moltes cases malmeses i s’havien d’habilitar espais per als soldats– les intervencions en l’espai urbà són comptades: algunes alineacions de carrers i places, expansió de la construcció en els camins que conduïen a la ciutat (Pont Major, carrer de la Rutlla i Pedret), i unes tímides remodelacions en els espais de convents reformats, com el de Sant Josep el 1735 i el de les Beates el 1759. Segons Jaume Fabre, l’activitat constructora més rellevant durant la centúria va tenir lloc en l’actual carrer de les Hortes i terrenys adjacents. Un tret a destacar fou la desaparició d’una part de l’espai públic, –les voltes que ocupaven molts baixos del carrer Ciutadans, i algunes altres–, perquè els estadants de dalt les tancaven en benefici propi al·legant que s’hi cometien tota mena de “picardias”.

En el camp de l’arquitectura civil cal remarcar la construcció de l’edifici de l’Hospici, actual Casa de Cultura, de caràcter neoclàssic, inaugurat l’any 1785, la de la casa de la convalescència l’any 1781 i la remodelació de l’hospital de Santa Caterina el 1739. També foren remodelades algunes cases senyorials, com la casa Pastors el 1769, el Palau de Caramany al 1785 i la Casa Carles, 1767-1802, seguint aquesta darrera els cànons neoclàssics.

Dins l’àmbit de l’arquitectura religiosa destaca la construcció en l’esglé-

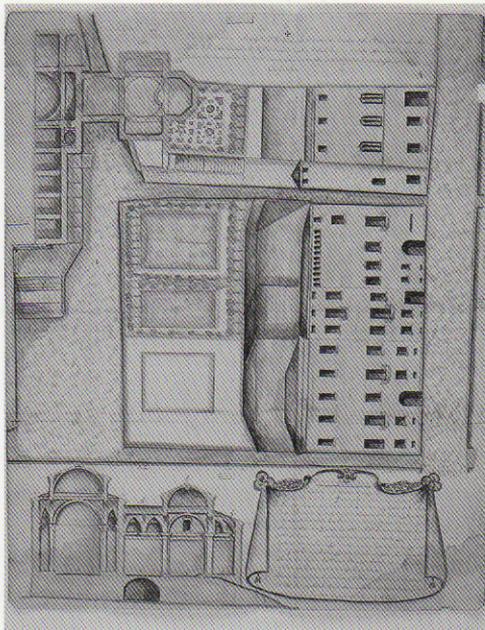
sia de Sant Feliu de la capella de Sant Narcís (1782-1792), aixecada sota l'auspici del bisbe Lorenzana i recolzada econòmicament per l'Ajuntament i les famílies benestants de la ciutat. De factura arquitectònica també neoclàssica, tenia les voltes i les parets decorades amb pintures obra del pintor Manuel Tramulles. La catedral de Girona experimentà al seu torn una acció constructora important, centrada en una nova fase de la façana barroca (1730-1740) seguint la traça de l'escultor Pere Costa, i en l'acabament del seu campanar, (1757-1764), obra de Bartomeu Soriano. Les reformes i ampliacions van afectar així mateix els convents, com el dels Carmelites Calçats (1726), el dels Dominics (1731), Carmelites Descalços, (1735), Sant Francesc (1739), Beates (1759) i Sant Agustí (1763). El convent dels Caputxins seria construït de nova planta en el carrer de la Força (1753-1774), i també es bastiren el temple de Sant Lluç (1724-1741) i el dels Dolors.

L'obra civil va experimentar un creixement notable en molt indrets del principat sota l'impuls de les autoritats borbòniques, i hi van tenir un paper destacat els enginyers militars. A Girona aquesta activitat no va tenir la volada de ciutats com Barcelona o Figueres, però es van portar a terme accions molt notables, com la construcció del fort de Caputxins a les Pedreres l'any 1758. El 1756 es va construir un polvorí entre el fort dels Caputxins i el reducte del Calvari, amb un edifici a part per al cos de guàrdia. En conjunt, muralles, baluards i casernes van experimentar actuacions de millora i manteniment a partir del projecte de l'arquitecte Esteban Peñón. Altres obres remarcables foren la construcció d'una barana en el riu i un monòlit commemoratiu de les victòries de Felip V a Pedret l'any 1722 i la plan-

tació d'arbres en la vorera del riu Ter a la dècada dels trenta, amb la finalitat de prevenir les riudes en la zona d'aiguadeixos que la ciutat havia obtingut del patrimoni reial. Els camins que conduïen a la ciutat, especialment els de marina, estaven en molt males condicions, i l'any 1735, una ordre del capità general ordenava la seva recomposició, ordre que afectava especialment el de Sant Feliu de Guíxols per les Enderrocades.

També es varen impulsar millores en les canalitzacions dels rius. El Ter va experimentar intervencions en el seu llit, amb la intenció de minimitzar les pèrdues de les inundacions, i el mestre d'obres Agustí Soriano dirigí l'any 1735 un enfondiment del torrent del Galligants.

Plànol de les reformes que afectaren el convent dels Carmelites Descalços l'any 1735.

La noblesa

La noblesa gironina de l'època detentava, juntament amb l'església, el poder econòmic i polític de la ciutat. Una anàlisi de les propietats enregistrades en els successius cadastres mostra l'aclaparador domini d'aquestes classes benestants en la propietat de les terres i les cases de la ciutat. A més del notori enriquiment que això els aportava, aquests estaments estaven exonerats del pagament de determinats impostos. Val a dir, també, que la diferència social entre la noblesa i la resta de la societat gironina s'anirà accentuant al llarg del segle, ja que molts cavallers grans propietaris rurals del Corregiment es traslladen a viure a

Girona, on poden gaudir d'una vida social més intensa i on, a poc a poc, reixen a convertir el carrer dels Ciutadans en el centre neuràlgic dels casals propietat de les famílies més riques.

Aquest increment del nombre de nobles es percep ben clarament en el quadre que adjuntem, confegit en base als llibres de cadastre.

	1719	1739	1759	1779	1799
Cavallers	41	38	46	56	28
Ciutadans i					
Gaudints	24	22	30	34	20
Total	65	60	76	90	48*

*En realitat, són 169, ja que consta documentalment que hi ha 44 nobles i 77 gaudints i propietaris absents.

Veiem, doncs, com els 65 membres de la noblesa de l'any 1719 esdevenen 90 el 1779, i que el descens del 1799 és en realitat conjuntural ja que es tracta de casos de famílies que fugiren durant les dificultats de la Guerra Gran (1793-95) contra França i que s'instal·laren a les seves masies d'origen arran de les dificultats econòmiques de la darrerria de segle. Aquest cos noble no era, però, homogeni quant a la seva preeminència i reconeixement social. Hi havia en primer terme els nobles cavallers que tenien els títols de comte, cas dels Solterra, o de baró, cas de la nissaga dels Delàs o dels Foixà.

Els seguien els ciutadans honrats, que eren aquells que havien pogut acreditar que antigament els seus avantpassats eren insaculats a la bossa de mà major i que tenien la mateixa consideració que els ciutadans honrats de Barcelona i els burgesos de Perpinyà. La denominació de gaudints -al·lusiva a la gent que gaudia de privilegis- semblava abraçar tots els ciutadans, honrats o de Girona, i aquells que tenien fur militar.

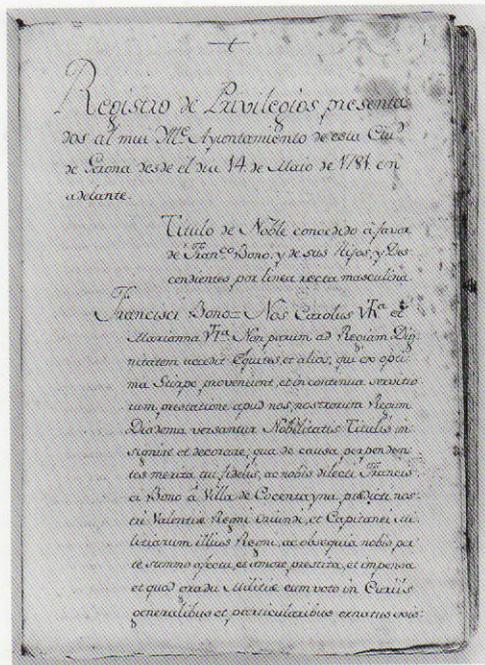
La noblesa, juntament amb l'església, detentava el poder econòmic i polític de la ciutat. Habitava grandiosos casals del carrer dels Ciutadans o la Força que tenien sumptuosos interiors, com ara el dormitori reial de Casa Carles a la plaça del Vi, on s'allotjaven els reis en els seus sojorns a Girona.

A banda dels privilegis de tipus econòmic i la possibilitat de formar part del govern de la ciutat, les classes privilegiades gaudien d'altres avantatges que sovint implicaven un reconeixement públic. Així, el gener del 1723 es fa relació dels habitants de Girona que poden portar espasa, i que són el tinent de corregidor, els regidors (en concret, set persones), vint-i-vuit cavallers, deu ciutadans honrats, dos lletrats, vint-i-tres mercaders (molts pel fet que ocupaven càrrecs a l'administració) i nou oficials de l'Hospital.

Al llarg del segle, el progrés econòmic d'algunes famílies o la convicció d'haver prestat grans serveis a la monarquia fa que sovintegin les sol·licituds d'ennobliment com una manera d'evidenciar aquest ascens social. Aquest és el cas del regidor Francesc Miró, que és nomenat ciutadà honrat de Barcelona el gener de l'any 1757, i el d'Antoni Miró i Gibert, ciutadà honrat de Barcelona que compila els seus mèrits el mes d'abril del 1780 per tal d'obtenir el privilegi de cavaller.

En altres casos, la sol·licitud prové d'un comerciant enriquit que volia ascendir en l'escala social. El tràmit, igual que en els casos precedents, era el següent: presentació d'un memorial a l'Ajuntament, informe o pronunciament favorable d'aquest confirmant i donant fe dels mèrits al·legats i, finalment, restava el procés més llarg, que era la confirmació reial i que sovint s'allargava durant anys. Coneixem, entre d'altres, el cas de Francesc Cabirol i Andreu, comerciant de Girona que el gener del 1778 demanà que se li concedís el privilegi de ciutadà honrat de Barcelona i que inclou àmplia informació referida al seu patrimoni, càrrecs públics que ha ocupat i antecedents familiars.

La noblesa gironina es concentra fonamentalment al carrer dels Ciuta-

Els cavallers -alguns d'ells amb títols nobiliaris de barons o marquesos- els ciutadans honrats i els gaudints conformaven la noblesa gironina. Oficialitzaven aquests títols de noblesa en un llibre específic intitulat "Registro de privilegios".

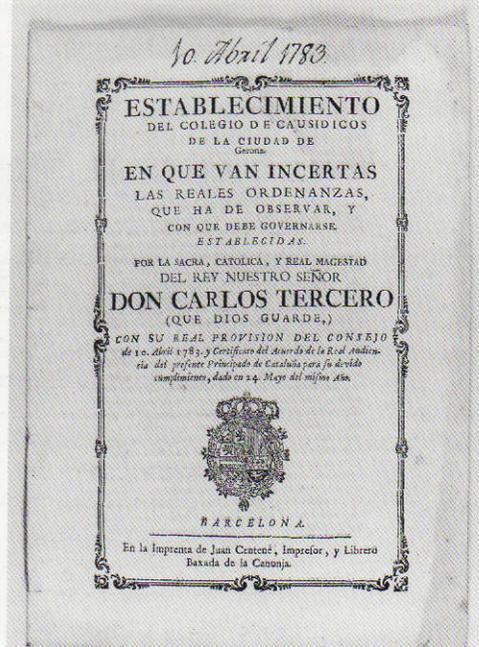
dans i carrer de la Força, i ocupa els immensos casalots aptes per a famílies força nombroses, amb un servei domèstic -criats, cotxers, cuiner-remarcable. Dignifiquen els antics habitatges medievals reconvertint-los en alguns casos en esplèndids palaus, com ho evidencien el cas de les famílies Caramany, Solterra, Delàs, Manresa i Foixà al carrer dels Ciutadans o els casalots del llinatge dels Rich o dels Burgués al carrer de la Força. La majoria d'aquestes famílies segueixen vivint de les rendes que produeixen les seves propietats rurals, senyaladament a l'Alt i Baix Empordà.

Les professions liberals

La nòmina de professions “liberals” a la Girona setcentista és forçosa-ment limitada; conceptualment ens estariem referint a aquells professionals que es movien entre el món gremial i les noblesa, de manera que es vinculava a persones, la funció i consideració de les quals es basava a comptar amb estudis d'un cert relleu o bé oficis que amb el temps havien assolit un cert grau d'especialització i reconeixement. En aquest sentit, les professions que podríem englobar en aquest sector serien fonamentalment els notaris, els advocats, els procuradors causídics, els metges, els arquitectes i els escultors.

Pel que fa als notaris, cal assenyalar que era la professió més considerada per la seva antiguitat, utilitat social i puixança econòmica. Al llarg del segle els notaris inicien una notable ascensió social en assolir un protagonisme creixent en el govern de la ciutat, sobretot des del moment en què s'institucionalitzen els càrrecs de síndic personer i diputats del Comú. Erigits en col·legi, i per tant, en una posició social molt superior als gremis, fins i tot els més prestigiats, els seus components ocupen càrrecs de responsabilitat i engu-eguen negocis que complementen una economia ben folgada.

En l'àmbit econòmic, molts d'ells apareixen com a propietaris de forns de coure pa i de coure calç a Pedret i la zona del carrer del Carme. Quant al seu

Les denominades professions liberals a la Girona setcentista es limitaven als metges, els arquitectes, els escultors, els notaris, els advocats i els procuradors causídics, els quals es regien per unes ordinacions del 1783.

nombre, es mou prop dels onze o dotze membres, per bé que sovint hom hi afegeix els escrivans de processos de la Cúria Reial nomenats pel comte de Solterra, i de la Cúria Eclesiàstica, nomenats pel bisbe. Aquests juntament amb l'escrivà i secretari de l'Ajuntament, voltaven entorn de la dotzena. Per tal d'adequar-se a la nova situació política i social, els notaris aconseguiren l'any 1772 que els fossin aprovades les noves ordenances, que foren publicades a la primeria de l'any 1773.

Quant als procuradors causídics, també coneguts com a notaris causídics, la seva situació com a col·lectiu era més atomitzada, ja que hi havia per una banda un col·legi i per l'altra un conjunt d'escrivents que, sense pertànyer al col·legi, n'exercien les funcions. Aquesta competència, qualificada de deslleial pel sector col·legiat, els portarà a una sèrie de plets i a presentar un memorial a l'Ajuntament el març de

l'any 1781. Per copsar aquest ambient d'enfrontament, cal tenir present que el nombre de persones que exerceixen funcions de procuradors creix notablement: si l'any 1719 eren 26, el 1759 eren 53, el 1779, 69, però el 1799 només hi havia 19 procuradors. Aquesta davallada és deguda segurament al fet que el col·legi de Procuradors aconseguí l'any 1783 que s'aprovessin els seus estatuts i ordenances, de manera que amb aquest instrument legal suposem que aconseguiren deturar l'intrusisme professional.

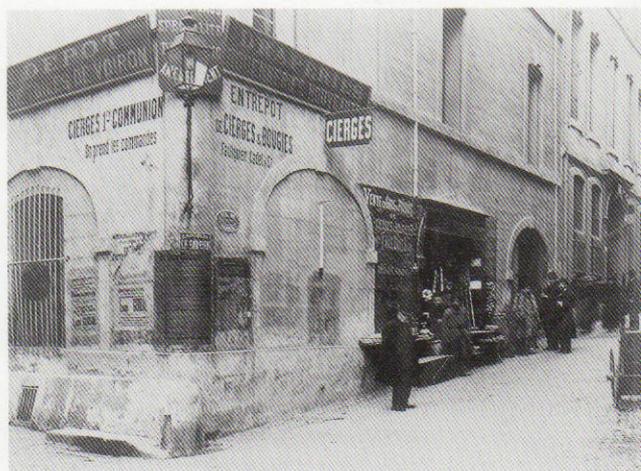
Val a dir que els advocats constitueixen la professió que malda més clarament per millorar la seva categoria professional i fer valdre la seva formació jurídica, pugnant sovint per ocupar càrrecs que tradicionalment havien estat reservats a les classes privilegiades. En aquest sentit, i conscients de la seva utilitat en una societat on l'ordenament jurídic i les proves de legalitat constituïen un dels pilars fonamentals de la defensa dels drets i privilegis, planten cara a l'Ajuntament i l'obliguen a justificar algunes decisions polítiques. Així, l'any 1785 el diputat i advocat Cosme Calvet interroga l'Ajuntament entorn de les raons per situar un advocat en el tercer lloc de la terna per a l'elecció del càrrec de síndic procurador general. El problema rau en el fet que els advocats que són doctors en dret volen equiparar-se als nobles quant a preeminència a l'hora d'escollir els càrrecs. Tot i la resposta negativa, però respectuosa, de l'Ajuntament, l'afer evidència el malestar d'un col·lectiu potent econòmicament i preparat culturalment que reivindicava un superior protagonisme en el govern de la ciutat.

La resta de professionals es movien en un context distint, ja que no s'aplegaven sota cap col·legi o col·lectiu,

segurament per la limitació del seu nombre. En aquest grup ens hem de referir sobretot als metges, molt influents i respectats a la ciutat, i en general, refractaris a participar en la gestió dels afers públics. Majoritàriament eren formats al col·legi de Medicina de Montpeller gràcies a les beques instituïdes per la fundació de Joan Bruquera -mort el 1452- i tutelades per la Municipalitat. Gràcies a les recerques de Ramon Alcalde sabem que al llarg del segle XVIII hi hagué 35 col·legials becats a Montpeller, dels quals 22 eren originaris de Girona ciutat.

Quant als arquitectes, en general es tractava de mestres de cases que havien assolit un cert nivell formatiu per l'experiència i l'autoformació. Fins a la darrereria de segle no apareixen els primers arquitectes formats en l'Acadèmia de San Fernando de Madrid. Això significa el reconeixement oficial d'una professió que, tanmateix, gaudia d'un remarcable prestigi social.

Els metges gironins excel·lien pel seu elevat nivell gràcies a la seva formació en el Col·legi de Medicina de Montpeller. A la fotografia, visita dels regidors gironins a la seu de la Fundació Bruquera a Montpeller.

El món gremial

Al llarg del segle XVIII els gremis constitueixen encara l'entrellat bàsic de l'estructura d'oficis i un element substancial de la vida econòmica de la ciutat. Tot i això, és evident que la seva història no és res més que una pura i simple continuació de la crisi encetada en el segle anterior, amb la diferència que la favorable conjuntura econòmica del set-cents alenteix la seva davallada. Només amb les dificultats de la darrerria de segle arribarà a trontollar l'encorsetat món dels gremis, per bé que la crisi no farà res més que sancionar la desaparició lenta i no traumàtica d'aquesta antiga organització dels oficis.

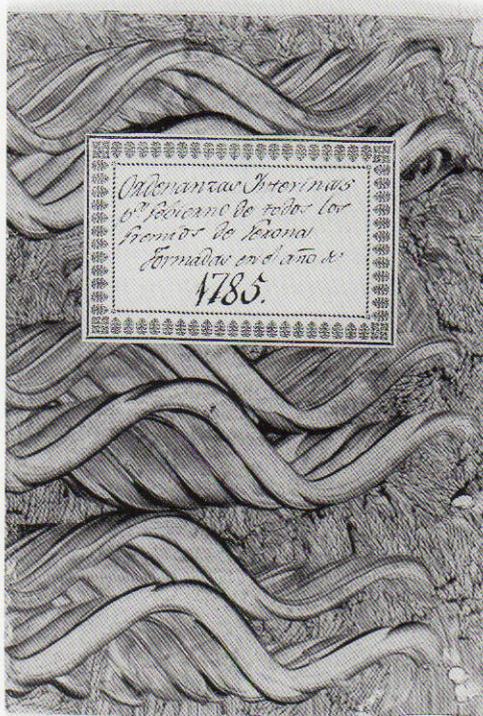
Els gremis gironins mantenen el seu caràcter d'associació professional obligatòria, exclusiva i privilegiada, vinculada i sotmesa als poder públics, en la qual les ordinacions i reglaments, en tant que materialització de la seva especificitat i àrea d'influència, esdevenen la clau de volta de la seva pròpia existència.

El procés de reforma de les ordinacions es produeix sobretot a partir de la segona meitat del segle, i amb una especial intensitat en el darrer terç, quan comença a entrar en crisi el model d'organització gremial. En general, tenen unes estructures semblants, centrades a regular l'elecció dels càrrecs representatius del gremi, l'examen per accedir-hi -l'accés de nous membres és sempre contemplat de manera restrictiva-, la defensa del seu camp d'actuació -sovintegen les

denúncies contra estrangers que pretenen exercir el seu ofici a Girona (ferrers, teixidors, calderers, etc.)- la gestió econòmica, i temes menors com l'assistència a les processons i la seva representació en actes públics.

L'elecció dels càrrecs del gremi es feia usualment a la Casa de la Ciutat i se n'aixecava una acta que s'inseria al Manual d'Acords. S'emprava el sistema de la sort mitjançant rodolins, en clara aplicació del sistema de la insaculació, i es nomenaven per aquest criteri a l'atzar el prepòsit major i menor, un clavari que tenia cura dels comptes, un abanderat -que duia la bandera del gremi a actes i processons- un oïdor de comptes, examinadors majors i menors i un responsable de fer el repartiment

Els gremis constituïen l'eix d'organització del treball dels diferents oficis i un component bàsic de l'economia de la ciutat. S'aplegaven per oficis i majoritàriament tenien unes ordinacions que detallaven tots els aspectes de la seva activitat.

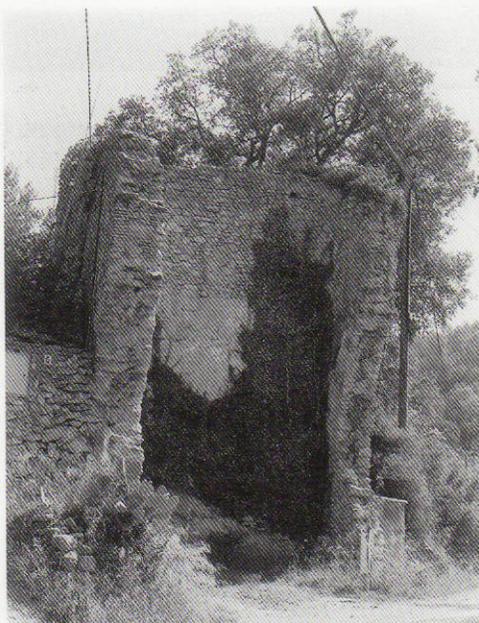

de l'industrial, els allotjaments i altres impostos que pertoqués de pagar al gremi.

Econòmicament, els gremis tenen un innegable pes a la ciutat, com ho palesa el fet que a començament de segle ocupen unes 900 persones i que a partir del segon terç de la centúria el nombre de mestres i aprenents ultrapassen el miler llarg.

SECTORS	1719	1759	1799
	Mestres	Mestres	Mestres
Agricultura i Ramaderia	40	47	44
Alimentació	92	71	87
Comerç i Transports	45	33	50
Tèxtil i vestit	113	113	134
Metall	76	70	95
Cuio	91	113	135
Construcció	95	134	141
Administració	48	80	58
Oficis div.	263	390	410
Total	863	1.051	1.154

La participació dels gremis en el govern de la ciutat és nul·la fins que la reforma de l'any 1766 -accelerada pel motí de Squilace- crea els càrrecs de síndic personer i diputats del Comú, de manera que els agremiats, bé com a col·lectiu, bé individualment com a possibles elegibles, intervenen en el regiment de la cosa pública. Ja abans, però, el marquès de la Mina permeté la creació d'una junta de comissaris dels comuns dels col·legis i gremis, que es reuneix periòdicament per debatre temes d'interès comú. La pressió exercida per aquesta junta i, sobretot, la reforma del 1766 -que donava una via d'intervenció- faran que el novembre del 1768 el nou capità general l'extingeixi.

Els gremis vinculats al món de la construcció, juntament amb els dedicats a l'alimentació i al tèxtil, constituïen els sectors majoritaris. Els antics forns de rajols o de calç, com aquest de Vista Alegre, formaven part del paisatge urbà.

Amb tot, els gremis, bé col·lectivament, bé alguns d'ells en casos concrets, segueixen presentant memorials on desenvolupen els seus punts de vista. La prova més evident són els escrits que presenten el maig del 1771 encaaminats a promoure el comerç i la indústria, i el 1777 demanant l'establiment d'una Societat Econòmica d'Amics del País. El mes de juliol del 1778 els comissaris electors de les parròquies, col·legis i gremis sol·liciten permís per reunir-se un cop al mes o sempre que convingui, sol·licitud que els és denegada. El 1789, amb permís del corregidor, i malgrat l'oposició dels regidors, es reuneixen per debatre possibles solucions a una situació de crisi de subsistències preocupant.

Hortolans, pagesos i jornalers

El sector agrícola de Girona era un sector minoritari, que oscil·lava entre el 5 i el 8 % del total de la població activa, i en realitat format pels hortolans i els pagesos. Els primers vivien en bona part dins el recinte de la ciutat emmurallada -en aquells espais cada cop menors que quedaven sense construir- i en els barris més propers a la ciutat. A mitjan segle els trobem en el denominat pla de Girona i fora del Portal del Carme, però també en zones tan centríques com el carrer Font Major, Canaders, Fontanilles i Santa Clara, en aquests dos darrers casos en les zones d'horts dels convents de Sant Francesc i Santa Clara. Quant als pagesos, vivien en la seva majoria al pla de Girona, sovint fora dels límits estrictes de la ciutat. Usualment regien una masia i comptaven amb bestiar, com ara bous i eugues, que eren emprats per al conreu de les terres, ramats d'ovelles, força bestiar porcí, i el clàssic aviram, sobretot gallines.

La subsistència d'aquest sector anava molt vinculada al caràcter de centre comercial de la Girona d'aleshores. En els mercats setmanals, sobretot a la plaça de les Cols, on es feia el mercat de verdures, hortalisses i aviram, és decisiu el concurs de pagesos i hortolans, tant per a la seva pròpia economia

La majoria d'hortolans treballaven encara dins el recinte de la ciutat emmurallada, i es podien veure els seus horts a indrets tan centrícs com els carrers Font Major, Canaders, Fontanilles i Santa Clara.

com per tractar-se de proveïdors tradicionals dels veïns de la ciutat. Amb el temps, per tal de diferenciar la venda dels pagesos i hortolans, que anaven a vendre directament la seva collita, dels revenedors, que constituïen uns mers intermediaris, l'Ajuntament obligà, com l'any 1740, que els revenedors possessin a la seva taula l'escut de la ciutat per a coneixement dels clients. La carn, en bona part procedent dels pagesos del pla, es venia a les dues taules oficials de la ciutat, que majoritàriament consumia carn de bou i de vaca. Els vins es venien a la plaça del Vi, on a més del vi de marina i el vi de l'Empordà, es venien altres vins com els denominats de Màlaga, garnatxa, macabeu i blanc de marina.

Quant al seu nombre, els hortolans eren el sector minoritari, fluctuant entre els 18 i els 22 membres al llarg del segle, i es trobaven formant gremi amb els jardiniers. Els pagesos constituïen el sector majoritari, i conreaven considerables extensions de terra al pla

Taula de l'evolució del nombre d'hortolans, pagesos i jornalers al llarg del segle XVIII segons els respectius Llibres del Cadastre (Entre parèntesi assenyalam el nombre d'ajudants o familiars que col·laboren en les feines del camp).

	1719	1739	1759	1779	1799
Hortolans	18 (+13)	21	25 (+9)	24 (+11)	22 (+10)
Pagesos dels límits	22 (+32)	24 (+20)	22 (+22)	21 (+20)	22
Pagesos fora dels límits	16	10	53	63	-
Jornalers	166	248	218	187	200

de Girona -posseïen el 12 % de la propietat agrícola- sobretot blat, i en molt menor grau mestall, sègol, vinya i cànem. Finalment els jornalers esdevenen un col·lectiu divers que voreja els dos-cents membres. En els moments de dificultats alguns d'ells passen a engruixir la nòmina de pobres, i en les èpoques de cicles econòmics més favorables treballen a jornal al camp. A la segona meitat del segle s'ocupen en algunes de les indústries que es desenvolupen a la ciutat. Val a dir que, en consonància amb una societat sotmesa constantment a crisis periòdiques, eren molts els veïns que tenien aviram a casa seva. En aquest sentit, l'any 1777 l'Ajuntament promulga un edicte prohibint als veïns tenir porcs a casa seva ja que sovint corren pels carrers de la ciutat. Finalment, es decideix permetre-ho als hortolans -que els poden tenir a les seves cases i horts- i als veïns sempre que els tinguin tancats a les seves llars.

Les vicissituds del sector agrícola es poden resseguir perfectament mitjançant les notícies dels llibres d'actes, on es fan ressò dels precs endegats en casos d'excés de pluja o de sequera.

La plaça del Gra, al començament del carrer de Sant Francesc, aixoplugava dins les seves voltes un dels mercats setmanals on acudien els hortolans i pagesos a vendre els seus productes.

Els marginats

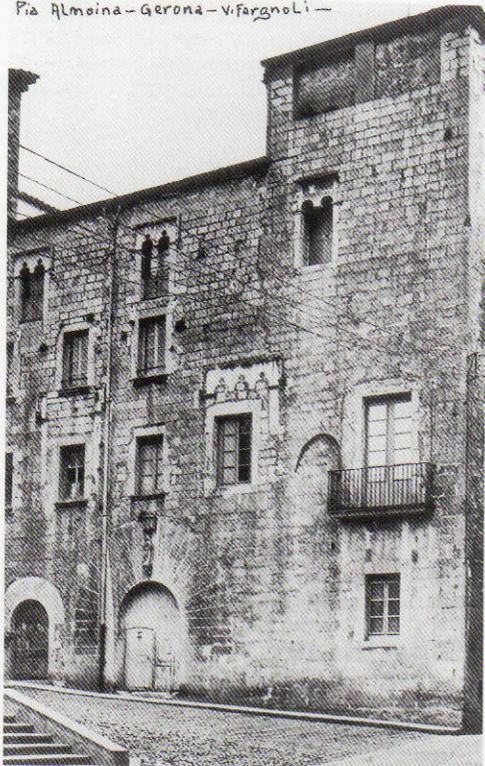
La marginació a la Girona setcentista es pot concretar en base a tres variables que, en alguns casos, podien coincidir alhora en un mateix grup social. En primer terme, hi havia els marginats per raons d'estricta moralitat: les prostitutes o "fembres públiques", com solien denominar-les, i els alcavots, que n'exercien el tutelatge i explotació. Segonament, els gitanos, que en tractar-se d'una minoria d'ètnia, costums i llengua distinta, eren rebut-

jats i estigmatitzats per la pròpia monarquia. En darrer terme, els pobres i impedits, que constituïen un sector que s'engruixia considerablement en els moments de crisi econòmica i que mereixien l'atenció de la societat en forma d'ajuts o institucions organitzades d'acolliment.

Val a dir que el sector més nombrós de la població marginada eren els pobres i captaires, alguns dels quals tenien minusvalideses evidents que els propiciaven l'ajut ciutadà i institucional. L'única estimació quantitativa que coneixem és del mes de setembre de l'any 1777, quan s'avalua el nombre de pobres en unes sis-cents persones en una població que en aquells moments devia voltar els 7.000 habitants. Cal tenir en compte, però, que en aquest recompte s'afegeixen les vídues, que, en morir el marit, restaven usualment sense cap mitjà de guanyar-se la vida, tant per limitacions en la seva formació com per les estrictes ordinacions imperants al món gremial. En general, l'actitud envers els pobres oscil·lava entre la solidaritat i la repressió, en funció de la conjuntura econòmica i dels problemes d'ordre públic que ocasionés el seu nombre.

L'any 1783, amb motiu de sol·licitar l'Ajuntament un augment del contingent de tropa, tant pels beneficis que es derivaven de la despesa que feien a la ciutat com pels seus efectes positius en la seguretat i vigilància, pinten una situació que entenem com a volgudament pessimista. Denunciaven que l'estancament econòmic de la ciutat ha afavorit la presència de grups de

Pia Almoïna - Girona - v. fargnoli -

Els pobres i captaires conformaven el sector més nombrós de la població marginada, que l'any 1777 s'estimava en unes 600 persones, gairebé el deu per cent de la població. La Pia Almoïna constituïa la principal institució que els prestava ajut i alimentació.

pobres que es dediquen a l'assalt dels pagesos que vénen als mercats setmanals, fins al punt que la generalització d'aquesta situació ha reduït sensiblement el seu nombre. Finalment, i gràcies a les negociacions empreses amb el capità general i el ministre de la Guerra, aconsegueixen un augment del contingent de tropa destinada de manera fixa a la ciutat.

La repressió i prevenció de la mendicitat tenia, naturalment, els seus moments àlgids. Així, el febrer del 1735 es fa una gran operació de recollida de rodamons i "*gente mal entretenida*" arreu del Corregiment, i després de concentrar-los a Girona els conduïxen cap a la ciutat de Barcelona. Tot i això, sembla que imperava més la població de captaires, de manera que primer l'Hospital i, més tard, l'Hospici, intentaràn acollir dins els seus murs i donar una destinació útil als fills il·legítims, les dones perdudes i els pobres en edat de treballar.

Quant als gitanos, segurament pel seu caràcter itinerant i per la seva diferenciació cultural, constitueixen una preocupació per a la monarquia. L'any 1729, el tinent de Corregidor, en aplicació de directrius del ministre de la Reial Audiència, mana a l'Ajuntament de Girona que permeti instal·lar-se a la ciutat un grup de trenta gitanos, operació que a l'ensem es dugué a terme a d'altres viles del país. No en tenim cap més notícia fins el juny del 1780, quan el corregidor rep les queixes de la Municipalitat entorn dels perjudicis i molèsties que provoquen les famílies gitanes que s'instal·len a la Devesa, on arranquen herbes i obturen els conductes de l'aigua. En aquest cas suposem que es tracta d'un assentament provisional, aprofitant el fet que la Devesa tenia arbres i camps i que es trobava entre els rius Güell i Ter.

Pel que fa al món de la prostitució, la documentació municipal és gairebé orfe de notícies. Cal tenir present que les dones públiques o "fembres bordelleres" eren doblement marginades, tant per la seva condició de dones com per la seva reputació moral. Recloses als bordells, d'on gairebé no podien sortir, eren explotades pels hostalers que, en principi, les havien de proveir de menjar, beure, cambres, llit, roba, i sobretot, pels alcavots. A Girona, els llibres d'actes només es fan ressò de dos casos que puguin ser conceptuats clarament de pràctica de l'alcavoteria, un d'ells per part d'un menor d'edat, i l'altre per part d'un artesà que sembla dedicar-se tant a l'exhibicionisme sota les voltes de Sant Francesc com a corrompre jovenetes, que gairebé sempre acabaven treballant al bordell.

És evident que el bordell era tolerat en tant que mal menor, i els mateixos clergues i predicadors defensaven la seva utilitat social. A Girona el primer bordell era a la pujada de Santa Eulàlia Sacosta, prop del monestir de Sant Pere de Galligants, i a causa de les queixes del bisbe és traslladat a la primera meitat del segle XV al sector de la Vilanova, en un carrer que anava del convent de Sant Josep al convent de la Mercè. Al segle XVIII, els escassos indicis documentals ens permeten apuntar que el bordell ja és enclavat en l'entorn dels carrers de Sant Narcís i del Pou Rodó, emplaçament que es mantindrà inalterable fins la reforma urbanística d'aquest sector al llarg dels anys noranta del segle XX. El canvi en l'emplaçament entenem que ve forçat per l'interès dels eclesiàstics d'allunyar el bordell de les esglésies i convents, tasca certament difícil dins una ciutat emmurallada on els centres religiosos es trobaven arreu de la ciutat.

Corregidors i alcaldes majors

El corregidor, que portava aparellat el títol de governador militar i polític, era una magistratura d'origen castellà que la monarquia borbònica instaurà a Catalunya amb el decret de Nova Planta. Les seves funcions foren diverses; era cap militar de la plaça, tenia la presidència dels ajuntaments cap de corregiment, impartia justícia en nom del rei, tenia cura dels camins i les obres públiques, dels proveïments, de l'ordre públic i altres. Com a màxima autoritat de l'estat en el territori, dividit ara en corregiments, substituïts de les vegueries, va esdevenir la corretja de transmissió entre la Capitania General i la Reial Audiència i els organismes locals, una vegada perduda la seva autonomia i privilegis tradicionals. En general les persones que exerciren el càrrec eren d'origen forani, tal com mostren els noms dels corregidors de Girona (Tiberio Caraffa, Baró d'Huart, Joseph Vallejo, Conde de Bureta, Joseph Fernández de Córdoba, Melchor de Abarca, marquès de Vallsantoro, Manuel de Azlor, Félix Oneille o Ladislao Havor).

El segon esglaó de l'ajuntament borbònic era el tinent del corregidor o alcalde major, que ocupava el lloc del corregidor en la presidència de l'Ajuntament quan aquest no podia estar present. El regidor degà, d'origen local, només era la tercera autoritat en la jerarquia municipal. A l'Ajuntament

✦
DON FELIX ONEILLE,
THENIENTE GENERAL DE LOS
Reales Ejercitos de S. M. Gobernador Militar, y Politico de esta Ciudad, y su Partido, y Comandante de las Tropas, Plazas, y Castillos de su Distrito, y del Ampurdán &c.

POR quanto Vezino de esta Ciudad como nombrado por la
deve cuidar de comprar todo el Ganado Lanar, Bacuno, y Cerdo assi dentro de este Corregimiento como fuera de el que sea menester para el publico abasto de la propia Ciudad con motivo de haver de correr
la Subministracion de toda especie de Carnes en el discurso de este año que ha de tener principio el dia de la Vigilia de Pasqua de Resurreccion del Señor proxima: ordeno por el presente á todas las Personas á cuyo cargo astuviere el recobro, y percepcion de los derechos assi de Lezda y passage, como de peage y otras qualesquier que se hayan establecido é impuesto, ó se establecieren é impusieren dexen pasar y transitar libre y francamente sin pretender impedir por ningun acontecimiento el expresado genero de Ganado que viniere

Els corregidors eren la màxima autoritat de l'estat en el territori, ateses les seves funcions de govern militar i polític. En la fotografia, ordenança de Félix Oneille, Corregidor de Girona entre els anys 1781 i 1785.

de Girona les absències del corregidor foren gairebé constants, ateses les nombroses tasques administratives, militars i governatives que havia d'atendre, i per aquest motiu els alcaldes majors van tenir una relació molt més directa i continuada amb el govern del municipi.

Durant els anys posteriors al Decret de Nova Planta, els corregidors actuaren amb rigor i duresa. Era el moment de consolidar l'ocupació, i amb aquesta finalitat es dedicaren intensament a impulsar dues accions bàsiques del nou sistema polític: la instauració del nou impost, el cadastre i el control de l'ordre públic. L'any 1719, el corregidor Tiberio Caraffa dictà un edicte on ordenava que *"Ninguno de los moradores de todo el Distrito deste Corregimiento, de qualquier grado o condicion que sean dejará su casa y habitación por más tiempo de veinte quatro horas, sin licencia mía o del respectivo Bayle o justicia, ..., que si abusaren de la licencia y permiso se les diere se pasará no sólo al embargo de bienes o a otras mayores penas a proporcion de sus excesos...."* Era un decret que pretenia controlar les possibles conspiracions dels veïns i evitar les seves relacions amb forasters. En aquest línia, el Baró d'Huart va rebre l'any 1727 l'ordre de vigilar uns sediciosos que havien entrat per la frontera, uns *"sujetos de Nación Cathalana, que se han introducido en este principado del reino de Francia donde servían y se hallan sin indulto"*.

Amb el tema del cadastre també s'actuava de manera expeditiva, oposant-se a qualsevol rebaixa o intent de revisió del repartiment que tocava als ginonins. Així, el Baró d'Huart va impedir que prosperés aquell mateix any un plet que havia interposat el col·legi de Notaris relatiu al cobrament del cadastre, per un repartiment que consideraven excessiu. L'Audiència li donà ràpidament la raó per aturar *"este género de reparos tan frívolo"*. Les protestes de regidors o veïns pel mateix tema foren constants, però cap demanda de rebaixes fou acceptada pels distints corregidors. De la seva acció expeditiva fou conscient l'any 1725 l'algtuzil

Mates, que, acusat de corrupció, fou empresonat sense contemplacions pel corregidor, que comunicà a l'Ajuntament: *"Haviendo entendido las piraterias que exercen algunos alguaciles en sabiendo a comission, y principalmente arrobado un tal Matas, por tanto le he mandado poner preso y quitarle la vara..."*. Un altre exemple del seu rigor fou l'empresonament del regidor de l'ajuntament de Girona Francesc d'Alberí, l'any 1765, a causa d'una suposada negligència en la seva tasca de vigilància del mercat.

En la segona meitat de segle, quan el sistema polític ja estava consolidat, els corregidors participaren activament en la política reformista de l'administració borbònica. Dos d'ells, el marquès de Vallesantoró i Manuel de Azlor, van impulsar decididament la instauració de l'Hospici, intermediant en les altes esferes de l'estat. L'expulsió dels jesuïtes fou un altre afer portat directament pel corregidor, que dirigí personalment l'entrada dels soldats a la *ratio studiorum* gironina.

Els corregidors anaren allunyant-se progressivament dels temes menors de l'esfera local, que deixaven en mans d'alcaldes majors a mesura que avançava el segle. Com els seus superiors, eren d'extracció forània, generalment de formació militar, i estaven investits d'una autoritat que sovint xocava amb el sentiment de classe del regidors, provinents de la noblesa local. Alguns foren excel·lents funcionaris, com l'alcalde major Josep Ignasi de Castellví, un dels pocs catalans que exercí el càrrec (1771-1774). L'any 1774 el ple de l'Ajuntament i el corregidor demanaren conjuntament la seva continuïtat. Tots destacaven la seva tasca exemplar en l'establiment d'estudis, de l'hospici, i en l'acceleració de les causes de molts presos.

Regidors per la gràcia del rei

El fet que el càrrec de regidor recaigués en un membre de la noblesa i tingués un caràcter gairebé vitalici per gràcia i privilegi reial configurava un camp adobat per a tota mena d'abusos d'autoritat i esdevenia un rosari d'irregularitats que la manca de control de la seva funció no feia més que potenciar. D'altra banda, en moments de coincidència de la decadència biològica d'un o diversos regidors l'Ajuntament restava gairebé paralitzat a causa de la lentitud dels mecanismes legals existents. En la nostra recerca a l'Arxiu de la Ciutat hem trobat diversos casos d'evident corrupció en la gestió de les finances i nombrosos indicis -denunciats sovint pels diputats en el darrer terç de segle- de complicitat entre els regidors i llurs famílies en l'explotació dels proveïments o dels monopolis alimentaris. Vegem-ne exhaustivament dos casos ben il·lustratius.

Pel que fa a la problemàtica derivada de l'envelliment dels regidors i de la consegüent incapacitat per executar la seva feina de manera mínimament correcta, és emblemàtic el cas de Josep d'Oliveras i de Balle, pertanyent a una nissaga de cavallers que se succeeixen en el govern de la ciutat al llarg de tot el set-cents. Era tan evident la incapacitat d'Oliveras que diversos regidors, amb el suport del governador, denunciaren el seu cas el mes d'octubre de 1724, en el moment en què,

per edat, li corresponia assumir la presidència de l'Ajuntament. D'edat molt avançada, gairebé cec i incapaç de gestionar els afers públics, era notori que havia arribat a comprometre l'Ajuntament en alguna recepció pública. La lentitud de les gestions a Madrid va fer que Oliveras seguís formant part de l'Ajuntament, creant greus problemes quan li pertocà d'exercir el càrrec d'apostador d'allotjaments. Quan, el 1725, temerosos dels seus errors, se'l salten en el torn d'exercir

El càrrec de regidor requeia usualment en membres de la noblesa i tenia sovint un caràcter gairebé vitalici per gràcia i privilegi reial. La nissaga nobiliària gironina n'exercirà un autèntic monopoli.

la delicada funció de mostassà, l'esmentat Oliveras s'adreça per escrit a l'Ajuntament. Es declara ofès, denuncia que no se'l deixa parlar i recorda al consistori que exerceix de regidor per nomenament reial.

Finalment, i per tal de resoldre aquest delicat afer, es resol arribar a un acord que deixi una sortida honorable a l'esmentat regidor degà. Així, en la sessió de 13 de març de 1725, es decideix que Josep d'Oliveras faci de mostassà cinc o sis dies, al final dels quals haurà de renunciar a aquest ofici al·legant que es troba malament de salut, i d'aquesta manera se li permetrà quedar-se a casa seva sense venir a la Casa de la Ciutat. Efectivament, en el ple del 22 de març es nomena Oliveras com a mostassà i el dia 28 Josep d'Oliveras sol·licita que "*por sus achaques*" se l'exoneri d'exercir aquest i qualsevol altre ofici. D'aquesta data ençà Oliveras constarà sempre com a absent fins la data del seu decés. Idèntica mesura s'havia pres uns anys abans amb l'antic degà, Narcís de Camps i Amat.

En canvi, l'afer de Jaume Miró il·lustra el cas d'un regidor que ha sotret recursos públics i evidencia la voluntat del col·lectiu de nobles de resoldre de manera discreta un assumpte que afectava el prestigi del seu cos. D'entrada val a dir que el cas es fa públic quan el regidor Jaume Miró torna a Girona després d'un any d'absència i l'Ajuntament es veu obligat a fer front a la realitat que aquest regidor, aprofitant que exercia la delegació per al cobrament del cadastre, no només perdonava o rebaixava aquest impost als seus creditors, sinó que també havia sotret -hom utilitza l'eufemisme de "*prendre en préstec*"- no menys de sis-centes lliures catalanes dels ingressos de drets de portes de la

ciutat. Tot i que en una primera instància sembla que es pretén tancar el problema i s'intenta convèncer Miró que no demani el seu reingrés com a regidor, el nombre d'afectats pels seus tripijocs obliga a elaborar un complet informe a partir del mes de gener de 1737, que a final d'any és tramès al fiscal del Reial Consell de Castella.

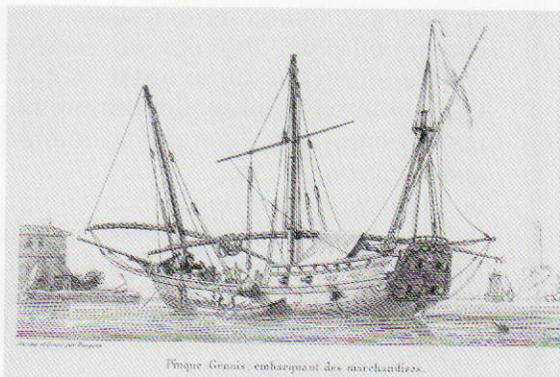
No sabem res més de l'afer fins el maig del 1744, quan Jaume Miró lliura un memorial en què manifesta que en compliment de l'ordre del Reial Consell no podia entrar a l'Ajuntament fins que no tornés les 600 lliures que havia pres en préstec i, atès que ara les acaba de pagar, reivindica que se li torni a permetre exercir de regidor. La resposta municipal és contundent: se li comunica que encara té molts deutes particulars per pagar i que no pot exercir de regidor un individu que no és econòmicament solvent. No es parla més del tema fins el juny de 1745, quan l'Ajuntament presenta un estat molt complet dels deutes de Jaume Miró i el testimoni d'una sèrie de persones afectades a les quals devia diners. Prometia pagar-los el deute assumint ell l'import del seu cadastre. L'estat de comptes evidencia la magnitud de l'estafa, recolzada, a més, per l'informe de molts afectats.

Al capdavant, Jaume Miró aconsegueix que els càrrecs de l'Ajuntament es limitin als deutes contrets en l'exercici del càrrec de regidor i que no afectin altres causes que té obertes per estafar diversos ciutadans de Girona. Desconeixem com es clou l'afer, però sí podem consignar que Jaume Miró torna a assistir als plens com a regidor a partir del dia 22 de març de l'any 1747. S'ha trigat gairebé dotze anys a tancar un escàndol econòmic que afectà nombroses famílies de la Girona d'aleshores.

L'armament d'un vaixell corsari

En temps de guerra, era usual que els governs afavorissin l'armament de vaixells corsaris per tal d'atacar el comerç marítim dels seus enemics; a diferència de la pirateria, el corsarisme constituïa una pràctica legal, potenciada pels mateixos governs i premiada amb la possibilitat d'obtenir grans guanys mitjançant la subhasta dels béns apresats. És en aquest context que cal situar l'armament des de la ciutat de Girona d'un vaixell corsari que va emprendre diverses accions en dues etapes consecutives; la primera des del mes d'octubre de 1779 al mes de maig de 1780; la segona, des de la darrereria del mes de maig de 1780 fins el mes de setembre del mateix any. En foren promotors i avaladors econòmics la noblesa, els gaudints i els col·legis de Notaris i Adroguers de Girona, i una sèrie de particulars de la vila de Palamós en resposta a una crida del rei amb motiu de la guerra d'Espanya contra Anglaterra.

L'armament i finançament del vaixell corsari, impulsat pel noble i síndic procurador general Francesc de Delàs, comptà amb sis comissionats amb amplis poders, que foren el mateix Delàs, Salvador Puig, Jeroni Rich, i Francesc Cabirol, tots nobles, així com l'advocat Antoni Ferrer i el metge Antoni Ros. Aquests finançaren l'armament

El vaixell corsari del capità palamosí Martí Badia, armat i finançat per la municipalitat gironina, era un pinc de divuit canons, que actuà per la Mediterrània entre l'octubre del 1779 i el setembre del 1780.

d'un pinc de divuit canons sota la protecció de la Puríssima i Immaculada Concepció, al front del qual posaren el capità corsari Martí Badia famós per la seva valentia i acreditat expert en la pràctica corsària.

En el primer cors, que s'estengué des del mes d'octubre de 1779 fins el mes de maig de 1780, hi contribuïren econòmicament des del propi governador i corregidor Manuel de Azlor, fins els regidors de l'Ajuntament, i nobles tan preeminents com el comte de Solterra i Francesc de Delàs, fins un total de divuit ciutadans, a més de l'aportació dels dos col·legis més rics, el de Notaris i el d'Adroguers. Per part de la vila de Palamós hi participaren divuit persones, entre les quals hi havia el mateix Martí Badia i dos dels seus homes de confiança.

En aquesta primera fase el capità Martí Badia va aconseguir apresar quatre vaixells: el dia 8 de novembre del 1779, prop de Gènova, detingué una galiota anglesa i alhora deslliurà un vaixell tossenc que era en el seu poder; el 16 de novembre assaltà un pinc genovès que transportava armament de guerra

procedent de Liorna que anava cap a Maó, i que portà fins Palamós; en ambdós casos el tribunal de Sant Feliu de Guíxols declarà legals les preses. La tercera presa fou un altre pinc, també genovès, el disset de novembre al Cap de Creus, i tot i que fou declarada “buena presa”, el capità que el comandava apel·là la sentència mitjançant un recurs. Finalment, anà cap a Niça, des d’on perseguí i apresà dues fragates sardes carregades de diversos gèneres, sobretot sofre, que portaven cap a Londres.

Durant el segon cors, que durà des del maig al setembre del 1780, s’hi afegiren deu nobles i professionals liberals gironins, tant per la necessitat de garantir la continuïtat del finançament -compromès per la manca de veredictes en les dues darreres captures- com per les demostrades possibilitats d’aconseguir uns bons beneficis econòmics. El primer enfrontament fou el 3 de juny contra una galera algeriana.

Martí Badia va fer encara tres preses més; el sis de juny capturà prop de Menorca un xabec maonès i alhora deslliurà una tartana napolitana en el seu poder i que treballava per compte d’espanyols. Pocs dies després lluita contra dos corsaris maonesos, dels quals pogué detenir un, i finalment el 19 d’agost atrapà prop de Saint Tropez el xabec corsari maonès *La Unión*. Aquí acabà l’acció corsària, ja que el rei, assabentat dels mèrits d’en Badia, el va cridar per tal que servís l’Armada Reial amb el rang d’alferes de fragata.

Posteriorment, en un acord de l’Ajuntament de Girona de 23 de maig de l’any 1785, els comissionats del cors procediren a retre comptes dels beneficis i costos de l’operació, amb l’objectiu d’aprovar els comptes definitius i poder repartir els guanys una vegada els tribunals havien sentenciat definitivament la legalitat de les captures que

havien quedat pendents. L’estat general és molt minuciós i descabdella cadascuna de les preses i la vàlua dels béns decomissats. En síntesi, el valor de les captures fou de 62.883 lliures i els costos pujaren a la quantitat de 51.275 lliures, amb un benefici de 11.607 lliures, de manera que a tots els interessats presents els corresponia per cada acció de 200 lliures un benefici de 212 lliures, dotze sous i dos diners.

Cal consignar finalment que la gratificació que corresponia als comissionats es destinà de mutu acord a l’erecció de la capella de Sant Narcís, que en aquells moments s’estava construint a l’església de Sant Feliu.

L’activitat corsària del capità Badia generà notables beneficis. La gratificació que corresponia als sis comissionats que l’impulsaren s’esmerçà a contribuir a l’erecció de la capella de Sant Narcís que en aquells moments (1785) s’estava construint a l’església de Sant Feliu.

La reforma municipal de l'any 1766

D'ençà del decret de Nova Planta la participació del món gremial en el govern de la ciutat és inexistent, i caldrà esperar a l'esclat del motí de Squilace perquè s'impulsi la reforma que obrirà la porta a una creixent implicació popular en l'acció de govern. Cal tenir present que, tal com reporta l'historiador Josep M. Torras i Ribé, els gremis esdevenen l'eix vertebrador de la protesta contra els ajuntaments borbònics i la base d'un moviment organitzat que es materialitza en el Front dels comuns i gremis de Mataró d'ençà del 1754, el *Gremio de la buena voluntad* a Cervera a partir del 1745 o els notables moviments d'oposició existents a Banyoles el 1750 i a Olot el 1766.

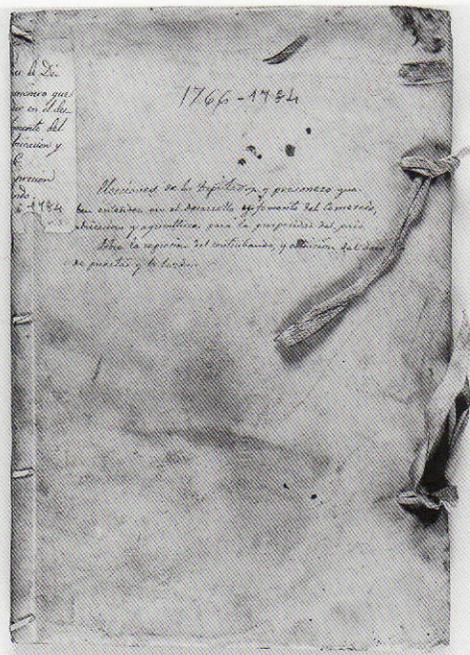
És evident, per tant, que la reforma municipal de 1766 -abans s'havia creat el càrrec de procurador síndic general el 1760- és una resposta de la monarquia per apaivagar la volada que va prenent un moviment organitzat de protesta impulsat des de les corporacions gremials. Aquestes es constitueixen en alguns casos en una mena de contrapoder municipal amb l'objectiu de controlar els abusos experimentats en la gestió dels proveïments, els arrendaments municipals i en la utilització dels recursos municipals. La base de la reforma, amb la creació dels càrrecs de síndic per-

soner i diputats del Comú, consistia a obrir l'Ajuntament a la participació popular mitjançant l'atorgament als gremis d'un protagonisme més real. Així, en tant que corporació d'oficis, participaven en l'elecció dels vint-i-quatre comissaris que havien de decidir quines eren les persones més adients per als esmentats càrrecs; a títol individual, la reforma permetia que qualsevol artesà o menestral pogués ésser elegit.

La instrucció general per a l'elecció de diputats i síndic de 30 de juliol de l'any 1766 disposava que l'elecció dels comissaris electors es fes mitjançant la divisió de les viles en parròquies i barris, i es permetia el vot de tots els veïns seculars i contribuents. Un cop elegits els comissaris aquests votaven els diputats i el síndic d'entre les persones que optessin al càrrec. Quant als elegibles, es feia constar explícitament que no hi havia distinció de classes "*porque pueden recaer promiscuamente en los Nobles y Plebeyos, por ser enteramente dependientes del concepto público*". A Girona, la primera elecció es dugué a terme el setembre del 1766, prenent com a base la tradicional divisió de la ciutat en barris, però atorgant un accentuat protagonisme als comissaris electors dels gremis en una aplicació progressista de la llei.

L'extinció del dret de portes l'any 1767 fou aconseguida gràcies a la pressió dels Diputats i el Síndic Personer.

La reforma municipal de l'any 1766, amb l'objectiu d'implicar les corporacions gremials en el govern de la ciutat, comportà la creació dels càrrecs de síndic personer i de diputats del Comú.

Un cop complert el tràmit els comissaris es constituïren en junta, amb la voluntat inequívoca de controlar la gestió dels elegits i plantejar-los iniciatives i directrius d'actuació. Inicialment, aquesta *Junta de comissaris de los Comunes* fou permesa pel capità general, el marquès de la Mina, amb la finalitat que participés en la formulació dels impostos que havien de crear-se en substitució del dret de portes de la ciutat, extingit el 1767, i que havia fet minvar extraordinàriament els ingressos a les arques municipals. El protagonisme dels nous càrrecs es va acreixer a partir del mes de desembre de l'any 1767, quan aconseguiren que els diputats poguessin assistir i votar en la Junta de Propis i Arbitris en tots aquells assumptes que tractessin temes de govern, administra-

ció, recaptació i distribució, de la mateixa manera que abans se'ls havia concedit intervenir plenament en un tema tan cabdal com el dels abastaments.

En la pràctica, la Junta depassà llargament l'objectiu inicial i esdevingué un col·lectiu molt reivindicatiu estretament vinculat als nous càrrecs. Així, el maig del 1768, nou comissaris electors dels barris i parròquies de la Catedral, el Mercadal, Sant Pere de Galligants i Santa Eulàlia Sacosta, juntament amb els comissaris electors dels vint-i-cinc gremis de la ciutat, exerciten el seu dret a donar instruccions als membres del ple de l'Ajuntament d'acord amb els capítols 6 i 7 de la instrucció de la Reial Audiència de nou d'agost del 1766. La unanimitat en l'actuació d'aquest col·lectiu i la seva defensa del dret d'intervenir en els afers ciutadans irrità ben segur els regidors, que en un memorial de novembre de 1768 acusen la Junta de promoure assumptes que corresponen al govern municipal. Aquesta reacció dels regidors significà la supressió de la Junta, tot i diversos intents posteriors, com el del diputat Jacint Gafarot el gener del 1769, per demanar la seva permanència.

Tot i això, el zel i el caràcter reivindicatiu del síndic i diputats no minvà, la qual cosa els enfrontà directament a uns regidors avesats a resoldre els assumptes en un clima de secretisme i sense cap mena de control extern. En aquest context, l'abril de l'any 1770 el corregidor, marquès de Vallesantor, es posa decididament al costat dels regidors, afirmant que el sistema de sufragi gremial afavoreix "*la mancomunidad del pueblo bajo en sacar de su clase los diputados y personeros de aquel común*" i demanant un retorn immediat a l'elecció basada en la circumscripció de barris i parròquies. Periòdicament, però, el problema anà apareixent en funció de la permissivitat del corregidor.

Els diputats del Comú i el síndic personer

La funció dels diputats, en principi en nombre de quatre, era fonamentalment intervenir en uns assumptes tan rellevants com els proveïments, els mercats i els arrendaments, és a dir, aquells sectors clau per a la subsistència de la població i per a l'equilibri econòmic. Al seu torn, el síndic personer tenia la missió prioritària de fiscalitzar la gestió dels regidors i defensar els ciutadans dels seus sovintejats actes d'autoritarisme. Ambdós mantenen una intensa activitat, tant enfrontant-se al col·lectiu de regidors com presentant interessants memorials encaminats a prendre mesures en determinades situacions. El càrrec de diputat a Girona recau majoritàriament en doctors en lleis (advocats, procuradors, notaris), artesans, nobles i mercaders, mentre que el càrrec de síndic personer, segurament pel perfil de la seva feina, és gairebé monopolitzat pels notaris.

Existeixen nombroses proves documentals que evidencien que els regidors, en la seva totalitat pertanyents a la noblesa, accepten de mala gana el control dels diputats, amb els quals mantenen sovintejats enfrontaments, i que no deixen de considerar persones inferiors, en una indissimulada actitud classista. No cal dir que quan algun artesà gosa sol·licitar una regidoria vacant, els regidors tanquen files de manera unànime.

L'actitud bel·ligerant dels nous càrrecs i la seva voluntat d'eliminar les tradicionals conxorxes en les subhastes dels proveïments i dels cobraments de drets es percep ben aviat; el febrer del 1768 el síndic Jacint Gafarot denuncia que en les subhastes dels propis i arbitris s'uneixen les distintes companyies de negociants, la qual cosa fa que pactin els preus i la Municipalitat pateixi una greu minva en els seus ingressos. En vista del seu intent que s'acordi prohibir aquestes unions, els regidors es treuen el problema del damunt en decidir trametre la sol·licitud al corregidor.

En altres ocasions, l'enfrontament es produeix per qüestions de prerrogatives, com l'abril de 1768, quan els diputats i el síndic demanen ser equiparats als regidors en alguns temes de cerimonial i reivindiquen ampliar el seu camp de competència en el sentit de poder intervenir en l'elecció dels administradors de l'hospital i la rifa de les dotze donzelles.

Unànimement els regidors els deneguen aquestes sol·licituds i al final de l'escrit els demanen que moderin les seves pretensions. Prova del clima existent entre ambdós sectors és el fet que els nous càrrecs demanen que la resposta, en ser negativa, els sigui lliurada mitjançant escrit del secretari. Les picabaralles eren tan constants que el mateix tinent de Rei es veu obligat a cridar-los l'atenció a la darrera del 1768 demanant-los que deixin

✦
TARIFA

*Dels preus a que podran vendre en lo Cafè del
Theatro de Comedias de esta Ciudad de Gerona las
Pastas, Licors, Rostits, y demes que expresa la
següent llista.*

Gaboleris.....	✦
Cocas de Greix.....	✦
Flamines.....	✦
Panallets fins, la lliura.....	✦
Panallets comuns, la lliura.....	✦
Rosquillas fines, la lliura.....	✦
Rosquillas ordinarias, la lliura.....	✦
Melindres, la lliura.....	✦
Bolados, la lliura.....	✦
Mahones, la mantecada.....	✦
Malaga, Idem.....	✦
Vi cuit vell, Idem.....	✦
Vi blanc vell, Idem.....	✦
Vi de poble, Idem.....	✦
Lo vas de Malaga, ó Malaga, que ó fassen mantecada, ab un Besenit	✦
Lo vas dels demes Vins, que en fassen mayadella.....	✦
La Botella de Rosolis.....	✦
La copa de Rosolis.....	✦
La vieta de Xarobis ab dos analls y un vas de Aygua clara.....	✦
Lo vas de Orata, ó Llimó, ab dos Melindres.....	✦
La Tassa de Caffè ab sucre.....	✦
Un plat de Crema petit.....	✦
Un plat de mesja blanc petit.....	✦
Cada un Melindres.....	✦
Un Coloni rústic.....	✦
Una Folla rústica.....	✦
Un Capó rústic.....	✦

Gerona de 18

*Els quatre diputats i el síndic
intervenien fonamentalment en el
control dels proveïments, els mercats
i els arrendaments, així com en la
fiscalització de la gestió dels regidors,
respectivament.*

de pledejar sobre preeminències i prerrogatives personals i que s'ocupin de resoldre els afers públics.

El pas dels anys no apaivagà pas els litigis entre dos sectors, que defensaven sovint interessos contraposats, arribant a vegades a aferrissats enfrontaments personals. El febrer del 1781 el noble Josep Burgues denuncia haver estat maltractat de paraula pel diputat Josep Font, amb qui mantenia una picabaralla gairebé constant en els plens. El conflicte provenia d'un permís d'edificació atorgat al notari Marià de Camps que comptava amb l'oposició unànime dels veïns als quals Font donava suport. Finalment l'afere comportà una forta divisió d'opinions entre els regidors i els diputats. El mes de desembre de 1785 l'enfrontament fou entre el regidor degà i el síndic personer per una qüestió de protocol, fet que denota la dificultat dels regidors per admetre les iniciatives dels nous càrrecs.

A vegades, el zel dels diputats en exercir les seves competències els porta a entrar en col·lisió amb les autoritats reials. Així,

el novembre de 1779 el diputat Josep Collell dugué a terme un comís de gèneres en exercici de la funció de mostassà, i el tinent de Rei, molest, procedí a anul·lar la multa. No acabà aquí l'afere, ja que l'esmentat Collell aconseguí una declaració de suport de l'Ajuntament i una manifestació explícita de la manca de competència del tinent de Rei en aquest tipus de temes. Aquest, al seu torn, prengué la iniciativa de cridar Josep Collell a casa seva i ventar-li una autèntica escridassada. Collell denuncià davant el ple que l'alcalde major no l'havia tractat amb el respecte que li devia pel seu càrrec, ja que *"permitió que estuviess de pie estando el otro sentado, y le trató con una especie de desprecio llamandole niño y criatura"*. En aquest cas el ple recolzà Collell i plantà cara a l'alcalde major, notificant-li la seva queixa i demanant-li que els tingués el respecte i les atencions que els corresponien. No serví de gaire res, ja que un mes més tard Josep Collell multà un carreter que portava queviures per a l'exèrcit pel fet que deixava les cavalleries i els carros al bell mig de les voltes de la plaça del Vi, i aquesta vegada el tinent de Rei retirà personalment la multa, propiciant un altre enfrontament amb la Municipalitat.

De la Pia Almoïna a l'Hospici

Els pobres i marginats formaven una població nombrosa en les societats de l'Antic Règim, que augmentava espectacularment en les sovintejades situacions de carestia provocades per les males collites. Per afrontar aquestes situacions, que amenaçaven sovint de convertir-se en problemes d'ordre públic, s'havia anat desenvolupant des de l'Edat Mitjana una xarxa assistencial formada per institucions articulades entorn el món eclesiàstic, finançades a partir de donacions de persones caritatives i de la pròpia tasca "laboral"

L'erecció de l'Hospici de Girona va tenir lloc en el marc del reformisme borbònic il·lustrat, i tenia la finalitat de recloure la població que vagabundejava per les institucions de caritat.

— GIRONA, Antiga muralla del Hospici

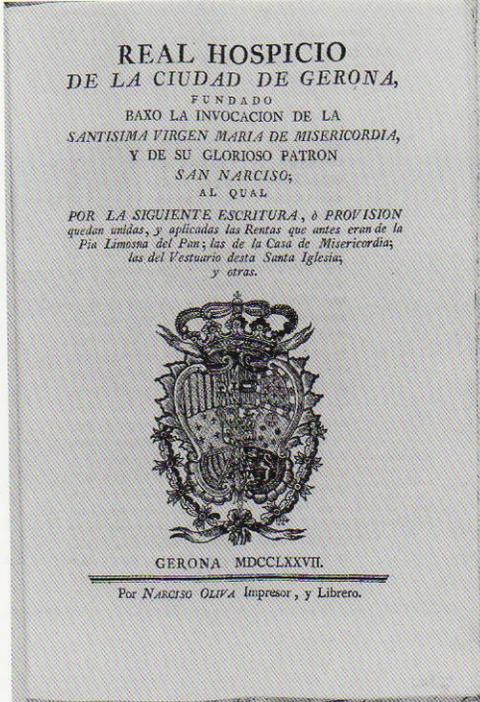
de l'església. A Girona, aquesta xarxa assistencial, heretada d'etapes precedents, va tenir gairebé durant tot el segle XVIII dos eixos fonamentals: l'hospital de Girona o de Santa Caterina i la Pia Almoïna del Pa de la Seu.

L'hospital de Santa Caterina s'havia construït de nova planta l'any 1679, després de la seva injustificada destrucció per raons de defensa militar de la plaça l'any 1653. El resultat fou el magnífic edifici on encara es continua desenvolupant l'activitat hospitalària. En el segle XVIII l'hospital de Girona estava governat per una Junta mixta integrada per dos representants de l'Ajuntament, dos del Capítol catedralici i un administrador. Aquesta bicefàlia administrativa responia a les seves funcions, compendi de les que corresponien a ambdues institucions: tenir cura dels malalts, allotjar transeünts i pelegrins, controlar els petits delinqüents, acollir expòsits, vells i donzelles sense família ni recursos i altres accions de caritat. La seva activitat abastava un àmbit geogràfic molt ample, que sortia dels límits de la ciutat per arribar a tota la vegueria primer i al corregiment a partir de 1717.

La Pia Almoïna del Pa de la Seu era una institució fundada per Arnau d'Escala l'any 1228, que tenia com a finalitat proporcionar aliment als pobres sense recursos. L'acumulació de donacions i una bona gestió del seu patrimoni al llarg del temps van convertir-la en una entitat sanejada financerament que complia amb escreix els fins per als quals havia estat constituïda: donar una mitgera de pa diària a tots els pobres que ho sol·licitessin. Aquesta acció caritativa, amb algunes variacions de periodicitat i intensitat segons les èpoques i necessitats, arribà fins el segle XVIII, amb l'afegit d'altres funcions que s'anaren incorporant amb el temps.

Els recursos de què disposava la institució eren cobejats pel Capítol de la Catedral o l'Ajuntament, per la qual cosa van intentar apropiar-se'n sense resultat en diverses ocasions en el decurs de la centúria. La voluntat testamentària d'Arnau d'Escala fou defensada pels beneficiaris de l'obra i ratificada pels tribunals en varies ocasions, però la voluntat del regim borbònic de reorganitzar la xarxa assistencial de l'estat a partir dels anys seixanta va incidir definitivament en l'esdevenidor de la institució gironina. L'augment de la conflictivitat causada per les crisis de subsistència consciencià el règim vers la necessitat de controlar els "vagos, ociosos y mal entretenidos", i a partir de 1766 s'engegà un pla oficial d'erecció d'hospicis, que permetia recloure una població que flotava vagabundejant entre les institucions de caritat. És en el marc d'aquesta política que cal veure la decisió del fiscal de Consell de Castella, favorable a la unificació de les diferents institucions de caritat de la ciutat de Girona l'any 1774, tal com demanaven el bisbe, l'Ajuntament, el Capítol i el corregidor. Els administradors de la Pia Almoïna van haver de claudicar i sotmetre's a una decisió que feia desaparèixer una institució que havia actuat amb eficàcia al llarg de 500 anys. Oposaren inútilment les seves argumentacions, no gens forassenyades: que el repartiment del pa s'efectuava amb ordre, que l'alimentació que proporcionaven era un complement a la dieta dels treballadors empobrits, molts dels quals haurien de suportar la humiliació de veure's reclosos, i que se sostreïen braços al treball productiu.

L'erecció formal de l'hospici fou establerta pel bisbe en una escriptura l'any 1776, on constava la profunda reorganització dels sistema assistencial gironí. El reial Hospici es funda-

Cèdula d'erecció del Reial Hospici de la ciutat de Girona de l'any 1766.

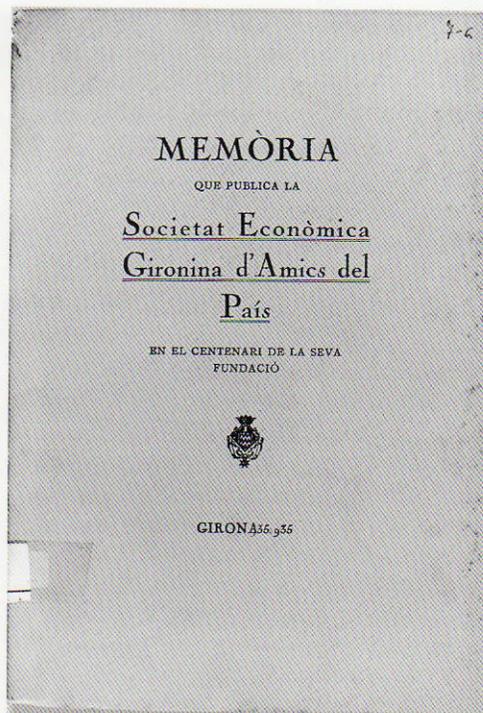
va mitjançant la transferència de les rendes de la Pia Almoïna, les de la casa de la Misericòrdia, provinents del testament d'Ignasi de Colomers i de Cruïlles, les del vestuari de la catedral, que proporcionava vestimenta als pobres i totes les obres pies i almoines del Bisbat. Començà a funcionar els anys 1780-1781, entre greus problemes econòmics, que el zel del bisbe Lorenzana, que trobà el projecte endegat a la seva arribada l'any 1775, aconseguí superar.

Les paraules de Josep Ignasi de Castelví, alcalde major de Girona l'any 1772, i un dels principals impulsors de l'Hospici, aclareixen la utilitat que tenia aquesta mena d'establiment: "Se evitarian los perniciosos efectos de la vagabundez, se daria algun estímulo a las Fabricas, se aumentaria el comercio, y sobre todo quedarian mas seguros en sus propias casas los labradores hacendados y demas vasallos utiles de su magestad".

L'intent de crear una Societat Econòmica d'Amics del País

Els primers intents de crear una Societat Econòmica d'Amics del País a Girona daten de l'any 1777, lligats a l'impuls del *Discurso sobre el fomento de la indústria popular* que l'any 1774 dictà Campomanes. Pere Lliura, comissari elector de la parròquia de Sant Pere de Galligants i Jaume Oliveras, comissari elector del gremi de paraires varen lliurar als diputats del Comú un memorial on es relacionaven les necessitats més urgents de la ciutat. Entre altres coses, manifestaven que calia posar en pràctica tot allò que el rei preveia i manava en el discurs sobre el *Fomento de la Indústria popular*, "particularmente lo prevenido expressamente en el discurso popular en el folio 157 y 158 que previene y manda que en la ciudad de Gerona se establezca una sociedad económica para adelantar la industria" (subratllat a l'original). Demanaven també que els comissaris electors es poguessin reunir i deliberar un cop al mes o de tant en tant, sobre els assumptes d'interès públic. Aquesta primera iniciativa no va tenir èxit pel desinterès, "frialdad", dels nobles i autoritats locals.

L'any 1783, el síndic personer Josep Escarrà va tornar dirigir-se als regidors sobre la necessitat de posar en

Les classes dirigents de la Girona del segle XVIII es varen mostrar incapaces de crear una Societat Econòmica d'Amics del País, i la ciutat va haver d'esperar fins l'any 1835 per veure reeixir el projecte.

marxa una societat econòmica. La seva exposició, que reproduïm en part, parla per ella mateixa. És un lament sentit per la seva ciutat, carregat d'impotència davant la inacció d'aquells que tenien la capacitat econòmica de fer progressar la societat. L'acompanyava en l'intent Francesc de Delàs.

El fracàs de la iniciativa anterior no va desencoratjar el nou diputat del Comú de 1784, Tomàs Cabirol, que tornà a insistir als regidors de reprendre el projecte. Els recordava que la visita al bisbe del síndic anterior i alguns regidors aconseguí el seu vist-i-plau, i l'ajuntament fins i tot havia fet una relació de les persones més idònies per formar la Junta d'Amics del País.

Però des d'aleshores ençà no s'havia concretat res, i demanava que es portés a terme la seva posada en marxa. De nou, s'engega la dinàmica habitual; es comissionà el regidor Francesc Martí i el síndic procurador Francesc de Delàs perquè visitessin altra vegada el bisbe per tirar endavant la societat. Del resultat d'aquesta ambaixada no se'n sap res més, només que la societat no reeixiria fins ben entrat el segle XIX.

Aquest seguit d'iniciatives fracassades mostra l'anquilosament de les classes dirigents gironines, però també les inquietuds del que podríem anomenar

classes mitjanes de l'època (advocats, gremis, propietaris) per redreçar una economia local que ells perceïben en plena decadència quan la comparaven amb la dels segles anteriors. Cal tenir en compte que les demandes dels diputats del Comú o del síndic personer no eren iniciatives aïllades, sinó que responien a les demandes trameses pels comissaris electors des dels gremis i dels barris, en el marc de l'única forma possible d'articular alguna iniciativa representativa de la societat davant l'immobilisme oligàrquic, les assemblees per escollir aquests càrrecs municipals.

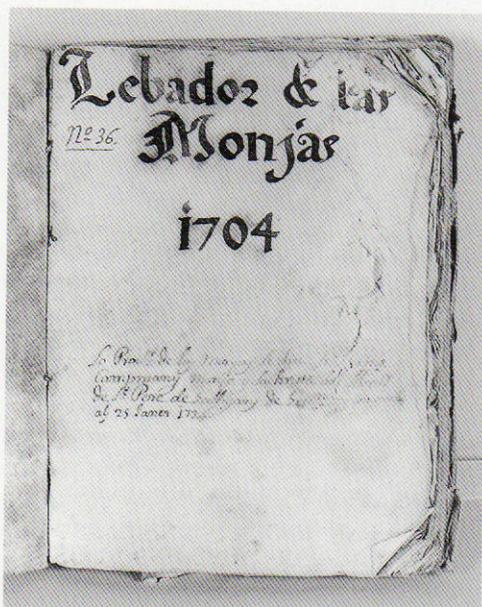
Exposició del síndic personer Josep Escarrà en relació a la creació d'una Societat Econòmica d'Amics del País

Tiene el exponente bien presente: Que la ciudad de Gerona en lo antiguo fue una de las mas ricas y populentas de este Reino: En ella habia exquisitas y primorosas fabricas assi de lana como de telas, de estas no ha quedado para nuestro tiempo siquiera el menor vestigio, y de aquellas se conservan unicamente para nuestra memoria los encuños con la imagen de San Narciso, que servia de marca de habilitacion y credito de su fabrica. Continua explicant els setges i desastres bèl·lics com la causa de la decadència, i es pregunta perquè en l'actualitat "la escasez ha substituido a la abundancia", signe d'uns temps en què, a falta del nervi del comerç, la ciutat "se asemeja a un cuerpo inmovil, sin circulacion de la mas preciosa sangre para vivificarle. Pero no existen en el dia las mismas circunstancias del Paiz? se ha acaso mudado su situacion? No bañan sus inmediaciones los propios y antiguos rios? No rodean con variable hermosura la Ciudad un numero quasi sin numero de pueblos? No le facilitan la abundancia sus campiñas? No le ofrecen deliciosa entrada y salida los Puertos de mar con su inmediacion? Los naturales no son naturalmente laboriosos? Faltan per ventura manos? Pues que sera la causa de tan deorable decadencia? = No puede en manera alguna ocultarse que el lastimoso estado de esta Ciudad proviene principalmente de la falta de buenos Patricios y Ciudadanos, especialmente de aquellos que guardando sus tesoros son semejantes a los insensibles montes que teniendo la plata y el oro en sus entrañas, de nada sirven las riquezas y aunque con sus propios ojos de continuo estan viendo las miserias que atosigan y afligen a la Naturaleza, no por esto se mueven al alivio, temiendo siempre quedar pobres, quanto verdaderamente, si quieren considerarlo lo son, y aun esclavos del dinero y propio interes". Exhorta a la creació d'una Societat d'Amics del País, però insisteix perquè puguin participar-hi, a banda dels nobles i gent benestant, d'altres persones capacitades de reconeguda vàlua personal i implicació social.

AHCG, Manual d'Acords de 1783, 29 de gener, foli 23.

L'església

Girona ha estat molt anys la ciutat levítica per excel·lència, seu de la Mitra, del poderós Capítol catedralici, del Seminari i de nombrosos ordes monàstics. Durant el segle XVIII no deixà en cap moment de ser una urbs medieval, que a banda dels menestrals i les seves famílies produïa una impressió visual caracteritzada per la presència d'un gran volum de "capellans, frares i estudiants", un formigueig humà que perduraria fins ben entrat el segle XIX. A més del seu pes demogràfic, cal destacar el seu pes

El llibre del Llevador de les monges era una eina de gestió del convent, on les religioses anotaven les despeses i ingressos de la institució.

econòmic, ja que l'església era la gran propietària de finques urbanes de la Girona del XVIII, i gaudia del domini directe i útil de moltes terres de la regió de Girona. En el seu si es poden distingir diversos grups. En primer lloc cal diferenciar el clergat secular del regular, i dins de cadascun, el personal estrictament religiós i el que podem denominar personal associat.

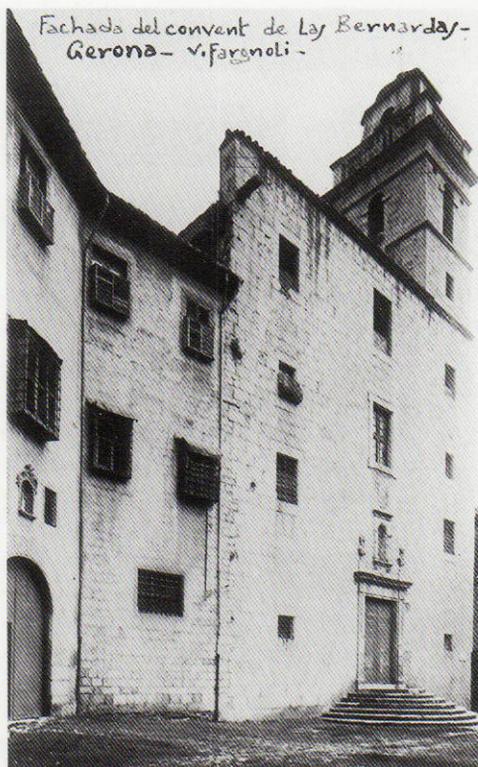
A la fi de segle, el clergat secular estava format pel bisbe i un conjunt de dignitats, canonges, beneficiats, capellans, sagristans, acòlits, ordenats i càrrecs del seminari, que sumaven un total de 297 persones, un 3,7 % de la població. El personal que es pot adscriure o associar a aquest grup està format per 129 persones, un conjunt miscel·lani compost de guardes i músics d'església d'una banda, i d'estudiants, seminaristes i criats del Col·legi Tridentí per l'altra. En conjunt constituïen un 5,3 % de la població gironina de 1787. Destaca la importància de la Catedral, a la qual estaven vinculades de manera directa 184 persones.

El clergat regular estava configurat per catorze convents, nou de masculins i cinc de femenins. El personal estrictament religiós, format en la seva major part per professors, frares, monges i religiosos/es governats per un superior, i per un nombre menor de novicis/es, llecs i acòlits, era de 330 persones, un 4,1 % de la població. L'estament conventual s'incrementava notablement en sumar-hi el personal associat que vivia en els cenobis, format en els convents masculins per donats, criats, síndics i nens, i en els femenins per criats/des, porteres, síndics, organistes, confessors i senyores que s'hi recloïen sense esdevenir personal religiós. Aquests darrers eren 82 persones, que sumats als primers donen un total de 412 individus conventuals, un 5,1% de la població.

En conjunt, el personal eclesiàstic de Girona estava format per un total de 838 persones, un 10,5 % de la població, percentatge similar al del segle XVII, que descriuen els historiadors Joan Busquets i Antoni Simon i inferior al de principi de segle, del 15,7 %, dada presa en un moment de postguerra i sotmesa a possibles biaixos demogràfics.

Com s'organitzava aquesta massa humana? Girona era la seu del bisbe, i com a tal, centre administratiu de la diòcesi, un element tradicional de capitalitat, malgrat que es tractava d'una de les seus episcopals més pobres de la Tarraconense. El Capítol catedralici, en canvi, era, en el sentit econòmic i humà, la institució eclesiàstica més poderosa de la ciutat, atès que disposava de rendes molt elevades, compostes per nombroses finques rústiques i urbanes, situades a la capital o escampades pels diferents municipis de la zona de Girona. En tercer lloc hi havia les parròquies, que continuaven essent les mateixes del segle anterior; la Catedral, Sant Feliu i el Mercadal, i les més petites, l'església de Sant Nicolau en el burg de Sant Pere, i Santa Eulàlia Sacosta. Per últim, els catorze convents de la ciutat configuren una intensa vida religiosa moltes vegades closa entre parets.

L'església tenia diverses funcions en la societat de l'Antic Règim. En primer lloc organitzava i posava mà d'obra a la funció assistencial en favor dels necessitats, amb els quals realitzava una tasca composta per la caritat i acolliment als necessitats i pel sosteniment d'un mínim sistema sanitari públic; en segon lloc, com a perceptora del delme i altres drets senyoriais, s'apropiava i redistribuïa la renda, provinent bàsicament de la terra, en una doble direcció: vers els sectors desvalguts ja esmentats, i vers el seu propi manteniment, activitat que es podria qualificar d'improductiva des

Fachada del convent de las Bernardas -
Gerona - Vifarvols -

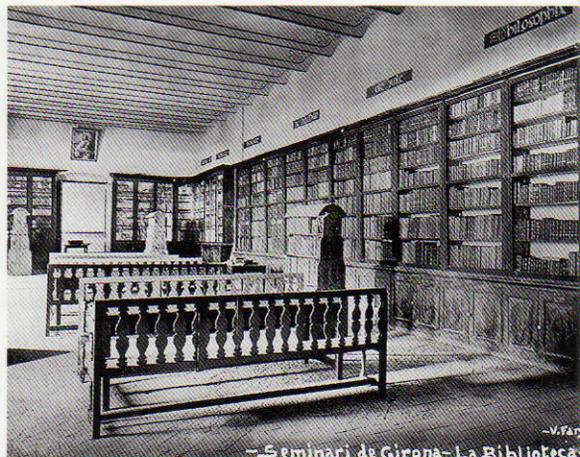
El convent de les Bernardes era un dels catorze convents gironins que abastaven, entre regulars i personal associat, un total de 412 persones l'any 1787.

d'una perspectiva econòmica contemporània. Això no obstant l'església generava un flux econòmic a la ciutat que en constituïa un element bàsic de l'estructura econòmica. Al mateix temps ofereix un servei espiritual que es reproduïx a si mateix, mitjançant el control dels mecanismes de transmissió de les idees i l'eliminació progressiva de les formes de sociabilització popular. A la fi de segle l'estament eclesiàstic gironí era excessivament nombrós, tenia un excés de mà d'obra, per dir-ho a la manera actual, un fet que li complia gaudir del creixement de les rendes de la terra del vuit-cents.

Els bisbes i el règim borbònic

Girona era la ciutat on residien els bisbes, el lloc des d'on s'exercia el govern de la diòcesi. Malgrat ésser una de les seus episcopals més modestes de la Tarraconense, participà del creixement del XVIII, i experimentà un notable augment dels seus ingressos al llarg de la centúria, conseqüència de l'augment dels preus agraris i de la millora del sistema de recaptació. Tot i la dimensió mitjana de la seu gironina, no es pot menystenir el pes de la seva màxima autoritat, el bisbe, en una societat fortament sacralitzada, on l'única estructura que arribava al conjunt de la població era l'església, molt més profundament que no pas els pocs funcionaris del corregidor. El bisbe Lorenzana, en el seu informe *ad limina* del darrer quart de segle, presenta un nombre de clergues molt elevat, xifrat en 1.200 individus, talment excessiu, atès que no tots disposaven de rectoria. De fet, els concursos per obtenir una rectoria mostren una sobreabundància de "mà d'obra espiritual", un excés de clergues a la diòcesi gironina, una situació que es donava arreu, i que preocupava les autoritats borbòniques pel que suposava de negatiu en l'esfera productiva i ideològica de la societat.

Segons el seu origen, podem dividir els bisbes gironins del XVIII en dues etapes diferenciades. Durant la primera meitat de segle en foren designats naturals del país, de famílies d'origen

Una de les reformes que impulsà el bisbe Lorenzana fou la millora del seminari i l'ampliació de la seva biblioteca.

noble o ben situades en l'escalafó social. Miquel Joan de Taberner i Rubí, Josep de Taberner i d'Ardena, Pere de Copons i Copons i Baltasar de Bastero i Lledó eren catalans, i lògicament, de tendència felipista. El bisbe Miquel Joan Taberner, per exemple, depurà l'any 1715 el consistori de la seva vila de la Bisbal, insaculant jurats fidels al monarca. En la segona meitat de segle, una vegada acompanyats els compromisos de la monarquia amb la institució, es nomenaren únicament bisbes d'origen forani. La desnaturalització de les mitres catalanes fou una de les queixes més sentides del memorial de greuges presentat a Carles III l'any 1760. Cal tenir present que el bisbe no era una figura isolada, sinó que la seva arribada anava acompanyada d'un seguit de subalterns, "familiars", no necessàriament consanguinis, que ell integrava en l'estructura eclesiàstica local, fet que provocava tensions per obtenir rendes i càrrecs amb el perso-

Bisbes de la diòcesi gironina entre 1699-1812

<i>Miquel Joan de Taberner i Rubí</i>	1699 - 1720
<i>Josep de Taberner i d'Ardena</i>	1721 - 1726
<i>Pere de Copons i Copons</i>	1726 - 1728
<i>Baltasar de Bastero i Lledó</i>	1729 - 1745
<i>Lorenzo Taranco y Musaurieta</i>	1745 - 1756
<i>Manuel Antonio de Palmero y Rallo</i>	1756 - 1774
<i>Tomás de Lorenzana - Butrón e Irauregui</i>	1774 - 1796
<i>Santiago Pérez de Arenillas</i>	1796 - 1797
<i>Juan Agapito Ramírez de Arellano</i>	1797 - 1812

nal eclesiàstic local. El bisbe Lorenzana, per exemple, comptava amb un seguici "familiar" de 25 persones que col·locà en diferents tasques o beneficis de la seu. Segons les seves paraules, *"he mejorado algunos familiares y haré mi escala para que cada uno tenga un pedazo de pan más"*

L'arribada de bisbes d'origen diferent al dels seus feligresos fou un dels elements clau de la política reformista borbònica dirigida al control de l'església. Però no era l'únic. Es tractava d'una institució massa important i arrelada al territori com per deixar-la en mans de persones que no fossin de la plena confiança del règim. Bisbes i rectors constituïen una xarxa ben organitzada que podia servir a l'administració en afers civils com la repressió del contraban, la confecció de censos o l'alistament militar. Així, els bisbes van veure reduït el seu marge de maniobra des del concordat de 1753, convertint-se en uns funcionaris perifèrics de l'estat que tenien més la missió d'executar i informar que no pas la de decidir. Respecte a les institucions (seminari, capítol, parròquies, sínode diocesà), per exemple, depenien directament del Supremo Consejo de Castilla.

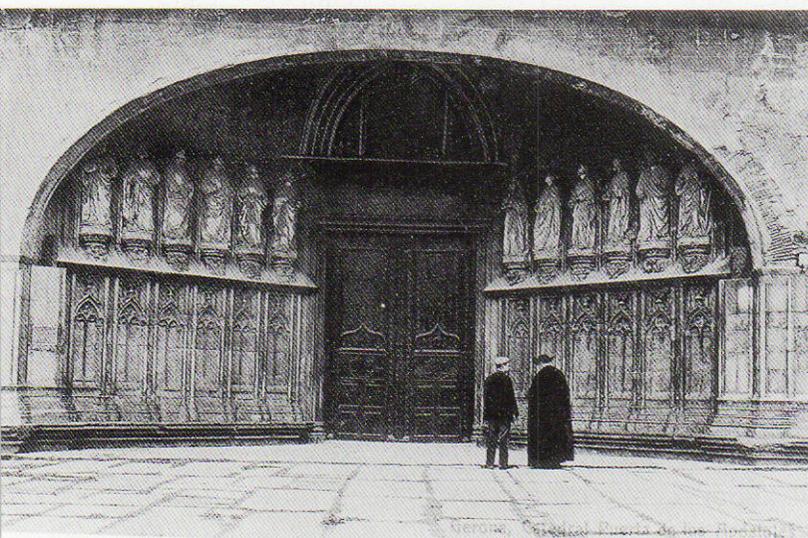
L'anterior perspectiva permet entendre i inserir en l'època l'obra d'un dels personatges del XVIII gironí que la historiografia ha destacat com a un dels paradigmes d'"il·lustrat" local, el bisbe lleonès Tomás de Lorenzana Butrón e Irauregui. Definit per l'historiador J. M. Marquès com un "bon funcionari", va saber gestionar amb eficàcia algunes de les principals accions reformistes de l'estat, com la finalització i posada en funcionament de l'hospici de Girona, tràmit en estat molt avançat quan va arribar, l'impuls a l'hospici d'Olot, l'erecció de les escoles de dibuix i la casa de convalescència i la reforma del seminari, entre d'altres. Amb l'Ajuntament va tenir algunes disputes de protocol, però en general, i a excepció de l'intent fallit d'engegar conjuntament una Societat d'Amics del País, va poder comprometre la societat civil en els projectes que gestionava. El seu perfil d'il·lustrat s'inscriu en el moment àlgid del reformisme borbònic espanyol, del qual és executor, i com a tal exemplifica el paper que va jugar l'església en aquest marc: un complement essencial de l'estructura estatal.

El Capítol catedralici

El Capítol catedralici gironí del segle XVIII ha estat definit com “la més fabulosa empresa de la ciutat” per la historiadora Montse Jiménez, una afirmació que de ben segur s’hauria d’aplicar des de varis segles anteriors, en els quals la Catedral de Girona es va consolidar com el poder feudal més gran del nord-est de Catalunya. La seva preeminència social i econòmica perdura fins ben entrat el segle XIX, a recés del control ideològic que exerceix l’església i d’un poder econòmic compost de propietats rústiques i urbanes, exaccions senyoriales sobre la població com el delme, l’exercici del préstec a través dels censals i altres, les pabordies i obra, el firal, els aniversaris, les donacions, els beneficis,

el comerç de l’excedent de grans, especialment a partir de la segona meitat de segle, i la seva, indeterminada encara, participació en el creixement de la renda agrària del XVIII. Durant tot el segle fou el principal propietari de finques urbanes de Girona, i la desamortització del segle XIX mostrà el Capítol també com el principal propietari de terres de la regió de Girona.

L’any 1787 estaven vinculades directament a la Catedral un total de 184 persones, a banda d’una extensa xarxa de relacions laborals i personals establertes en l’àmbit geogràfic de la diòcesi. Aquesta estructura humana estava composta per vuit dignitats, trenta-sis canonges i cent quaranta beneficiats. Es tractava d’una organització jerarquitzada, que va mantenir durant segles la seva identitat col·lectiva, malgrat la multiplicat d’interessos que convergien en ella i l’erosió de poder a què la sotmeté l’estat en el segle XVIII. Els capitulars de Girona eren un grup endogàmic, provinent en la major part dels casos de famílies benestants, però no necessàriament originaris de la noblesa, de xarxes parentals que depas-

El Capítol catedralici era la institució més poderosa de la ciutat, i el seu personal administrava unes rendes molt elevades, provinents d’un àmbit geogràfic que superava els límits del corrent

saven la consanguinitat, de l'establiment de beneficis lligats a persones, de la voluntat règia i altres vies. Tot i que depenien jeràrquicament del bisbe, els individus capitulars gaudien d'àmplia autonomia, ja que no estaven sotmesos a les sinodals, és a dir, a les constitucions de govern de la diòcesi promulgades pel bisbe en les reunions o sínodes dels clergues diocesans.

Per raó del seu nivell de renda i la seva influència política i social les autoritats civils cercaven sempre la seva col·laboració i suport, ja sigui en forma de contribucions econòmiques o de consell a l'hora de prendre decisions en casos de guerra i epidèmies. Alguns documents constaten la importància del Capítol, i el posen en el mateix nivell que l'Ajuntament de Girona, denominant-los "els dos comuns". De fet, Capítol i Ajuntament governaven conjuntament, i amb el mateix grau de representació, les dues institucions més importants de la ciutat, l'Hospici i l'Hospital de Santa Caterina i casa de misericòrdia.

De la Catedral de Girona, se'n coneix de manera detallada la seva organització interna i la seva relació amb les reformes borbòniques, però encara resta per estudiar la seva articulació econòmica en el territori. Fins al moment no s'ha quantificat la dimensió i pes de la més gran maquinària econòmica de la diòcesi i entorn, estructurada entorn a les propietats i rendes senyoriales, a un sistema d'empreses menors com fleques o carnisseries, a unes relacions laborals diverses, formades per criats, representants legals, músics, escombriaires o altres, a la distribució de la seva despesa, que de ben segur estimulà el creixement d'alguns sectors artesanals, sumptuaris o no, com la cera, la construcció, el metall, l'alimentació, el vestit o la impremta.

El Capítol gironí tenia una influència transcendental, política, social i econòmica, i era la institució que configurava més clarament el caràcter d'Antic Règim que tenia la societat gironina.

Al llarg de tot el segle XVIII sembla confirmar-se un procés d'erosió de drets senyoriales, com el delme, una de les principals fonts d'ingressos del Capítol —els seus cobradors foren apedregats en moltes ocasions—. Amb tot, la Catedral de Girona no només tenia el domini directe de terres, sinó que també gaudia del domini útil de masos i participava de les conjuntures favorables que van permetre enriquir-se al grup de propietaris útils. La seva participació en el comerç de grans —era un dels màxims acaparadors d'excedent— provocà notables enrenous a la ciutat a partir de la seva liberalització a mitjan segle, però li degué comportar un augment important de les seves rendes, que caldria saber si compensà la reducció que dictaminà l'estat del 5 % al 3 % dels interessos que cobrava pels préstecs o censals.

L'expulsió dels jesuïtes

L'any 1767 Carles III ordenà l'expulsió de la Companyia de Jesús dels seus dominis. Les ordres relatives a l'estranyament foren tancades en sobres segellats i enviades a totes les possessions reials sota la següent menció:

La companyia de Jesús, que s'havia establert a Girona l'any 1581 gràcies a la protecció que li deparà la família Agullana, va convertir el seu col·legi de la Pujada de Sant Martí en el centre de formació de les elits ciutadanes.

"Bajo pena de muerte no abriéis este pliego hasta el 2 de abril al declinar el día". A Girona, l'ordre es féu efectiva cap a les quatre de la matinada del dia 3 d'abril, quan un

nombrós grup de soldats comandats pel corregidor i l'alcalde major van entrar, mitjançant subterfugi, al col·legi dels jesuïtes gironins. Una vegada a dins, les autoritats reials van reunir els religiosos a la capella i els van llegir l'ordre d'expulsió.

L'endemà, a les cinc de la matinada, 24 dels 26 pares que componien la Companyia de Jesús a Girona foren acomodats en mitjans de transport i conduïts per una escorta a Tarragona. D'allí passaren a Salou, des d'on foren finalment embarcats cap a Itàlia juntament amb la resta de jesuïtes de la Corona d'Aragó. Després d'un atzarós viatge, els ignasians d'Aragó van poder establir-se a Ferrara, ciutat d'on provenen les últimes notícies dels jesuïtes gironins, abans de quedar la seva memòria definitivament en l'oblit.

La Companyia de Jesús s'havia establert a Girona l'any 1581, mercès a la protecció que li deparà la família Agullana. El seu col·legi va esdevenir el centre de formació de les elits ciutadanes, dels fills dels regidors i també de les famílies benestants del corregiment. Allí estudiaren Francesc Xavier Dorca, Francesc de Ciurana, Marià Berga, Josep Valls i Geli i molts altres personatges il·lustres que ocuparien importants càrrecs eclesiàstics i polítics. No es tractava d'una comunitat gaire nombrosa, però la seva influència i capacitat de penetració social era molt gran.

La configuració d'un estat d'ànim col·lectiu contra els ignasians fou un procés que va tenir lloc durant el set-cents en diversos regnes absolutistes en el marc polític de laïcització i consolidació del poder reial. La Companyia de Jesús actuava amb una autonomia contrària a la concentració del poder, era "un estat dins de l'estat", un element de caràcter internacionalista i

incontrolable, depenent directament de Roma. Els ignasians tenien molts enemics dins la pròpia església, especialment entre els capítols catedralicis i els ordes monàstics, als quals disgustava l'esperit corporatiu amb què actuaven i la seva acumulació de poder basada en la influència política, social i econòmica aconseguida a través de l'ensenyament, la confessió i l'acumulació de béns.

A la corona espanyola, el context d'animadversió vers els jesuïtes s'endurí des de mitjan segle. L'any 1766 els jesuïtes foren acusats d'instigar el motí de Squilace, raó per la qual s'engegà la "pesquisa reservada", un conjunt d'accions destinades a investigar i culpar els jesuïtes d'aquest i altres crims. A Girona, van col·laborar en el procés acusatori unes 20 persones, entre les quals hi havia nou eclesiàstics provinents de diversos ordes i del Capítol de la Catedral. L'home més destacat en el procés gironí, qui més bé sistematitzà i argumentà les acusacions, fou el canonge de la Catedral Francesc Berga, al qual una estada de vuit anys a la Cort i la seva pròpia ambició personal el portaren a allunyar-se d'una bona relació de veïnatge juvenil amb els ignasians. De fet, però, darrera les seves acusacions s'amagava el joc de poder entre les dues institucions.

El resultat final de la seva expulsió, a banda de l'estranyament de les persones, fou el traspàs de les seves rendes a l'estat. El jesuïtes gironins tenien cases i terres arreu del bisbat, que foren subhastades públicament l'any 1777. El líquid, compost per unes rendes de 2.376 lliures anuals que havien acumulat un efectiu de 7.348 lliures, també quedà en mans de l'erari públic, que en bona part el va haver d'utilitzar per sufragar les despeses de l'expulsió. Per

últim, la fundació que havia fet la família Agullana d'una renda anual de 800 lliures destinades al col·legi dels jesuïtes, minorada a 400 l'any 1717 per subvencionar la universitat de Cervera, fou repartida entre l'Ajuntament i el Capítol de la Catedral. Ambdues institucions destinaren els pocs diners que quedaven per suportar les despeses dels seus respectius centres d'ensenyament: les escoles municipals i el seminari i el col·legi tridentí.

Pragmática Sanción del monarca Carlos III, mitjançant la qual ordenà l'any 1767 l'expulsió dels Jesuïtes, un orde molest per al poder regi i per a la resta de l'estament religiós.

✠ DON CARLOS

POR LA GRACIA DE DIOS REY DE CASTILLA, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias, de Jerusalén, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Sevilla, de Cerdeña, de Cordova, de Corcega, de Murcia, de Jaen, de los Algarves, de Algecira, de Gibraltar, de las Islas de Canarias, de las Indias Orientales, y Occidentales, Islas, y Tierra-Firme del Mar Oceano, Archiduque de Austria, Duque de Borgoña, de Brabante, y de Milan; Conde de Abipurgo, de Flandes, Tirol, y Barcelona; Señor de Vizcaya, y de Molina, &c.

ABIENDOSE expedito una Real Pragmática Sanción en fuerza de Ley, su fecha en el Pardo á dos del corriente mes de Abril para el granamiento de estos Reynos á los Regulares de la Compañia, ocupacion de sus temporalidades, y prohibicion de su restablecimiento en tiempo alguno, con las demás prevenciones que exprese, cuyo tenor es á la letra como se sigue: = DON CARLOS por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias, de Jerusalén, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Sevilla, de Cerdeña, de Cordova, de Corcega, de Murcia, de Jaen, de los Algarves, de Algecira, de Gibraltar, de las Islas de Canarias, de las Indias Orientales, y Occidentales, Islas, y Tierra-Firme del Mar Oceano, Archiduque de Austria, Duque de Borgoña de Brabante, y de Milan, Conde de Abipurgo, de Flandes, Tirol, y Barcelona; Señor de Vizcaya, y de Molina, &c. = Al Serenísimo Príncipe Don Carlos, mi muy caro y amado Hijo; á los Infantes, Prelados, Duques, Marqueses, Condes, Ricos-Hombres, Prioros de las Ordenes, Comendadores, y Sub-Comendadores, Alcaides de los Castillos, Casafuertes, y llanas; y á los del mi Consejo, Presidente, y Oidores de las mis Audiencias, Alcaldes, Alguaciles de la mi Casa, Corte, y Chancillerias; y á todos los Corregidores, e Intendentes, Afiliados, Gobernadores, Alcaldes mayores, y ordinarios, y otros qualquier Jueces y Justicias de estos mis Reynos; así de Realengo, como los de

La cultura gironina del set-cents

L'ambient cultural i intel·lectual de la Girona del set-cents ha estat definit pel filòleg Albert Rossich amb aquestes paraules: “*ni gaire ric ni gaire pobre, com correspon a una ciutat més o menys ben situada, amb centres d'estudis proporcionats a les seves necessitats i amb una moderada vitalitat econòmica*”. Aquesta valoració fa referència a l'obra d'uns escriptors i erudits plenament inserits en l'ordre social borbònic, ben allunyats del pensament crític de la Il·lustració europea, però capaços de fer una notable aportació a la cultura local.

La supressió de la universitat de Girona l'any 1717 fou un contratemps insalvable a l'hora de bastir un entorn estimulants per a la creació intel·lectual, malgrat que institucions d'ensenyament com el Seminari o alguns convents van donar una certa continuïtat a la formació de més alt nivell. Els convents foren amonestats algunes vegades per mantenir una activitat docent de tipus universitari que no els corresponia, atesa l'exclusivitat de Cervera. Del món de l'ensenyament van sortir dues obres notables. A principi de segle, l'any 1703, el professor de retòrica i poètica de la universitat de Girona Narcís Julià va publicar un manual en català sobre versificació, *El Parnàs*

El teatre era una de les principals diversions populars, i va tenir un punt d'inflexió en el segle XVIII, quan l'any 1769 l'Ajuntament destinà l'antic Palloll, un magatzem de grans o material de guerra segons l'època, a teatre estable de comèdies.

*català. Al final de la centúria, al Seminari de Girona, la tasca del pedagog, poeta i traductor Pere Bes i Labet va convertir-se també en una obra orientada a l'ensenyament: *Método propio, puro, perfecto, necesario y utilísimo para formar buenos retóricos y versistas latinos* (1787).*

L'església era el gran focus de cultura gironina del set-cents, ateses les condicions de la ciutat: pes demogràfic relativament important i elevada formació del col·lectiu eclesiàstic en comparació a la resta de la població. Els llibres de pietat i els sermons foren la manifestació més corrent d'aquesta cultura eclesiàstica escrita. Vinculada als franciscans hi havia l'Acadèmia de Sant Tomàs, que cada any commemorava la festa del sant amb un oratori compost per a l'ocasió, generalment en llengua castellana. Formaven part d'aquesta entitat algunes de les personalitats destacades de la cultura gironina, com Francesc Isern, autor d'un *Compendi breu de las quatre reglas generales de la arismetica practica*, publicat abans de

1759, el pedagog i orador sagrat Cir Valls i Geli, que participà activament en l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, o el rector d'Ollers Baldiri Reichach, autor de les conegudes *Instruccions per l'ensenyança de minyons*.

Del món eclesiàstic també provenen els erudits més rellevants. Entre ells destaquen Josep de Taverner i d'Ardena, bisbe de Girona i historiador, Antoni Fàbrega, també historiador, prior del convent de Sant Agustí de Girona i membre de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, o Josep Ullastre, autor de la primera *Gramàtica Catalana* coneguda. Potser fou Antoni de Bastero, gramàtic, lexicògraf i provençalista, aquell que desenvolupà una obra de més volada.

La literatura profana o de creació no es pot comparar ni per volum ni per qualitat a l'esmentada fins ara. Destaca un poema en català de Benet de Sala i Cella, membre d'una família gironina important, i la poesia de Agustí Eura, eclesiàstic a Girona entre 1719-1723, època de la qual es conserven alguns poemes.

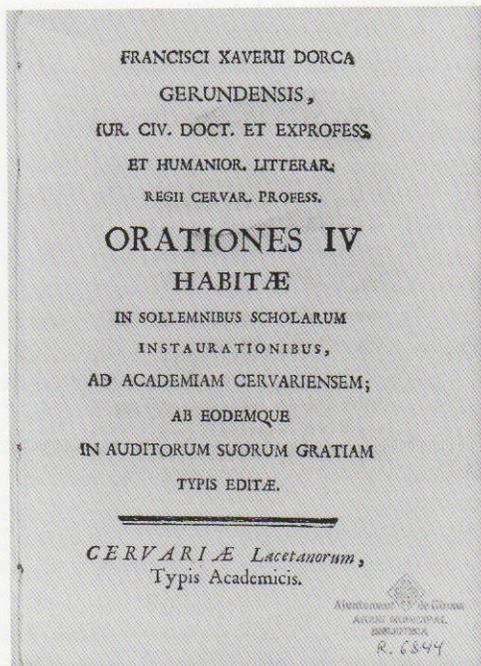
En el període que ens ocupa, es pot dir que va tenir lloc l'origen de la premsa a la ciutat de Girona, atès que l'any 1787 va començar a publicar-se la *Gazeta de Gerona*, caracteritzada per la seva fidelitat a la corona espanyola en el marc dels conflictes financers contra França i Anglaterra.

D'allò que hom podria anomenar pensament il·lustrat, entès com a reflex local de l'obra crítica dels pensadors europeus vers la seva societat, no se'n troba pràcticament cap mostra. Però inserida en la dinàmica d'oposició a l'ideari il·lustrat s'ha de ressaltar la figura de Francesc Xavier Dorca, que articulà amb coherència la seva posició.

Fora de la producció escrita, però estretament relacionada amb el món

literari, en l'àmbit del consum cultural de la població, cal destacar les representacions teatrals, que van tenir un punt d'inflexió determinant en el segle XVIII: l'any 1769 l'Ajuntament destinà l'antic Pallol, un magatzem de grans o material de guerra, segons l'època, a teatre estable de comèdies. Les representacions devien tenir una notable afluència de públic, perquè es destinaren molts recursos a l'agencament del local, especialment per part dels seus arrendataris. Quant a les obres que s'hi representaven, responien al prototipus de companyies que solien demanar permís d'actuació, "compañías españolas de comedias" que portaven un repertori d'autors clàssics castellans.

L'obra de Francesc Xavier Dorca, un dels principals pensadors del segle XVIII gironí, s'insereix en el corrent d'oposició eclesiàstica culta a l'ideari il·lustrat.

L'ensenyament

A començament del segle XVIII hi havia a Girona mestres privats que, mitjançant autorització municipal, tenien escola de primeres lletres oberta al públic. L'any 1728 començà a funcionar una escola municipal pública i gratuïta, situada al carrer del Pes de la Palla. La insuficiència d'un sol centre féu que l'any 1733 l'Ajuntament es plantegés obrir una escola de primeres lletres al barri de Sant Pere i Sant Feliu per afavorir l'accés dels nens d'aquest barri a l'ensenyament. Només ha quedat constància de la seva existència a partir de 1755. En el Manual d'Acords municipal de 1764 apareix la referència d'una escola que havien posat en marxa els jesuïtes l'any 1763: *"una enseñanza de primeras letras de leer i escribir, que sin interes alguna añadieron en el año proximo pasado al dicho su colegio"*.

La formació en les primeres lletres dels fills de les famílies privilegiades es feia habitualment mitjançant un mestre particular, que iniciava els nens i nenes en l'aprenentatge de la lectura, l'escriptura, la comptabilitat, les bones maneres i els adoctrinava en la fe catòlica. Alguns intel·lectuals gironins destacats de l'època, com Pere Bes i Labet o Joan Salgueda, van exercir de mestres dels fills de famílies benestants gironines

L'ensenyament de llatinitat (gramàtica, retòrica i filosofia), equivalent, amb el risc que suposa la comparació, a l'ensenyament secundari actual, va estar en mans dels jesuïtes des de 1717 fins la

seva expulsió l'any 1767, moment en què passà a càrrec del consistori, després d'un intens estira i arronsa amb el bisbat. L'ajuntament disposava de 400 lliures per pagar aquests estudis, a les quals se sumaven les rendes dels censals de les causes pies dels ardiaques Agullana, que van haver de disputar amb el bisbat, atès que aquest les volia per al seu col·legi-seminari. Així, a la fi de segle, el municipi tenia a càrrec seu el que ara anomenariem ensenyament primari i secundari, per bé que els itineraris formatius podien seguir vies alternatives de caràcter privat.

Després de les escoles de llatinitat, els estudiants amb vocació eclesiàstica estudiaven en el seminari de Girona,

Una vegada fou liquidada la Universitat, el Seminari restà com el centre d'ensenyament més important de la ciutat, des d'on es formava el nombrós grup eclesiàstic de la diòcesi.

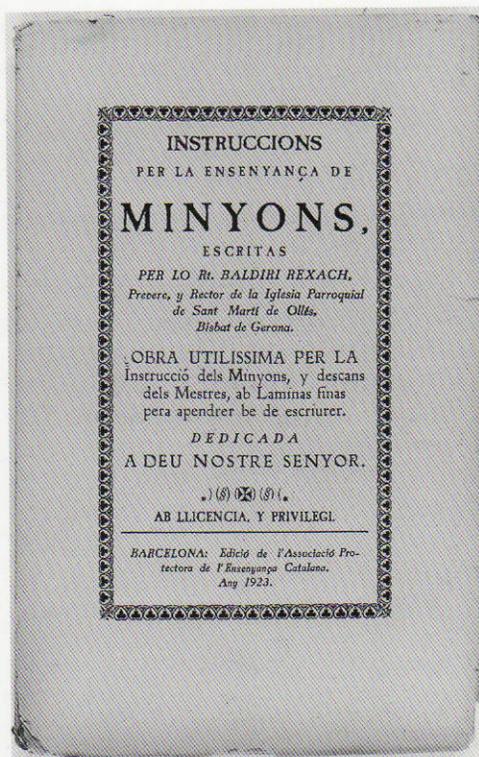

des d'on podien passar a la universitat a llicenciar-se en teologia o dret. Els estudiants de vocació laica anaven a les universitats de Cervera, Gandia o Osca a estudiar dret o medicina, llevat d'aquells que anaven a les universitats de Tolosa o de Montpeller. En aquesta darrera cursaven els estudis de medicina dos estudiants becats anyalment per una fundació que instituï l'any 1452 el metge gironí Joan Bruguera

L'any 1790 es va crear l'escola de dibuix, també a càrrec del municipi, i lligada a la Reial Junta de Comerç de Barcelona, en la qual s'ensenyava dibuix i algunes nocions d'arquitectura, indispensables per al progrés de la major part dels oficis. En el seu origen fou promoguda pel bisbe Tomàs de Lorenzana, personatge que també donà un impuls notable al seminari, que restava com a centre d'ensenyament més important de la ciutat una vegada expulsats els jesuïtes.

Les escoles de primeres lletres gironines no presentaven cap distinció especial en els seus plans d'estudis que pogués diferenciar-les de les d'altres indrets, però es percebia en l'ajuntament i en els sectors dedicats a l'ensenyament un gran interès per impulsar i mantenir unes escoles dignes. Una junta d'estudis examinava els mestres i vetllava pel correcte desenvolupament de la seva tasca, malgrat que les condicions salarials tampoc no permetien unes exigències aclaparadores. En aquest context s'ha de ressaltar la figura de Baldiri Reixach i la seva obra, publicada l'any 1749, *Instruccions per l'ensenyança de minyons*.

Respecte a la quantitat d'alumnes escolaritzats, tots nois, a final de segle estava xifrada en uns cent vint joves en les escoles de primeres lletres, setanta alumnes en l'escola de dibuix, la major part dels quals eren artesans o persones

L'obra de Baldiri Reixach publicada l'any 1749, instruccions per l'ensenyança de minyons, promovia l'ensenyament en la llengua materna o de la "pàtria".

que treballaven en algun ofici, i uns vuitanta en l'escola de llatinitat. Per a les noies, fora de l'àmbit privat, no es disposava d'oferta formativa de llegir i escriure, però algunes aprenien una "educació de gènere", internes en convents de la ciutat. El balanç formatiu gironí del final de la centúria no era gens negatiu si es compara amb altres àmbits. Una bona part de la massa urbana coneixia un rudiment de l'alfabetització, la signatura, mentre que l'estructura social presentava un nombre elevat d'advocats o causídics, alhora que exercien la medicina professionals preparats i entregats a la feina.

va un edicte sobre diverses qüestions - revenedors, criaça de porcs dins la població, etc.- i ordenava que es posés “*en idioma catalán para inteligencia del público*”.

Les institucions civils més importants, aquelles que movien més homes i capitals de la ciutat, l'hospital i l'hospici, i abans la Pia Almoina, utilitzaven la llengua catalana en exclusiva per a la gestió del seu patrimoni. Igual que la resta d'institucions, per comunicar-se amb les autoritats administratives o judicials borbòniques usaven el castellà, i per relacionar-se en el seu entorn socioeconòmic, el català, llengua en què es realitzava la part més significativa de la seva producció documental.

Respecte al seu ús social, resta palès que les masses urbanes o rurals continuaren parlant català. L'ensenyament de primeres lletres continuà amb la inèrcia de seguir fent-se en català, llengua en la qual s'editaren la major part de manuals; el de Baldiri Reixach, que recomanava l'ensenyament en la llengua del país, o l'aritmètica de Francesc Isern. És a partir de la Reial Cèdula d'Aranjuez de 1768 que el castellà va esdevenir la llengua obligatòria de l'ensenyament primari, però la seva implantació no era ràpida ni fàcil. Poc castellà podia ensenyar el mestre gironí del qual es feia un informe general negatiu, on s'afegia: “*era de cortísima agilidad en el idioma español, tan necesario y prevenido con repetidas órdenes por nuestro soberano*”. En les escoles de llatinitat dels jesuïtes, on es formaven els fills de les classes benestants, la presència del castellà ja era més accentuada, però conjuminada amb el llatí. De l'efecte que causà aquesta formació en els estrats superiors de la piràmide social no se'n sap gaire res. Francesc Gelabert diu en la

seva *Topografia médica de Gerona*, escrita cap a 1803, que a Girona parla català tothom, fins i tot “*la gente de buen tono*”.

Els llibres més populars de les biblioteques de la ciutat, evidentment en mans de població benestant, eren el *Kempis*, l'*Exercici del Cristià*, *El llibre del Rosari*, *La Passió* i les vides de sants i novenes. Dins d'una temàtica laica destacaven *Les Faules d'Isop* i *El Partinoples*, un llibre de cavalleries. Molts d'ells estaven impresos a Girona (entre els impressors més destacats hi havia els Oliva i els Bro) i traduïts al català, fet que mostra com, fora de la creació, l'acció més passiva de la lectura es feia majoritàriament en la llengua vernaclea.

L'església en el seu conjunt va jugar un paper favorable en la conservació de la llengua, atesa la necessitat que tenia de fer arribar el seu missatge a una població que disposava del català com a únic vehicle lingüístic de comunicació. També bona part de la seva producció documental, especialment la relacionada amb el seu patrimoni, estava escrita en català. Els llibres d'obra de la catedral estan íntegrament escrits en la llengua del país.

Pensem que serà durant el segle XIX quan l'estat podrà incorporar a la seva voluntat assimiladora l'eficàcia, relativa, això sí, d'un sistema administratiu i d'ensenyament, i traduir, encara que sigui escadusserament, el desig uniformador en fets. El segle XVIII, l'ús social de la llengua es va mantenir ple. De l'ús administratiu, a manca d'estudis més aprofundits, es podria dir que conservà una bona salut, igual que a l'ensenyament. Potser fou en l'àmbit de la llengua culta on començà una davallada que no tindria aturador fins a final del XIX.

Eclesiàstics, erudits, polítics i científics

En la nòmina dels gironins més destacats del set-cents ocupa un lloc preponderant el sector eclesiàstic. L'historiador de la llengua Modest Prats ha fet notar que al llarg del segle XVIII apareixen arreu de les terres de Girona una sèrie de clergues que tenen en comú el fet d'ocupar una posició preeminent en la cultura catalana d'aleshores, i que, tard o d'hora, mantenen una relació força intensa amb la ciutat de Girona. Narcís Julià (Torroella de Montgrí, 1657 - Girona, 1705), estudià a Girona, on s'ordenà sacerdot. Exercí un temps a Torroella, per bé que l'any 1690 fou professor de lletres humanes a la Universitat de Girona, on ocupà una càtedra. Escriví un tractat de mètrica i versificació destinat a ser emprat en la seva activitat docent, intitulat el *Parnàs Català*. Morí encara jove a Girona, als 47 anys.

Un altre clergue, Antoni de Bastero (Barcelona, 1675 - Girona, 1737), se'n presenta com el filòleg català més important del segle. Nascut a Barcelona, s'instal·là a Girona l'any 1699, en tant que coadjutor a la Sagristia Major de la Catedral, feina que l'obligà a tenir cura de la Pia Almoïna del Pa de la Seu. El 1702 fou nomenat sagristà major. Bastero va viure a Roma del 1710 al 1724, oficialment amb l'objectiu de defensar els interessos de la Sagristia en un llarg plet, però les recerques de Francesc Feliu apunten al fet que es tractà d'un exili encobert motivat per les seves simpaties a la causa dels Austries. En retornar del seu exili romangué primer a Barcelona i retornà a Girona el 1729, quan el seu germà Baltasar fou nomenat bisbe de la ciutat i ell passà a ocupar el càrrec de vicari general. En els darrers anys emprengué la redacció d'una ambiciosa *Història de la llengua catalana*, que deixà inacabada.

Francesc Xavier Dorca (Girona, 1736-1806) és també una figura emblemàtica del període. Es formà als jesuïtes de Girona, i després estudià lleis a la Universitat de Cervera. El 1772 gaudia de la càtedra d'oratória d'aquesta universitat, on dugué a terme nombrosos discursos acadèmics. Arribat a la maduresa, les cròniques ens el presenten com un veritable humanista: literat, teòleg, filòsof, jurista, poeta, orador i erudit en història, amb el domini de diverses llengües, a més del llatí i el grec. En tornar a Girona fou nomenat Canonge de la Catedral, col·laborà amb el bisbe Tomás de Lorenzana i escrigué diverses obres: una vida de sant Feliu (1799) i, un estudi sobre els màrtirs gironins (1807), i deixà inèdit un episcopologi.

De Círus Valls i Geli (Rupià, 1741-Girona, 1818?), gràcies als estudis de Salomó Marquès i Josep Maria Marquès sabem que fou un predicador, escriptor i acadèmic que es doctorà en teologia per la Universitat de Gandia l'any 1763. Regí la càtedra de retòrica del Col·legi Tridentí de Girona de 1769 al 1791, i l'any 1790 edità a Barcelona una obra en tres volums dedicada a promoure els estudis de llatinitat i belles arts.

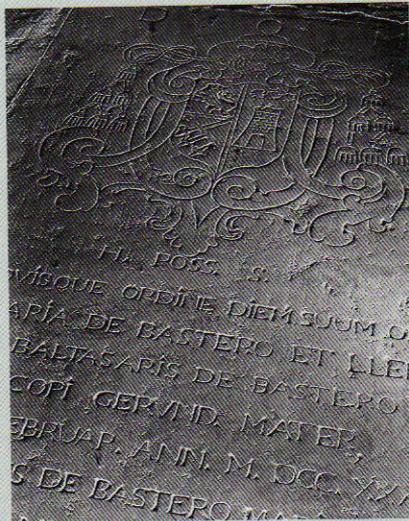
Altres eclesiàstics destacats del període foren Francesc Isern, Pere Bes i Labet (Girona, 1747-?), llatí i poeta i, sobretot, Tomás de Lorenzana, que tot i no néixer a Girona, hi desvetllà una gran activitat mentre fou bisbe en erigir-se en impulsor de nombroses iniciatives en l'àmbit de la cultura i l'assistència social.

Més enllà del cercle eclesiàstic, a Girona cal destacar Jaume Oliveras, capdavanter del gremi de paraïres, que reeixí a endegar una petita fàbrica de teixits i que es mostrà molt combatiu i crític vers la municipalitat. Al seu torn, Jaume Oliveras presentà al Consistori diverses iniciatives en el marc del reformisme il·lustrat. N'és prova la sol·licitud de crear una Societat Econòmica d'Amics del País. L'any 1772 féu l'experiment de fabricar pa amb farina i patata, producte aleshores gairebé

desconegut, i que tenia l'objectiu d'estalviar un producte tan bàsic com el blat. La corporació gironina fou poc receptiva al seu experiment i Oliveras el presentà finalment a la Junta de Comerç de Barcelona.

En l'àmbit de la política destaquem Francesc de Delàs i Silvestre, cavaller, ciutadà honorat de Barcelona i llicenciat i doctor en lleis a les universitats de Cervera i Osca. Fou procurador síndic general de 1767 a 1769, càrrec des del qual tingué una actuació preeminent en l'extinció del dret de portes, l'organització dels estudis, l'alienació dels béns dels jesuïtes i l'erecció de l'Hospici, entre altres. Més tard, fou elegit pels compromissaris dels barris i gremis com a diputat del Comú, càrrec que exercí de 1773 a 1775. L'any 1779 participà econòmicament i com a administrador en l'organització de l'armament del cors de Martí Badia a la vila de Palamós. Al govern de la ciutat, també destacaren Joan Ignasi de Foixà i Josep d'Oliveras i de Carbonell. Aquest darrer fou regidor, diputat al Consell d'Hisenda i Sala d'Única Contribució a Madrid pel Principat de Catalunya i Regne de Mallorca des de 1771, i l'any 1783 el trobem ocupant el càrrec de corregidor de Càceres per nomenament del rei.

Altres gironins destacats foren Julià Gaspar Casal, que va descriure la rubeola en el llibre *El mal de la rosa. Su historia, causa, casos, curación*. Cristòfol Tomàs i Rosés, que fou doctor en medicina (1785), format a l'Escola de Montpeller publicà una tesi sobre les aigües minerals de Pedret (1787) i sobre les malalties reumàtiques i gotoses (1808), i fou metge i cirurgià militar. J. Roura i Estrada, format a la Universitat de Girona, introduí a Espanya la fabricació del gas per a l'enllumenat. Miquel Barnadas, també alumne de l'esmentada Universitat, fou metge reial i botànic, i arribà a ser director del Jardí Botànic de Madrid.

La làpida del bisbe Baltasar de Bastero (1729-1745), al Claustre de la Catedral.

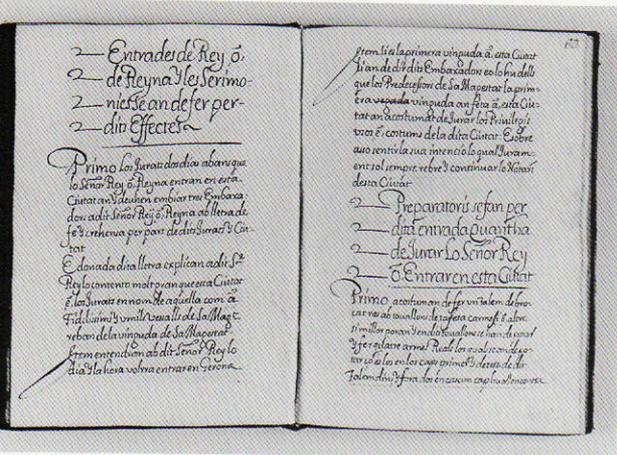
Les festes al carrer

Al llarg del segle XVIII no sovintaven gaire les ocasions per a les celebracions públiques, com no fos durant les festivitats relacionades amb les visites, les proclamacions i els natalicis reials, les petites transgressions que es permetien durant els Carnestoltes i, per damunt de tot, les fires de Sant Narcís. Pel que fa a les visites de personatges reials, Girona va rebre les visites de l'infant Carles Borbó Farnesio el novembre de l'any 1731, i de l'infant Felip el març del 1742. La programada visita de la infanta, futura

duquesa de Savoia, no es duqué a terme ja que la visita passà de llarg per fora de la ciutat pel fet que hi havia una passa de verola.

En totes les ocasions que un membre de la família reial visità la ciutat es publicà un opuscle que recollia exhaustivament totes les celebracions que acompanyaven la visita. El més usual era que s'embellissin els carrers, aprofitant l'avinentesa per enderrocar algun pas o voladís en mal estat i pintar les cases i refer l'empedrat del recorregut reial. Paral·lelament, els gremis s'afanyaven a construir grans escenaris efímers al·lusius a la monarquia i als sants patrons de la ciutat. La porta de l'Areny, la plaça de les Cols, el carrer dels Ciutadans i tot el recorregut cap a la Catedral era l'espai on confluïen damascs i tapissos, torxes i arcs de triomf. Usualment la Catedral era l'indret on es feia el solemne acte religiós, i a la Casa de la Ciutat, a la plaça del Vi, s'iniciaven els actes lúdics. En tots els casos, una delegació del govern municipal anava a rebre el membre de la família reial a les Mallorquines, on es complia tot un ritual de benvinguda i submissió.

Igualment sonades eren les festes de proclamació d'un nou monarca, fet que s'esdevingué el març del 1724 amb la proclamació de Lluís I, l'octubre del 1746 amb Ferran VI i, sobretot, el febrer del 1789 amb la del rei Carles IV, que costà unes 6.400 lliures, una xifra molt rellevant a l'època. Era normal celebrar balls, focs d'artifici i convidar oradors que exaltessin la significació de l'acte i la importància de la institució monàrquica. També eren festejats, tot i que de manera més oficial i continguda, els natalicis de membres de la família reial, com s'esdevingué el 1771 i el 1783. En el cas dels natalicis, temps abans del part es feien prescs per

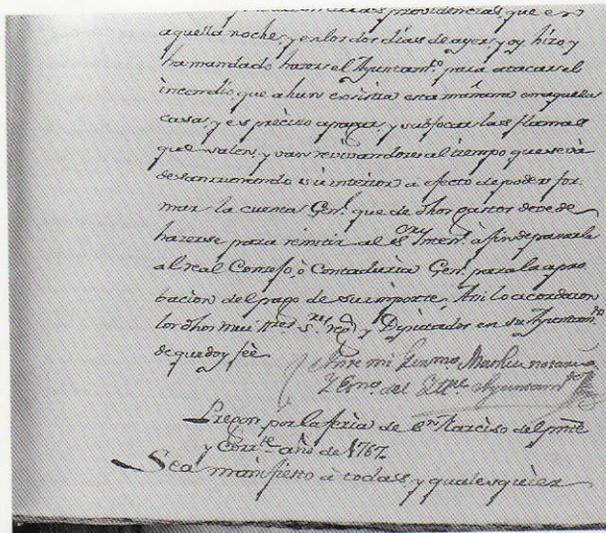
La ciutat de Girona celebrà tant les visites reials de l'infant Carles Borbó Farnesio el novembre del 1731 i de l'infant Felip el març del 1742, com les proclamacions reials de Lluís I el 1724, Ferran VI el 1746 i, sobretot, Carles IV el febrer del 1789.

tal que tot el procés de gestació es culminés de manera satisfactòria.

Amb tot, el natalici més celebrat s'esdevingué el desembre de 1783 en coincidir el naixement dels infants Carles i Felip amb l'acord de pau amb Anglaterra. Es varen fer dos balls, un per a la gent més distingida a la plaça del Vi, on un grup de màscares dansaren "contradamas y bailes de escola", i un altre per al poble ras a la plaça de les Cols, que va durar fins al capvespre. Dissortadament, els balls, misses i luminàries es veieren deslluïdes per una intensa pluja que va acabar provocant uns greus aiguats el dia 21 de desembre.

Les festes del Carnestoltes se seguien celebrant, per bé que sota una severa vigilància de les autoritats. Cal tenir present que des de l'any 1641 s'havia commutat l'antic vot de no permetre balls, disfresses ni màscares, a canvi d'obligar-se la ciutat a una sèrie de misses i dejunis i, sobretot, a dotar una donzella pobra per facilitar el seu matrimoni. Amb el pas del segle, tot i mantenir-se ambdues obligacions, s'havia anat produint una certa relaxació en la celebració, de manera que sovintejaven els balls i les mascarades. Per tot això l'Ajuntament decidí el juliol de 1779 analitzar la situació i demanar un dictamen sobre les actuacions a emprendre a diversos religiosos i juristes. Ja abans -almenys així es troba documentat l'any 1773- s'arrendava el teatre municipal per als saraus i divertiments de les Carnestoltes, suposament com un mitjà de concentrar la celebració en un recinte tancat i poder-ne així controlar més fàcilment els possibles excessos.

No cal dir que la festa que aplegava més gent i que tenia més tradició a la ciutat eren les Fires de Sant Narcís. Nascudes originàriament com a gran

Les fires de Sant Narcís era la celebració més tradicional i que aplegava més forasters a Girona. Eren anunciades en un pregó que es llegia pels carrers amb acompanyament de música de trompetes i tabals.

fira de venda i comerç de productes agrícoles i de mercaderies, amb el temps havien anat introduint elements de festa aprofitant l'avinentsa de congregar a Girona durant una setmana forasters procedents d'arreu de les comarques veïnes. Usualment la fira durava vuit dies a partir del 28 d'octubre, i era anunciada en pregó, que es llegia pels carrers acompanyat de música de trompetes i tabals.

A la fira era permès portar-hi a vendre robes, mercaderies, queviures i bestiar, el qual s'havia de vendre al llit de l'Onyar, en l'espai comprès entre la porta de Sant Francesc i la Font del Rei. Durant les fires es mantenia una certa permissivitat, tot deixant entrar a la ciutat tota mena de gent, si bé se n'exceptuaven els "berros, traidores, rompedores de caminos, falsificadores de monedas, ladrones y sodomitas".

Les festivitats religioses

La societat gironina era impregnada d'un intens sentiment religiós. Destacava, per damunt de tot, la festivitat del Corpus, que se celebrava seguint un ritual consuetudinari. Atès que la processó general constituïa l'element central de la festivitat, setmanes abans els dos regidors obrers recorrien els carrers per on havia de transitar per tal d'inspeccionar l'estat de les façanes, teulats i balcons i promoure l'agençament d'aquells que amenassessin ruïna i consegüentment poguessin produir alguna mena d'accident. Usualment aquesta inspecció incloïa la plaça del Vi, el carrer dels Ciutadans, el carrer de la Força, el Portal de Sobreportes, el carrer Bonaire, el carrer de la Barca, el carrer dels Calderers, la baixada de Sant Feliu, el carrer de les Ballesteries, el carrer de l'Argenteria, la plaça de les Cols i el carrer dels Abeuradors, en un recorregut circular que permetia apropar-se a la Catedral i la Col·legiata de Sant Feliu. Uns dies abans es publicava el pregó, en què es reiterava l'obligació dels veïns de netejar i escombrar els carrers i es concretaven la mena d'adorns i penjolls permesos, així com la prohibició de dur a terme qualsevol mena de representació que no s'ajustés a l'ortodòxia de la festa.

L'altra celebració religiosa més reconeguda era la Puríssima Concepció, amb un ritual semblant al de la festivitat del Corpus, la publicació d'un

Una de les celebracions religioses més tradicional era la processó per pluja, tant per deturar-ne l'excés com per reclamar-ne la presència. En els casos més extrems, congregava milers de persones.

pregó el dia 4 de desembre de cada any i la concreció de la participació veïnal i dels gremis. En aquest cas es prohibia fer burla d'aquells qui portaven els gegants i capgrossos, elements bàsics i distintius d'ambdues celebracions. La presència d'una representació dels gremis era un punt rellevant en la festivitat, de manera que cadascun dels gremis de la ciutat hi havia d'assistir amb les seves banderes respectives i amb una munió de ciris encesos, amb l'obligació d'acompanyar els regidors de la ciutat fins la Catedral, on es feia l'ofici solemne. La vigília de la processó es feia un dejuni general en aplicació d'un vot que es va fer l'any 1650 amb motiu de la terrible epidèmia que assolà la ciutat.

Eren també molt celebrades les festes de l'Àngel Custodi, amb una processó, a la primeria del mes d'octubre,

les processons de dijous i divendres sant, la processó general de sant Narcís del 18 de març, així com la funció de les 40 hores d'oració a la Catedral, que es va restablir l'any 1776. Per altra banda, diverses confraries i gremis de la ciutat celebraven actes religiosos puntuals; l'any 1771 l'Ajuntament va dur a terme un inventari d'aquestes festes religioses menors, comptabilitzant-ne un total de trenta-dues, de les quals tretze eren organitzades per confraries adscrites a distintes esglésies i convents i dinou promogudes pels gremis de la ciutat.

Val a dir que, sovint, fets excepcionals o inusuals propiciaven tot seguit algun acte religiós, fet ben natural en el context d'una vila fortament influenciada per la clerecia. El 28 de març del 1735 es fa un tedèum i lluminàries per celebrar la conquesta de la ciutadella de Messina, i l'11 de juliol del mateix any es repetia la celebració amb motiu de la conquesta de la plaça forta de Siracusa.

Una de les celebracions més recordada de l'època fou la massiva rebuda dispensada a un grup de captius cristians alliberats de Tunis, on estaven retinguts pels sarraïns, mitjançant el pagament d'un rescat per part de frares mercedaris. Arribaren a Girona el 18 de novembre de l'any 1752 -en total 236 persones- que foren acompanyades per una gran gentada arreu de la ciutat en una multitudinària processó, fins la seva arribada al Convent de la Mercè, seu dels frares encarregats de l'alliberament de captius, on se'ls oferí un gran àpat. L'endemà continuaren camí cap a les seves respectives ciutats. Prova del ressò d'aquesta arribada és el fet que el Manual d'Acords els dedica moltes pàgines explicant amb gran proximitat de detalls l'esdeveniment, i que aquest episodi apareix tam-

bé profusament narrat en el diari personal que ens ha llegat el procurador Salvi Escarrà, que fa esment de la curiositat que un acte d'aquesta mena no se celebrava des de l'any 1501.

Els pregons per a la celebració de les festes de la Puríssima Concepció i del Corpus contenien una sèrie de disposicions curioses com aquestes dels anys 1760 i 1783. *"..que ninguna Persona goce, ni presume inquietar, ni injuriar de palabras, ni en otra manera, a los que llevarán los Gigantes y demás de su comitiva bajo la pena de diez sueldos y otras a arbitrio de su excelencia"*. Remarcaven també que els representants dels gremis no portessin posats els barrets car *"sirve más de escándalo que de devoción"*. *"Que todos deban limpiar, empalizar y enramar las calles y plazas por donde pasará dicha solemne procesión, es a saber que cada qual en sus lindares y que ninguna persona haga entremeses ni representaciones deshonestas bajo la pena de veinte sueldos por cada qual que será hallada o probado haver hecho lo contrario"*.

A.H.C.G. Manual d'Acords 1760, acord 5 de desembre, fol. 416 v. i Manual d'Acords 1783, acord 17 de juny, fol. 100.

Aspectes de la vida quotidiana

La vida quotidiana de la Girona setcentista era presidida per l'observança d'una religiositat estricta i amb contínues demostracions de fervor públic, la creença en els miracles i les intervencions divines com a mitjà susceptible de resoldre els moments de greus dificultats, el control de la moral

DON FRANCISCO DE TARANCO

Y LLANO, CONDECORADO POR EL EMPERADOR DE todas las Rusias con la Orden Militar del Señor San Jorge, Patron de Zaratamo en Vizcaya, Mariscal de Campo de los Reales Ejércitos, Gobernador Politico y Militar de la plaza de Gerona y su Partido, y Subdelegado de rentas Reales, Caminos, Correos y Postas, &c.

Haviéndose fijado para los días 1.º de Mayo y 1.º de Agosto, y para el mes de Septiembre, los días de las fiestas públicas en el Teatro de Comedias que se empezará á la hora de la noche, deberá las concurrencias á ellos arreglarse á las prevenciones siguientes.

Deberán permanecer con vestidos decentes por sí mismos, Atos blancos, ni de Felpa, ni Botones, pudiendo únicamente llevarlos que asista de ellos.

Se pagará de entrada una Placa por Persona, y á fin de evitar toda confusión y la desorden que se causa con los cambios, se usará, en pagando cada uno, ó cada pareja la placa, ó dos pesetas, que corresponden.

No podrán entrar en la Sala con Capas, Capotes, ni Mantillas, pues entorpeciendo á los que van con ellas algunas débiles decaen en el pa-

rage destinado pagando seis Quartos por cada Capa de Hombre, y quatro Quartos por Capa de Mujer, Mantilla, ó Capote.

No se podrá fumar en la Sala, Palcos, ni Corredores, está en la entrada, ó Cuarto retirado.

En el orden de baile Mimas, Pasillos, y Contralanzas, deberán arreglarse á lo que dispone el Maestro de Salas, de modo del que estén mudando á su gusto, palmar, ni para Baile diferente, ni que dure más de lo que se dispone.

En las Contralanzas no se usará de ruidos violentos, ni de movimientos, ni acciones indecentes, pues deberán escudarse todas las señas con la Compañera, y detenerse correspondientes á un lugar público.

No se permitirá la entrada, hasta un cuarto de hora antes de empezar los Bailes.

Los contraventores á las referidas prevenciones serán castigados segun su clase, y distincion, hasta que separe del teatro publico de que Naturales, que no darán el menor motivo, de que se haya de tomar providencia alguna por falta de su exacto cumplimiento, que llama interes para distinguir de estas publicas Diverciones. Gerona 11 de Octubre de 1796.

Francisco de Taranco.

L'estricta moral imperant a l'època només era trencada en ocasions excepcionals, com ara els balls públics que se celebraven al Teatre Municipal i que eren regulats fins als seus més mínims detalls.

pública i, per damunt de tot, el manteniment d'una divisió social on l'església i les classes privilegiades exercien una influència extraordinària, i la pràctica de la beneficència com un mitjà d'evitar la proliferació de captaires i marginats.

Un dels temes més recurrents a l'època és el relacionat amb els temes de cerimonial. Ajuntament, església i corregidor rivalitzen per defensar de manera aferrissada les seves prerrogatives, encara que es tracti sovint d'autèntiques nimietats. N'és prova el fet que l'any 1787 el corregidor prohibeix imprimir el sonet que els estudiants de l'escola de gramàtica han escrit, pel fet que tracta l'Ajuntament amb el distintiu de "muy ilustre". Molest, tramet el sonet a Madrid per tal que decideixin entorn del dret d'emprar aquesta denominació, i només signa el permís quan l'Ajuntament s'hi enfronta obertament i duu també el cas a Madrid.

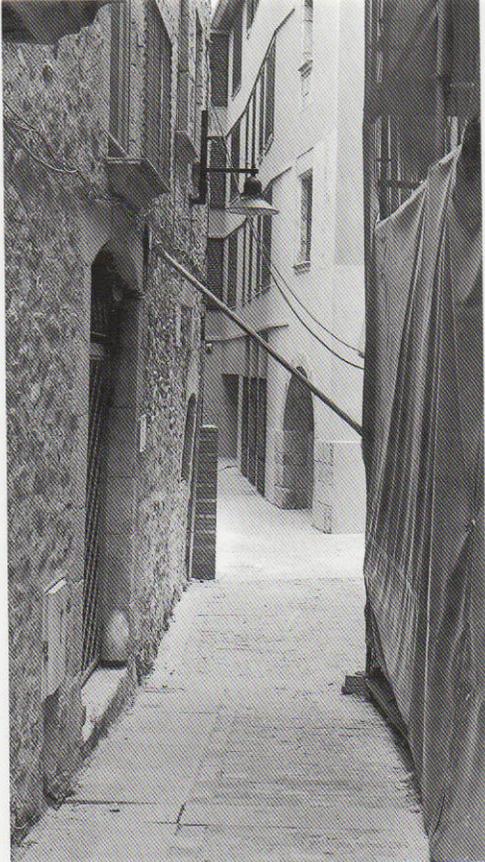
Un altre afer d'aquesta mena se suscità el mes d'octubre de l'any 1764 entre l'Ajuntament i el convent de Sant Francesc d'Assís per l'ús de la capella de la Verge de Loreto. Tot venia del fet que la diada de Nadal de 1763 l'Ajuntament, mitjançant un regidor i amb el suport d'una gentada enfurismada, volgué evidenciar el seu dret sobre l'esmentada capella tantant-la en plena missa. En altres casos era l'església la que imposava la seva llei: el 1727, un soldat que havia estat sortejat en la darrera lleva es refugià en una església i, tot i que l'Ajuntament demanà permís per treure'l a la força, no aconseguí el permís del vicari general. Tanmateix, el 1778, l'església s'oposa dràsticament a la possibilitat de deixar treballar en dies festius, malgrat que aquesta pràctica s'havia anat estenent per molts pobles de la

comarca. La resposta del bisbe Lorenzana és lapidària i al·ludeix a lleis divines, eclesiàstiques i humanes per mantenir la prohibició.

Per altra banda, el control de la vida al carrer era també una preocupació per als governants de l'època. Així, el juny del 1777 es prohibeix pescar al riu Onyar, així com banyar-s'hi. Pel que fa a la pesca, resulta que molts gironins empraven "berboles" -unes xarxes molt petites, prohibides- per pescar anguiles, les quals després portaven a vendre a les peixateries de la ciutat. Els principals transgressors eren els veïns de Sarrià i el Pont Major, que aprofitaven la proximitat del Ter i el fet de viure fora muralla per executar-ho amb total impunitat. Quant al bany, sembla que molts gironins es banyaven gairebé nus, provocant gran escàndol. Per evitar-ho, prohibeixen que hom es pugui banyar a l'Onyar des de l'indret de les Enderrocades -al capdavant del carrer del Carme- fins l'Hospital de Sant Llützer a Pedret.

Un ban del Governador militar del 1785 cridava l'atenció sobre les malifetes de la mainada. Pel que sembla, grups de xicots anaven per la ciutat cometent bretolades i, sovint, apedregant i molestant els qui circulaven pels carrers. El governador, Ladislao Havor, commina els pares a tenir cura dels seus fills, els exhorta a dedicar-los a alguna activitat útil i els amenaça de multar-los si en el termini de vuit dies no n'exerceixen un control més estricte.

La vigilància de la moral pública era també un tema gairebé obsessiu. Així, es controlava la utilització de les tavernes, de manera que als menestrals i jornalers que tinguessin casa se'ls prohibia anar-hi a menjar o beure, ja que sembla que s'hi gastaven tot el jornal. El juliol del 1781 es prohibia a tots els ciutadans, llevat dels transeünts,

La prostitució a la Girona del set-cents es localitzava a l'entorn dels carrers Sant Narcís i Pou Rodó, amb l'objectiu de tenir-la controlada i allunyada de les esglésies i convents del centre de la ciutat.

que es poguessin estar a les tavernes més enllà de les nou de la nit a l'estiu i a les vuit la resta de l'any. El problema més greu provenia, però, del voluminós contingent de soldats que mentre tenien diners freqüentaven les tavernes i produïen més d'un aldarull pel carrer.

La prostitució era sotmesa, també, a una vigilància molt estricta. Així, hom havia confinat les prostitutes a la zona dels carrers Sant Narcís i Pou Rodó, en un intent de constrenyir-les en un espai molt localitzat i, sobretot, lluny de les esglésies i convents i dels carrers més concorreguts del centre de la ciutat.

Vocabulari

Allotjaments: Obligació de la població civil de donar hostalatge als soldats en cas de manca de castells o casernes que propicià multitud d'abusos.

Alcalde Major: Anomenat també Lloctinent del Rei o del Corregidor. Substitueix al corregidor en els afers municipals, d'on esdevé la primera jerarquia en la seva absència.

Alcaldes o comissaris de barri: Funcionaris sota les ordres de l'ajuntament, que tenien al seu càrrec afers diversos relacionats amb el control de la població en uns barris determinats de la ciutat.

Alcavot: Persona que propiciava o encobria les activitats sexuals als bordells, oferint protecció i explotant econòmicament les prostitutes.

"Alois": Denominació emprada per referir-se als oficis del sector metal·lúrgic, englobats dins el gremi del qual n'era patró sant Eloi.

Assentista: Persona o companyia que subministra queviures i altres efectes. Són especialment remarcables aquells que subministraven queviures als ajuntaments mitjançant arrendament d'una contrata en subhasta pública.

Cadastre: Nou sistema contributiu imposat per part de la monarquia als països de la Corona d'Aragó després de la guerra de Successió.

Ciudadà honrat: Classe especial de ciutadans rellevants o prohoms, distingits per raó de llinatge o poder econòmic mitjançant nomenament reial.

Clavari: Funcionari municipal responsable de l'administració financera que custodiava una de les claus de la caixa de cabals del municipi.

Corregiment: Demarcació territorial de la monarquia borbònica que substitueix la Vegueria. Fou instaurada amb el Decret de Nova Planta l'any 1716, i perdurà fins la introducció de la província l'any 1833.

Corregidor: Era una magistratura d'origen castellà que tenia al seu càrrec el Corregint, on exercia la màxima autoritat en nom del Rei. Tenia funcions administratives, jurídiques, militars i polítiques.

Cors: Actuació naval empresa per particulars amb llicència del seu govern contra naus i béns d'estats enemics. Es diferenciaven dels pirates pel fet de sotmetre's a una reglamentació i comptar amb el beneplàcit del seu govern.

Diputat del Comú: Elegits a partir de la reforma de l'any 1766, en nombre de quatre, havien de vetllar pel control dels sectors claus per a la subsistència de la població.

Dret de portes: Impost o arbitri municipal que establia una taxa per cada mercaderia que entrava a la ciutat. Fins la seva eliminació l'any 1767 fou el principal recurs impositiu de l'ajuntament de Girona.

Hisendat: Nom amb que es designa des de finals del segle XVIII als grans propietaris rurals que es van anar instal·lant progressivament a les ciutats, des d'on gestionaven bona part dels seus afers.

Hospici: Institució fundada en la segona meitat del XVIII, en el marc del reformisme il·lustrat, per tenir cura i recloure els rodamons, pobres, orfes o altres desvalguts i prevenir alhora el desordre social.

Il·lustració: Paraula que defineix el conjunt d'idees filosòfiques, polítiques i científiques dels pensadors racionalistes dels segle XVIII i també la època en que va tenir lloc aquest moviment intel·lectual.

Junta de Comissaris del Comú: Junta constituïda l'any 1766 pels comissaris electors dels diputats del Comú i del síndic personer amb la finalitat d'orientar l'acció d'aquests càrrecs. Fou suprimida l'any 1768 a causa del seu caràcter reivindicatiu.

Lleuda: Impost d'origen medieval que gravava l'entrada de mercaderies a la ciutat. A la Girona del segle XVIII es pagava amb una part imprecisa dels queviures destinats a la venda.

Nova Planta: Sistema de govern de caire centralitzador i absolutista imposat per Felip Vè després de la seva victòria en la guerra de Successió.

Propis i arbitris: Els propis –bens municipals arrendats al millor postor o bé gestionats per l'ajuntament- i els arbitris –impostos amb que l'estat dotava al municipi- configuraven el sistema municipal d'ingressos de la Girona el set-cents.

Síndic Personer: Persona elegida a partir de la reforma municipal de l'any 1766 per a fiscalitzar la gestió dels regidors i maldar per la millora del nivell de vida.

Síndic Procurador General: Càrrec triennal introduït per la reforma del 1760, elegit entre les persones més principals, per tal de vetllar pels interessos de l'Ajuntament i del públic.

La Girona del segle XVIII formà part, com a capital corregimental, de la nova estructura de l'estat borbònic.

BIBLIOGRAFIA

Aquest treball es basa fonamentalment en documentació inèdita procedent de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Girona (bàsicament el buidatge sistemàtic dels llibres d'actes del període 1716 a 1792), així com d'altres recerques més puntuals en altres arxius de la ciutat. Quant a la bibliografia, adjuntem només aquells llibres generals que presenten trets bàsics del període, i obviem la relació dels nombrosos articles, fullets i opuscles emprats per a la redacció del treball.

ALBAREDA, Joaquim; ALBERCH, Ramon; PUIGVERT, Joaquim M.: "El segle XVIII" a **Història de Girona**. Girona: Ateneu d'Acció Cultural, 1996, pp. 213-244.

ALBERCH, Ramon; CASTELLS, Narcís; FREIXES, Pere; GUILLERÉ, Christian; MIRÓ, Joan: **Gremis i Oficis a Girona**. Girona: Servei Municipal de Publicacions, 1984.

ALBERCH, Ramon; CASTELLS, Narcís: **La població de Girona (segles XIV-XX)**. Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1985.

ANTÓN PELAYO, Javier: **La herencia cultural. Alfabetización y lectura en la ciudad de Girona (1747-1807)**. Bellaterra: Universitat Autònoma, 1998.

ANTÓN, Xavier; JIMÉNEZ, Montserrat: "El canonge Dorca i la il·lustració gironina". **I Congrés d'Història de l'església catalana**. Solsona, 1993, vol. II, pp. 61-72

BADA, Joan; LA PARRA, Emilio; LLUCH, Ernest; MARQUÈS, Josep M.; PUIGVERT, Joaquim M.: **Bisbes, il·lustració i jansenisme a la Catalunya del segle XVIII**. Vic: Eumo, 2000.

BOADAS I RASET, Joan: **Girona després de la guerra de Successió. Riquesa urbana i estructura social al primer quart del segle XVIII**. Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1986.

BORRELL, Miquel: **Néixer per a morir. Dides, orfes i hospicians al set-cents gironí**. Girona: Tesi de Llicenciatura inèdita, departament de Geografia, Història i Història de l'Art de la UdG, 1994

CAMPDERÀ CAMÍN, Francesc: **Indagacion estadística acerca de la reproducción y mortandad de la Ciudad de Gerona y en la Villa de Lloret de Mar en el siglo último y en los siete primeros años del actual**. Barcelona: impremta Pons, 1849

CASTELLS, N.; PUIGDEVALL, N.: **L'Hospital de Santa Caterina**. Girona: Diputació de Girona, 1989

CLARA, Josep: "Les fàbriques gironines del segle XVIII", a **Actes del primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya**. Barcelona: Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, 1984, pp. 546-552

CONGOST, Rosa: **Els propietaris i els altres. La regió de Girona 1768-1862**. Vic: Eumo editorial, 1990

FABRE, Jaume: **Girona entre 4 rius**. Girona: Ajuntament de Girona, 1986

FELIU I TORRENT, Francesc: "Els inicis de la filologia catalana moderna: estudi biogràfic d'Antoni de Bastero i Lledó, canonge de Girona 1675-1737" a **AIEG, XXXIX**. Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1998, pp. 235-341

FERRER I GIRONÈS, Francesc: **L'economia del set-cents a les comarques gironines**. Girona: Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Girona, 1989

GIFRE I RIBAS, Pere: "Servituds i presencions pageses a l'època moderna. L'exemple de la Pia Almoina del Pa de la seu de Girona (1746-1776)" a **Recerques**, 30. Barcelona, 1989, pp. 7-27

IGLÉSIES, Josep: **El Cens de Florida-blanca de 1787**. Barcelona: Fundació Vives i Casajuana, 1969

JIMÉNEZ SUREDA, Montserrat: "Els bisbes de Girona i la nacionalitat catalana en el segle XVIII", a **Revista de Girona**, 181. Girona, Diputació de Girona, març-abril de 1997, pp. 36-40

JIMÉNEZ SUREDA, Montserrat: **L'església catalana sota la monarquia dels borbons. La Catedral de Girona en el segle XVIII**. Montserrat: Publicacions de l'Abadia, 1999.

MARQUÈS CARBÓ, Lluís: **La Taula de Canvi i comuns dipòsits de la ciutat de Girona**. Barcelona: 1935

LLUCH, Ernest: "Les institucions de la il·lustració a Girona" **AIEG** vol. XVIII, Girona: Institut d'Estudis Gironins, (1966-1967), pp. 373-376 i 385.

MARQUÈS I SUREDA, Salomó: **L'ensenyament a Girona al segle XVIII**. Girona: Col·legi Universitari, 1985.

NADAL I FARRERAS, Joaquim: **La introducción del catastro en Gerona**. Barcelona: Publicaciones de la Càtedra de Historia General de España, 1971.

-**Real gracia de la entera extinción de los derechos de puertas a favor del común y vecinos de la ciudad de Gerona, impresa en consecuencia de acuerdo de su muy llustre Ayuntamiento de 14 de Diciembre de 1767**. Girona: Imp. A. Oliva, 1768.

ROSSICH, Albert: "La cultura literària gironina a l'època de Baldiri Reixach" a **Revista de Girona**, 192. Girona, Diputació de Girona, gener-febrer, 1999, pp. 91-94

FRADERA, J.M. (dir.): **El segle XVIII, La gran transformació. Historia política, societat i cultura dels Països Catalans, vol. VI**, dirigida per Borja de Riquer. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1997

SALES, Núria. **Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII. Història de Catalunya**, vol. IV, dirigida per Pierre Vilar. Barcelona, Ed. 62, 1989

SIMON, Antoni: **La crisis del Antiguo Régimen en Girona**. Barcelona: Servicio de publicaciones de la Universidad Autónoma de Barcelona, 1985

SIMON, Antoni: "La Girona del Antiguo Régimen" **AIEG**, vol. XXVII. Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1984, pp 189-225

TORRAS RIBÉ, Josep M.: **Els municipis catalans de l'Antic Règim: 1453-1808: procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants**. Barcelona: Curial, 1983

VILA, Pep; BRUGET, Montserrat: **Festes públiques i teatre a Girona. Segles XIV-XVIII**. (Notícies i documents). Girona: Servei Municipal de Publicacions, 1983.

VILAR, Pierre: **Catalunya dins l'Espanya Moderna, les transformacions agràries del segle XVIII**. Barcelona: Ed. 62, 3a ed., rev., 1986

PROCEDÈNCIA DE LES FOTOGRAFIES

Són de Josep Maria Oliveras les fotografies de les pàgines 9, 10, 13, 14, 24, 25, 29, 33, 34, 36, 37, 39, 45, 47, 48, 50, 51, 52, 56, 58, 61, 62, 64, 67, 68, 70, 72, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 86, 87, 90 i 91.

Són de l'Ajuntament de Girona-Centre de Recerca i Difusió de la Imatge (CRDI) les fotografies de les pàgines 8, 11 (V. Fargnoli), 12, 15, 20, 26 (J. Martí), 27, 28, 30 (A. Toldrà), 32, 41 (V. Fargnoli), 44 (V. Fargnoli), 46, 49, 54 (V. Fargnoli), 66, 71 (V. Fargnoli), 74, 75 i 76 (V. Fargnoli).

Són de l'Arxiu d'Imatges Emili Massanas i Burcet (AIEMB) de la Diputació de Girona les fotografies de les pàgines 21 (J. Esquirol), 22, 31 (A. Toldrà), 35, 40 (V. Fargnoli), 53 i 88 (J. Masó).

És del Museu Marítim de Barcelona-Centre de Documentació Marítima la fotografia de la pàgina 60.

TÍTOLS PUBLICATS

Girona abans de Girona (Prehistòria)

Per Eudald Carbonell i Enriqueta Pons

Girona romana (De la fundació a la fi del món antic)

Per Josep Maria Nolla

Girona goda i sarraïna (476-785)

Per Narcís M. Amich i Josep M. Nolla

Girona carolíngia (Del 785 a l'any 1000)

Per Gabriel Roura

Girona comtal i feudal (1000-1190)

Per J. Canal, E. Canal, J. M. Nolla i J. Sagrera

Girona medieval L'etapa de l'apogeu (1285-1360)

Per Christian Guilleré

Girona medieval Crisi i desenvolupament (1360-1460)

Per Christian Guilleré

La Girona medieval Canvis i ruptures (1460-1519)

Per Sandrine Victor

Girona al segle XVII

Per Joan Busquets i Antoni Simon

La Girona de la Restauració (1874-1923)

Per Joan Puigbert

Girona sota el Franquisme (1939-1974)

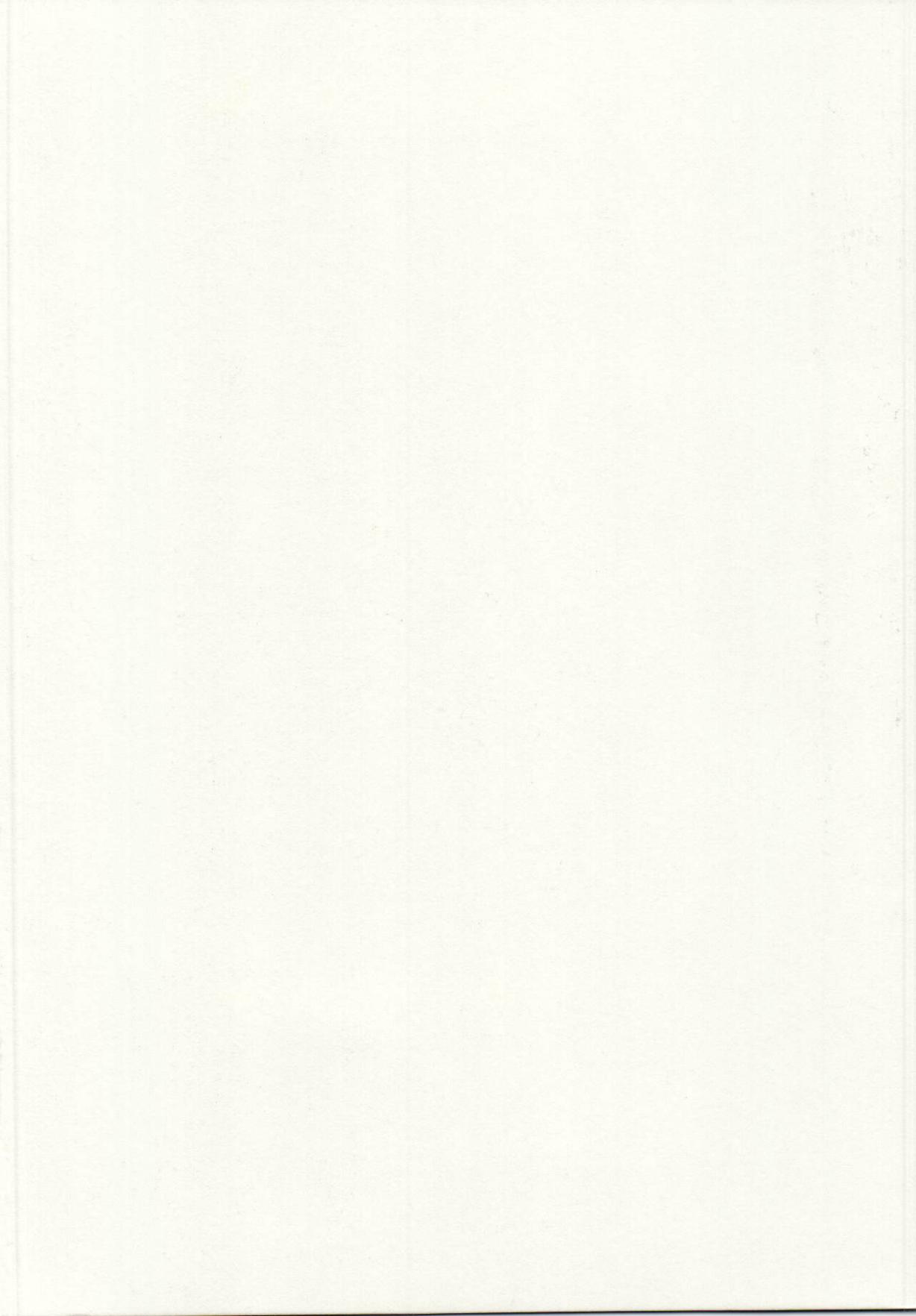
Per Josep Clara

Quaderns d'història de Girona és una col·lecció de llibres que posen a l'abast d'un públic ampli, de manera ordenada i rigorosa, tota la informació existent sobre el passat de la ciutat. Els millors especialistes de cada període hi ofereixen el resultat de noves investigacions i obren nous camins a la interpretació sobre els orígens de l'àrea urbana de Girona. La col·lecció aplega una valuosa informació gràfica, en bona part poc coneguda.

PROPERES TÍTOLS

Girona alt-medieval (1190-1285)

Per J. Canal, E. Canal, J. M. Nolla i J. Sagrera

Ramon Alberch i Fugueras (Girona, 1951) ha estat cofundador i President de l'Associació d'Arxivers de Catalunya (1986-1993) i Director de l'Institut Municipal d'Història de Barcelona (1992-1997) i des de l'any 1990 és Arxiver en Cap de l'Ajuntament de Barcelona. També és president des de l'any 1998 de l'organització no governamental Arxivers sense Fronteres i des del 2000 President de la Secció d'Arxius Municipals del Consell Internacional d'Arxius. És autor d'uns vint-i-cinc llibres referits a l'àmbit de la història i de l'arxivística i de més d'un centenar d'articles en revistes especialitzades. Ha estat ponent en nombrosos congressos i jornades internacionals i comissari de diverses exposicions de temàtica històrica.

Josep Quer i Carbonell (Gaüses, Vilopriu, 1962) és llicenciat en història per la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha col·laborat a la Revista de Girona, en l'obra col·lectiva sobre la història del Gironès i és coautor, juntament amb Ramon Alberch, de la biografia Joaquim Botet i Sisó, del catalanisme al nacionalisme (1998). Dins l'àmbit de la recerca socioeconòmica és coautor de diversos treballs: "Els serveis a l'Alt Empordà" (1999), "Els serveis i el comerç al Pla de l'Estany" i "La construcció al Pla de l'Estany" (2000), a Atles comarcal de Catalunya. Actualment treballa a l'Ajuntament de Figueres en l'àrea de promoció econòmica.